

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 78

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Martti Lehti

NUORET JA HENKIRIKOLLISUUS 1980–2004

Helsinki 2007

ESIPUHE

Henkirikollisuus ja nuorisirikollisuus ovat jo usean vuoden ajan olleet Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologisen yksikön painopistealueita. Tässä tutkimuksessa Martti Lehti yhdistää nämä teemat tarkastelemalla nuorten tekemiä henkirikoksia vuosien 1980 ja 2004 välisellä jaksolla. Havaintoja on suhteutettu myös henkirikollisuuden pidemmän aikavälin kehityspiirteisiin maassamme.

Lehden mukaan nuoria henkirikoksen tekijöitä yhdistävät eräät toistuvat piirteet: ensimmäisten ikävuosien aikana hajonnut lapsuudenperhe, vanhempien päihdeongelmat, oppimis- ja käytösongelmat koulussa ja varhain aloitettu alkoholin käyttö. Näissä suhteissa nuorten henkirikollisuus näyttäisi olevan samankaltaista kuin aikuishenkirikollisuus.

Tutkimus perustuu keskeisiltä osiltaan Terveystieteiden tutkimuskeskuksen aineistoihin. Lisäksi siinä on hyödynnetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston vuonna 2002 perustamaa henkirikollisuuden seurantajärjestelmää. Kiitämme kaikkia tutkimuksen toteuttamisessa avustaneita, erityisesti Terveystieteiden tutkimuskeskusta ja sen henkilökuntaa.

Helsingissä 14. päivänä toukokuuta 2007

Janne Kivivuori
Tutkimusjohtaja
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTEET.....	1
3	HISTORIALLINEN KEHITYS JA NYKYTILANNE.....	4
3.1	Historiallinen kehitys	4
3.2	Kehitys 1980–2005	8
3.3	Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti arvioiden.....	11
4	RIKOKSET.....	12
4.1	Aika ja paikka.....	12
4.2	Tekoväline.....	15
4.3	Nuorten rikosten erityispiirteitä	18
4.4	Uhrit	25
4.5	Päihteet.....	31
4.6	Aiempi väkivalta ja muu oirehtiminen.....	34
5	NUORET HENKIRIKOKSENTEKIJÄT.....	35
5.1	Ikä ja sukupuoli	35
5.2	Kansallisuus, kansalaisuus ja syntymämaa	36
5.3	Perhetausta ja perheväkivalta	38
5.4	Sukupuolielämä, seurustelu ja lapset	46
5.5	Koulutus ja koulumenestys	49
5.6	Asevelvollisuus	51
5.7	Työelämäsuhde.....	51
5.8	Päihteiden käyttö.....	55
5.9	Harrastukset ja maailmankatsomus.....	59
5.10	Aseistautuminen	60
5.11	Aiemmat psyykkiset ongelmat, älykkyys ja mielentilatutkimuksen diagnoosi.....	62
5.12	Aiempi rikollisuus	66
6	NUORET JA HENKIRIKOLLISUUS	70
	LÄHTEET	77
	LIITETAULUKOT	81

1 JOHDANTO

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten henkirikollisuuden keskeisimpiä piirteitä nykypäivän Suomessa. Lähteenä ovat olleet alle 21-vuotiaille henkirikoksenteijöille vuosina 1980–2004 tehdyt mielentilatutkimukset, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen henkirikostietokanta ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tilastokeskuksen vuosien 1998–2000 henkirikoksista tekemä selvitys (Lehti 2002).

Erityinen paino on ollut nuorten henkirikollisuudessa ja sen osapuolissa viime vuosina tapahtuneiden muutosten tutkimisella. Aihetta on lähestytty aiempaa tutkimusta laajemman aineiston pohjalta ja myös aikajänne on valittu suhteellisen pitkäksi, jotta mahdolliset perustavammat muutokset kyettäisiin erottamaan yleisemmästä syklisestä vaihtelusta.

Suomessa on julkaistu viime vuosina useampia aihetta sivuavia tutkimuksia (muun muassa Häkkänen & Hagelstam 2003; Kaipainen 1996; Kivivuori 1999; Pajuoja 1995; Santtila & Haapasalo 1997). Kokonaiskuvan saamiseksi aiheesta lukijaa kehoitetaan tutustumaan myös niihin.

Tutkimus muodostuu viidestä luvusta. Aluksi (luku 2) käsitellään tutkimusaineistoa ja muita käytettyjä lähteitä sekä (luku 3) nuorten henkirikollisuuden määrällistä kehitystä maassamme viimeisten sadan vuoden aikana, samoin kuin Suomen nykytilannetta verrattuna muiden teollisuusmaiden tilanteeseen. Luvussa 4 tarkastellaan nuorten henkirikoksia ja luvussa 5 henkirikoksiin syyllistyviä nuoria. Luku 6 muodostaa yhteenvedon saaduista tuloksista.

2 LÄHTEET

Tutkimuksen päälähteenä on käytetty alle 21-vuotiasta henkirikoksenteijöistä 1980–2004 tehtyjä mielentilatutkimuksia. Tietoja on täydennetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tilastokeskuksen vuosien 1998–2000 henkirikoksista tekemästä selvityksestä (Lehti 2002) sekä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen henkirikostietokannasta.¹

Mielentilatutkimus on psykiatrinen tutkimus, joka tehdään rikoksesta syytetyn syyntakeisuuden selvittämiseksi. Tutkimuksen määrää suoritettavaksi tuomioistuin ja se suoritetaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuk-

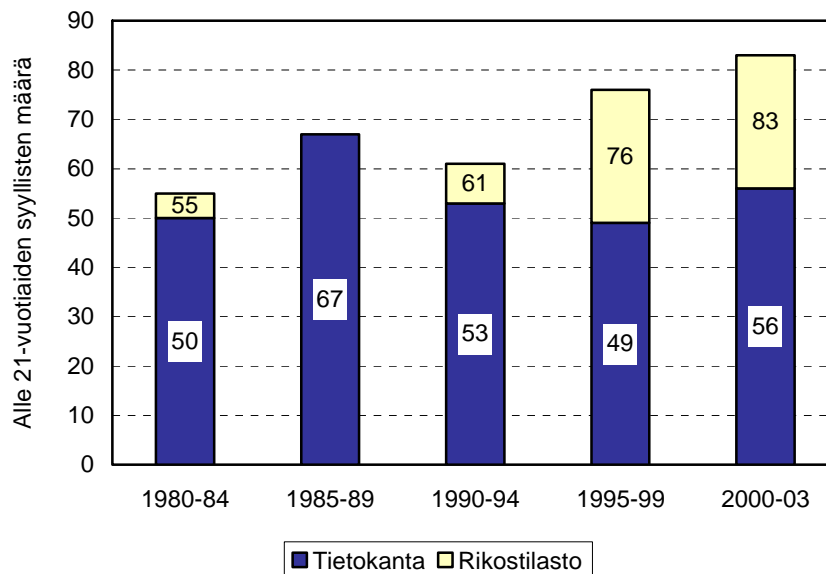
¹ Henkirikostietokanta on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston yhteisesti ylläpitämä tietokanta, johon kirjaetaan keskeisimmät tiedot Suomessa tehdyistä henkirikoksista. Tietokanta on toiminut vuodesta 2002.

sen määräämässä mielisairaalassa. Kyseessä on siten henkirikoksesta syytetyistä nuorista koottu aineisto. Ulkopuolelle ovat jääneet esimerkiksi itsemurhan tehneet tai rikosoikeudellisesti alaikäiset syylliset. (Jälkimmäisistä on saatu tietoja kuitenkin vuosien 1998–2000 ja 2002–2004 osalta täydentävistä lähteistä, jotka ovat pohjautuneet poliisin esitutkinta-aineistoihin.)

Mielentilatutkimuksessa selvitetään, paitsi tutkittavan mielentila rikosajankotana, myös laajasti hänen aikaisempia elämänvaiheitaan lapsuudesta alkaen. Päälähteenä on tutkittavan oma kertomus, mutta lisäksi lausunnot pyydetään säännönmukaisesti tutkittavan lähiomaisilta, hän kotikuntiansa sosiaali-, terveydenhuolto- ja koulutoimenviranomaisilta sekä puolustusvoimilta (ks. Pajuoja 1995, 81–83). Tutkimuslausuntojen kirjoittamiskäytännöt ovat ajanjaksolla vaihdelleet sairaalakohtaisesti melkoisestikin, parhaiten tietoja on ollut saatavissa Helsingissä, Vaasassa ja Kuopiossa tutkituista syytetyistä.

Aineisto jakautui käytännössä kahteen osaan: syytettyihin, joista saatiin tietoja vain täydentävistä lähteistä ja joita koskevat tiedot olivat huomattavasti suppeammat kuin mielentilaltaan tutkittujen, sekä mielentilaltaan tutkittujen ryhmään. Koko aineisto käsitti 290 alle 21-vuotiasta henkirikoksen tekijää (266 poikaa ja 24 tyttöä) vuosilta 1979–2004. Heidän tekemiensä rikosten määrä oli 277. Suppeampi mielentilaltaan tutkittujen ryhmä käsitti 257 vuosina 1980–2004 tutkittua (1979–2003 rikoksen tehnyttä) 15–20-vuotiasta henkirikoksentehtäjä. Alle 15-vuotiaita syyllisiä tämä ryhmä ei sisältänyt. Heidän rikoksiaan ei rikosoikeudellisen alaikäisyyden johdosta käsitellä tuomioistuimissa, vaan seurauksista päättävät lastensuojeluviranomaiset. Mielentilatutkimusaineiston kattavuus koko ajanjaksolla oli rikostilaston bruttolukuihin (epäiltyjen määrä x rikosten määrä) verrattuna 15–17-vuotiailla 88 prosenttia ja 18–20-vuotiailla 81 prosenttia. Kattavuus heikkeni merkittävästi ajanjakson kuluessa. Kun vielä 1980-luvulla ja 1990-luvun alkuvuosina lähes kaikille 15–20-vuotiaille henkirikoksentehtäjille tehtiin mielentilatutkimus, vuosina 1995–2003 osuus oli 15–17-vuotiaista enää vajaat 80 prosenttia ja 18–20-vuotiaista 60 prosenttia. Taustalla oli todennäköisesti lausuntokäytännön tiukentuminen alentuneesti syyntakeinen -diagnooseissa. Mielentilatutkimuksia ei enää voitu käyttää aiemmassa laajuudessa tuomioiden lieventämiseen ja syytettyjen kiinnostus hakeutua tutkimuksiin väheni. Toisaalta vertailu bruttolukuihin antaa tosiasiallista heikomman kattavuuden. Koko tutkimusaineiston kattavuus vuosina 1996–2004 rikostilaston nettolukuihin (epäiltyjen määrä) nähden oli 98 prosenttia. Mielentilatutkimusten vähentymisen aiheuttamat aukot kyet-

tiin 1990-luvun jälkipuoliskolla siten täyttämään varsin hyvin muilla lähteillä.

Kuvio 1 Tutkimusaineiston kattavuus rikostilaston bruttolukuihin verrattuna 1980–2003

Ongelmallisin ryhmä olivat alle 15-vuotiaat syylliset, joista tietoja saatiin vain seitsemästä. Rikostilaston bruttolukujen mukaan vuosina 1980–2004 ilmi tulleissa henkirikoksissa oli 21 alle 15-vuotiasta syylliseksi epäiltyä, joten aineiston kattavuus oli vain 33 prosenttia. Ryhmä oli kiinnostava, mutta sen verran pieni, ettei se juurikaan kokonaistuloksiin vaikuttanut.

Kun jäljempänä viitataan tutkimusaineistoon, kyse on täydennetystä aineistosta. Viitattaessa mielentilatutkimusaineistoon lähteenä ovat olleet ainoastaan mielentilaltaan tutkitut syytetyt. Tutkimuksessa käytetyt vertailutiedot aikuisten henkirikoksista ovat kaikki henkirikostietokannasta ja koskevat vuosia 2002–2004.

Pääajanjakson tuloksia on osin verrattu vuosiin 1910–12, 1920–29 ja 1960–74 pyrittäessä selvittämään, kuinka pysyviä nuorten henkirikosten erityispiirteet ovat maassamme olleet. Vuosisadan alkupuolen lähteenä on ollut tekijän aineisto, joka sisältää vuosilta 1910–12 63 (62 poikaa ja yksi tyttö) ja 1920–29 428 alle 21-vuotiasta henkirikoksesta syytettyä (422 poikaa ja kuusi tyttöä). Vuosilta 1960–74 lähteenä on ollut Janne Kivivuoren keräämä Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa säilytettävä aineisto, joka sisältää 146 alle 21-vuotiasta henkirikoksesta epäiltyä (134 poikaa ja 12 tyttöä). Vuosien 1910–29 aineisto perustuu tuomioistuimissa käsiteltyihin rikoksiin, vuosien 1960–74 tiedot on kerätty keskusrikospoliisin vuosikirjoista.

Nuorten rikollisuuden määrällistä kehitystä ja nuorten henkirikoskuolleisuutta on tarkasteltu tilastokeskuksen tuomioistuintilasto- ja kuoleman-

syytilastotietojen pohjalta. Ensin mainittu alkaa vuodesta 1891, jälkimmäinen vuodesta 1936.

3 HISTORIAALLINEN KEHITYS JA NYKYTILANNE

Henkirikollisuus muodostuu maassamme kahdesta päätyypistä: nuorisoriikollisuudesta ja yhteiskunnan marginaaliryhmien rikoksista. Rikollisuuden dynamiikkaa, nousuja ja laskuja on historiallisesti hallinnut lähinnä nuorten² ja nuorten aikuisten³ rikollisuus,⁴ jossa määrälliset heilahtelut ovat olleet jyrkempiä kuin vanhempien ikäryhmien rikollisuudessa. Kaikki tunnetut historiallisen ajan henkirikollisuusaallot (merkittävimminä puukkojunkkarikausi Etelä-Pohjanmaalla, suurlakkoa seurannut väkivalta-aalto ja kieltolakiajan henkirikollisuusaalto) ovat Suomessa olleet alle 30-vuotiaiden miesten väkivaltaa (Kivivuori 2002; Koskivirta 2001; Lehti 2001; Ylikangas 1976).

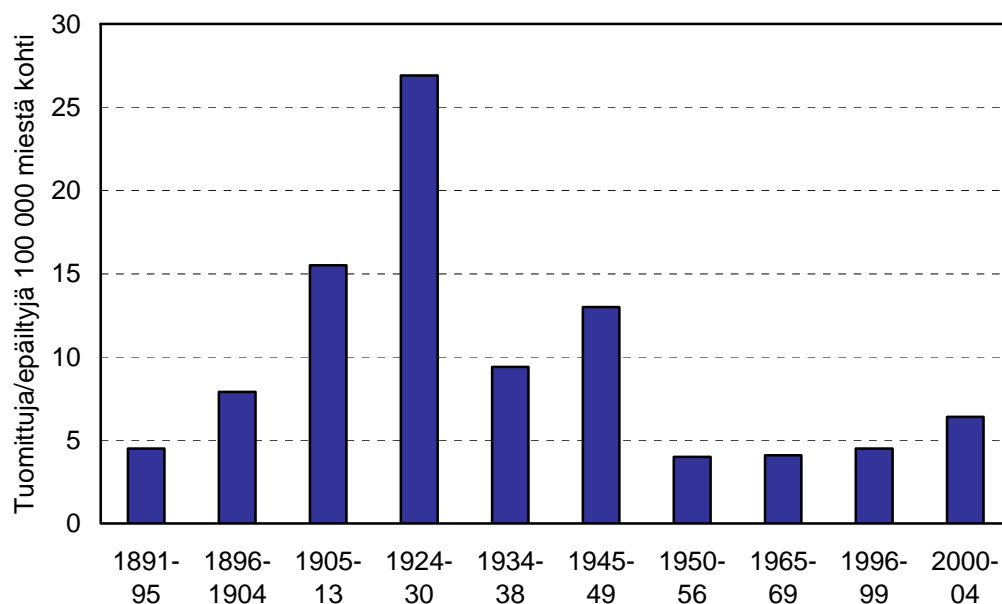
3.1 Historiallinen kehitys

Tietoja henkirikoksiin syyllistyneiden iästä ja sukupuolesta on saatavissa oikeustilastosta sadan vuoden ajalta (kuvio 1). Nuorisoväkivallan synkkiä vuosia ajanjaksolla olivat 1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet vuosisadan alusta neljäkymmenluvun loppuun. Henkirikoksiin syyllistyi suurlakon jälkeisinä vuosina alle 21-vuotiaita poikia vuosittain lähes kolminkertainen ja kaksikymmenluvulla yli nelinkertainen määrä nykyiseen verrattuna, kun syyllisten määrät suhteutetaan ikäluokkien kokoon. Toisaalta ennen suurlakosta alkanutta väkivalta-aaltoa, 1800-luvun lopulla, poikien henkirikollisuus oli suunnilleen yhtä yleistä kuin nykyäänkin.

² Nuorella, pojalla ja tytöllä tarkoitetaan tässä ja jäljempänä alle 21-vuotiasta henkilöä. Henkirikoksella tarkoitetaan kaikkia uhrin kuoleman aiheuttaneita tahallisia väkivaltarikoksia (tappo, murha, surma, lapsensurma, yksin teoin tahallisen pahoinpitelyrikoksen kanssa tehty kuolemantuottamusrikos).

³ Nuorilla aikuisilla tarkoitetaan tässä ja jäljempänä 21–29-vuotiaita.

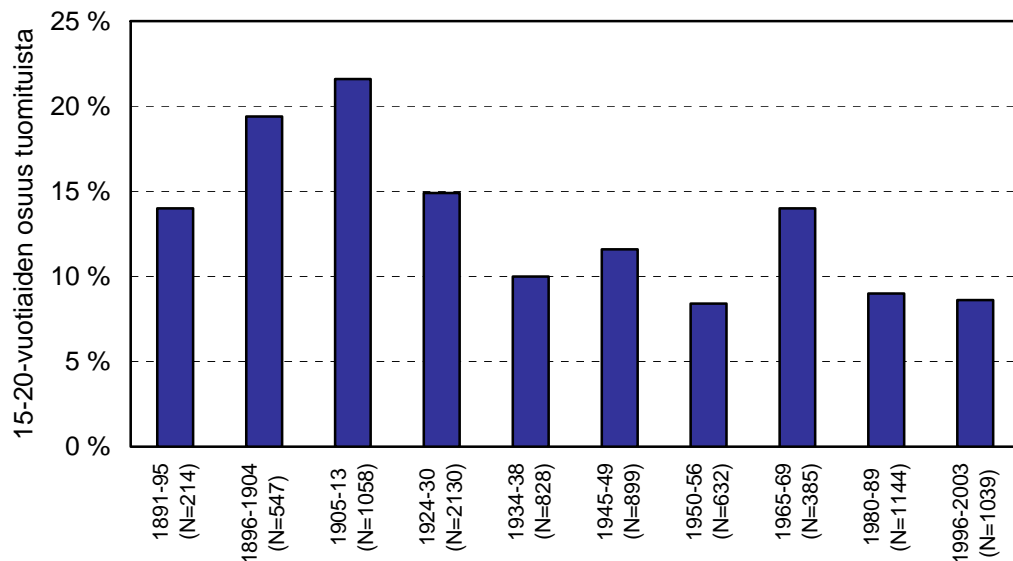
⁴ Pääosin henkirikollisuuden kokonaisvaihteluista ovat vastanneet nuoret aikuiset, nuorten henkirikollisuuden kehityskulut ovat kuitenkin olleet hyvin samankaltaisia heidän rikollisuutensa kanssa.

Kuvio 2 15–20-vuotiaiden poikien henkirikollisuuden vuotuinen keskitaso (100 000 ikäryhmän poikaa kohti) Suomessa 1891–2004 (Tilastokeskus)⁵

Nuorten miesten osuus kaikista henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä on vaihdellut ajanjaksolla vajaasta kymmenestä runsaaseen kahteenkymmeneen prosenttiin. Osuus on vuosikymmenten mittaan ollut laskussa, mikä on osin peilannut yleistä väestön ikärakenteessa tapahtunutta muutosta, osin nuorten henkirikollisuuden tason pitkän aikavälin laskua. Sotien jälkeen nuorten osuus syyllisistä oli korkeimmillaan 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa (14 %), korkea osuus johtui tuolloin nuorten väestöosuuden kasvusta suurten ikäluokkien myötä, nuorten henkirikollisuuden tasossa kasvua ei 1960-luvun lopulla juurikaan tapahtunut.

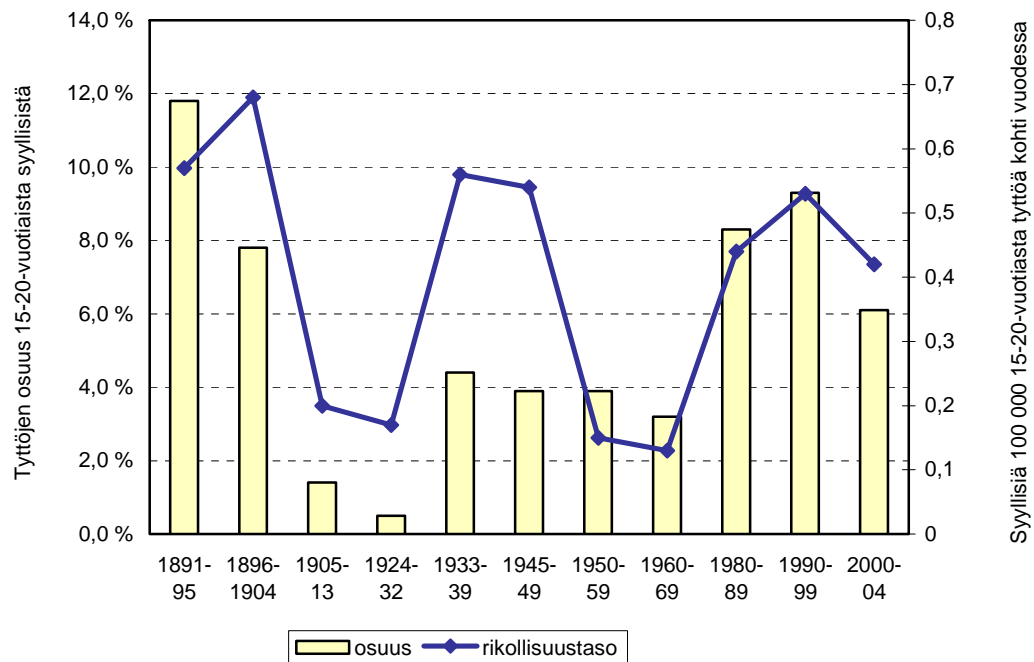
⁵ Vuosien 1891–1969 tiedot koskevat alioikeuksissa henkirikoksista tuomittuja, vuosien 1996–2004 tiedot poliisin henkirikoksista epäilemiä. Epäiltyjä koskevat luvut ovat noin 10 % korkeammat kuin tuomittuja koskevat, koska kaikkia epäiltyjä (esimerkiksi rikoksen yhteydessä kuolleita) ei syytetä eikä kaikkia syytettyjä tuomita (esimerkiksi puutteellisen näytön johdosta).

Kuvio 3 15–20-vuotiaiden poikien osuus kaikista henkirikoksista epäillyistä miehistä Suomessa 1891–2003 (Tilastokeskus)⁶

Tyttöjen henkirikollisuus on viimeisten sadan vuoden aikana ollut jatkuvasti poikien rikollisuutta vähäisempää. Toisaalta myös siinä on ollut havaittavissa tason muutoksia, jotka eivät ole läheskään aina olleet yhden-suuntaisia poikien rikollisuuden kanssa. Tyttöjen henkirikollisuuden ikäryhmän kokoon suhteutettu taso oli korkeimmillaan aivan ajanjakson alussa vuosina 1891–1904. Myös tyttöjen suhteellinen osuus nuorista syyllisistä oli tuolloin korkea, 1890-luvulla yli 10 prosenttia. Kun poikien rikollisuuden taso kasvoi jyrkästi suurlakon jälkeen ja 1920-luvulla, tyttöjen tekemien rikosten määrä (ainakin henkirikoksista tuomittujen tyttöjen määrä) väheni. Samanaikaisesti myös tyttöjen osuus nuorista syyllisistä pieneni alle kahteen prosenttiin. 1930-luvulla poikien henkirikollisuuden vähentyessä tyttöjen rikollisuus kääntyi kasvuun. Kolmas kasvukausi tyttöjen rikollisuudessa ajoittui vuosituhannen loppuun 1980- ja 1990-luvuille. Tyttöjen osuus syyllisistä on viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa niinikään kasvanut ja on jälleen lähellä sadan vuoden takaista 10 prosenttia.

⁶ Vuosien 1891–1969 tiedot koskevat alioikeuksissa henkirikoksista tuomittuja, vuosien 1980–2003 tiedot poliisin henkirikoksista epäilemiä. Epäiltyjä koskevat luvut ovat noin 10 % korkeammat kuin tuomittuja koskevat, koska kaikkia epäiltyjä (esimerkiksi rikoksen yhteydessä kuolleita) ei syytetä eikä kaikkia syytettyjä tuomita (esimerkiksi puutteellisen näytön johdosta). Nuorten miesepäiltyjen määrä on laskettu 1980–2003 kertomalla kaikkien 15–20-vuotiaiden henkirikoksesta epäiltyjen määrä poikien suhteosuudella tutkimusaineistossa vastaavalla ajanjaksolla.

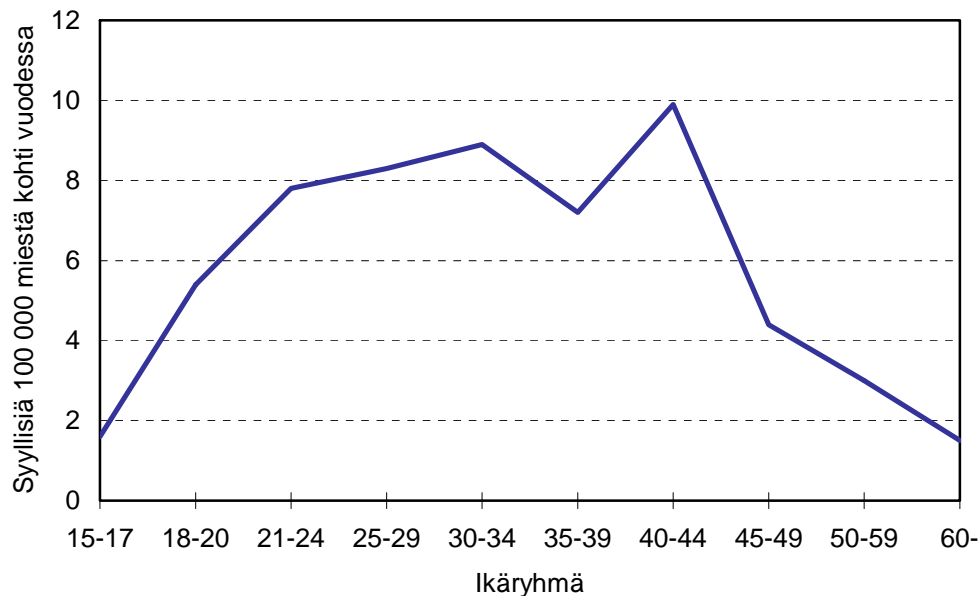

Kuvio 4 Tyttöjen osuus henkirikoksiin syyllistyneistä alle 21-vuotiasta ja tyttöjen henkirikollisuuden taso 1891–2004 (Tilastokeskus; tutkimusaineisto)

Henkirikoksiin syyllistyneiden tyttöjen vuotuinen määrä oli koko vuosisadan erittäin pieni, korkeimmillaankin (1890-luvun lopulla, 1930-luvulla ja 1990-luvulla) vain yksi syyllinen vuotta kohden. Tason vaihteluihin vuosikymmenen pituisia jaksojakin käytettäessä on siten ollut myös satunnaistekijöillä suuri merkitys. 1890-luvun korkeisiin lukuihin vaikutti ennen kaikkea lapsensurmien suuri määrä. Vuosien 1910–13 aineistossa kaikki ja 1920–29 aineistossakin vielä 70 prosenttia henkirikoksiin syyllistyneistä tytöistä oli surmannut lapsensa. Sen sijaan 1930-luvun ja 1940-luvun korkeita rikollisuuslukuja pelkästään lapsensurmilla tuskin voi enää selittää, ei myöskään vuosisadan lopun rikollisuuden kasvua. Lähinnä tilastoista voi todeta varmuudella vain sen, että tyttöjen ja poikien henkirikollisuus eivät ainakaan ennen meidän päiviämme ole vaihteluissaan noudattaneet yhteistä linjaa, vaan ovat aika-ajoin kehittyneet hyvinkin toisistaan poikkeavasti. Osasyynä tähän on ollut tyttöjen ja poikien henkirikollisuuden erilainen rakenne, johon palataan jäljempänä. Tulevaisuudessa tilanne voi muuttua, sillä poikien ja tyttöjen rikollisuus ovat viime vuosikymmeninä rakenteeltaan lähentyneet toisiaan ja tyttöjen henkirikollisuus on myös muutoin nykyään läheisesti linkittynyt poikien väkivaltaan.

Nuoret muodostavat henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä tällä hetkellä yhdeksän prosenttia ja naisista kahdeksan prosenttia. Vaikka nuorten henkirikollisuuden tasossa onkin ollut ajoittaisia piikkejä myös viime vuo-

sikymmeninä, Suomessa on toisen maailmansodan jälkeen eletty jo viisi vuosikymmentä jatkunutta nuorisoväkivallan suvantovaihetta. Henkirikollisuus on maassamme tällä hetkellä leimallisesti keski-ikäisten miesten (ja naisten) rikollisuutta. Vuosina 2003–2004 30- ja 40-vuotiaat miehet tekivät asukasta kohti viisinkertaisen määrän henkirikoksia 15–17-vuotiaisiin ja puolitoistakertaisen määrän 18–20-vuotiaisiin poikiin nähden.

Kuvio 5 Miesten henkirikollisuus ikäryhmittäin 2003–2004 (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos)

3.2 Kehitys 1980–2005

Tutkimusaineiston mukaan vuosina 1980–2004 henkirikoksiin syyllistyi kaikkiaan 260 poikaa ja 23 tyttöä, heidän tekemiensä rikosten kokonaismäärä oli 271.⁷ Syyllisten todellinen määrä lienee ollut kymmenisen prosenttia korkeampi, koska aineistosta puuttui pääosa alle 15-vuotiaista syyllisistä. Tarkkoja ikäryhmäpohjaisia rikostilastotietoja epäillyistä on saatavissa vuodesta 1996 alkaen. Niiden mukaan vuosina 1996–2005 henkirikoksesta epäiltiin kaikkiaan 36 alle 18-vuotiasta ja 86 18–20-vuotiasta poikaa ja tyttöä.

⁷ Koko tutkimusaineisto oli jonkin verran laajempi sisältäen myös rikoksia vuodelta 1979; vuodelta 2005 henkirikostietokantaan on kirjattu kuusi ikäryhmään kuuluvaa syyllistä, kaikki poikia.

Taulukko 1 Henkirikoksista epäiltyjen nuorten vuotuinen määrä 1996–2005 (Tilastokeskus)

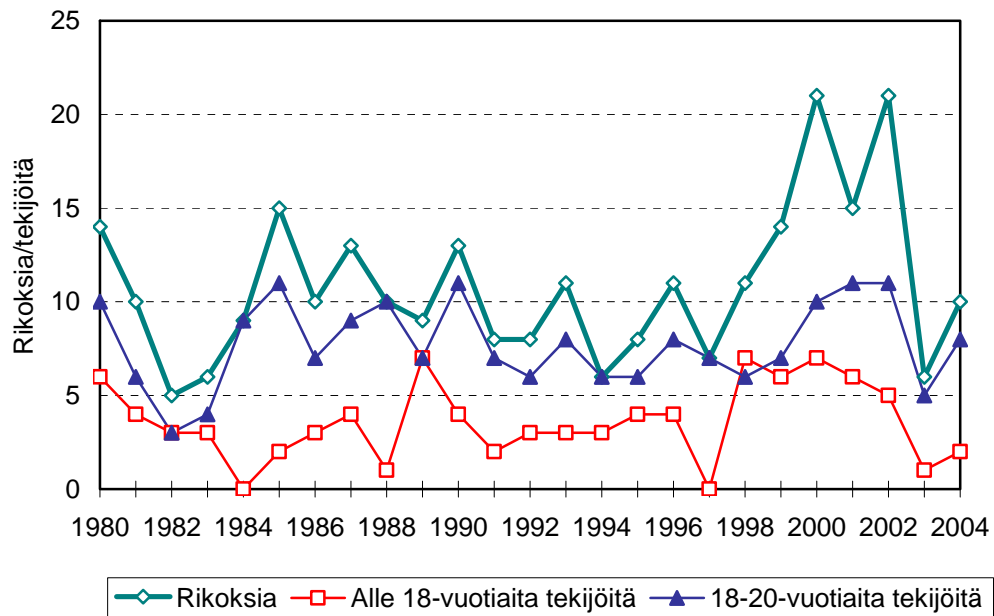
Rikostilasto	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Yhteensä	100 000 as. kohti vuodessa
Alle 15 vuotta ⁸	0	0	0	1	0	2	1	0	0	0	4	0,1
15–17 vuotta	5	0	4	4	2	5	8	0	2	2	32	1,7
18–20 vuotta	11	7	2	6	3	18	15	7	10	7	86	4,4
Yhteensä	16	7	6	11	5	25	24	7	12	9	122	1,8

Keskimäärin nuoret syyllistyivät ajanjaksolla vuosittain yhteentoista henkirikokseen, henkirikokseen syyllistyneiden nuorten vuotuinen määrä oli kaksitoista.

Viimeisen neljännesvuosisadan aikana nuorten henkirikollisuuden huiput ovat osuneet 1980-luvun jälkipuoliskolle ja vuosiin 1998–2002. Erityisesti vuodet 2000–2002 olivat poikkeuksellisen väkivaltaisia ajanjakson keskitasoon nähden rikosten määrällä mitaten. Syynä oli osin moniuhristen rikosten harvinaisen suuri määrä, sillä rikoksiin syyllistyneiden nuorten määrät eivät 2000-luvun alkuvuosina olleet poikkeuksellisen korkeita, vaikkakin aiempien vuosikymmenten vaihteluvälin ylärajalla. Keskimääräistä alhaisempi rikollisuustaso oli 1980-luvun keskivaiheilla ja lamavuosina 1990-luvun alkupuolella. Kaiken kaikkiaan nuorten henkirikollisuuden volyymin vaihtelu syyllisten vuotuismäärällä mitaten oli ajanjaksolla maltillista, kun huomioidaan, että kyse oli vuosittain pienistä absoluuttiluvuista.⁹

⁸ Suhdeluku laskettu ikäryhmän 10–14-vuotiaat pohjalta.

⁹ Jakson huipputaso vuosina 2000–2004 ylitti jakson keskitason 13 %:lla, jakson minimitaso 1980–84 alitti keskitason 19 %:lla.

Kuvio 6 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten ja heidän rikostensa vuotuismäärät 1980–2004 (tutkimusaineisto)

Ikäryhmäkohtaiset trendit ovat eronneet ajoittain huomattavasti. Esimerkiksi 1980-luvun jälkipuoliskolla rikollisuuden kasvu oli pitkäaikaisempaa ja jyrkempää 18–20-vuotiailla kuin alle 18-vuotiailla. Toisaalta 1990-luvun lopulla rikollisuuden kasvu alkoi alle 18-vuotiailla aikaisemmin kuin 18–20-vuotiailla ja kääntyi myös laskuun aikaisemmin. Lamavuosiin ajoittunut rikollisuuden väheneminen oli sen sijaan havaittavissa kummassakin ikäryhmässä suunnilleen samanlaisena.

Taulukko 2 Nuorten henkirikollisuuden taso 1980–2004 (syyllisiä 100 000 asukasta kohti vuodessa) ja syyllisten keski-ikä tutkimusaineistossa

Ikä	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2004	Yhteensä
alle 15 vuotta ¹⁰	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1
15–17 vuotta	1,4	1,8	1,4	1,8	1,9	1,7
18–20 vuotta	2,8	4,3	4,1	3,5	4,5	3,8
Yhteensä	1,3	1,7	1,5	1,5	1,8	1,6
Keski-ikä (vuotta)	17,9	18,4	18,4	18,0	18,0	18,1 ¹¹

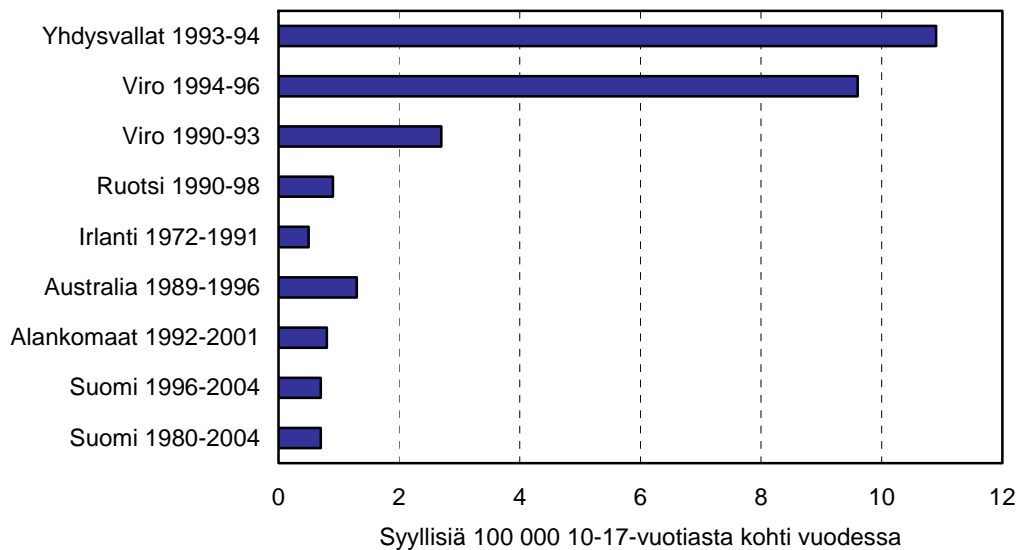
¹⁰ Suhdeluku laskettu ikäryhmän 10–14-vuotiaat pohjalta.

¹¹ Poikien keski-ikä 18,2 vuotta, tyttöjen 17,6 vuotta; mediaani-ikä tytöillä ja pojilla 18 vuotta.

3.3 Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti arvioiden

Nuorten henkirikollisuus on Suomessa nykyisin kansainvälisesti arvioiden harvinaista. Vaikka henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu kokonaisuus on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa tai läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei käytännössä esiinny. Vertailukelpoista aineistoa on Euroopasta ollut saatavissa Alankomaista, Irlannista, Ruotsista ja Virossa. Alle 18-vuotiaiden rikollisuustaso oli 1990-luvulla Irlannissa ja Ruotsissa neljänneksen pienempi kuin Suomessa, Suomessa puolestaan neljänneksen alhaisempi kuin Alankomaissa. Kokonaisuhenkirikollisuus oli meillä ajanjaksolla kolminkertainen kaikkiin kolmeen maahan verrattuna.¹² Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihin nuorten henkirikokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia. Alle 18-vuotiaiden rikollisuustaso oli Virossa 1990-luvun alussa (ennen vuosikymmenen rikollisuushuippua) nelinkertainen, vuosikymmenen puolivälissä peräti neljätoistakertainen Suomeen verrattuna. Australiassa nuorten henkirikollisuustaso oli 1990-luvun alussa kaksinkertainen ja Yhdysvalloissa kuusitoistakertainen suomalaiseen nähden (Leistra & Nieuwbeerta 2003; Carcach 1997; Dooley 1995; Rying 2000; Lehti 1997; Heide 1999).

¹² Tosin, jos vertailukohteeksi otetaan vain syntyperäinen väestö, ero nuortenkin rikollisuudessa on suurempi. Muun muassa Alankomaissa ja Ruotsissa pääosasta nuorten henkirikoksia (kuten koko henkirikollisuuttakin) vastaa siirtolaisväestö. Tästäkin huolimatta tasoero nuorten henkirikollisuudessa läntiseen Eurooppaan verrattuna on kuitenkin olennaisesti pienempi kuin vanhempien ikäryhmien rikollisuudessa (Leistra & Nieuwbeerta 2003; Rying 2000).

Kuvio 7 Alle 18-vuotiaiden henkiriksentekijöiden määrä ja rikollisuustaso eräissä teollisuusmaissa (tutkimusaineisto; Tilastokeskus; Leistra & Nieuwbeerta 2003; Carcach 1997; Dooley 1995; Rying 2000; Lehti 1997; Heide 1999)¹³

4 RIKOKSET

Seuraavassa käsitellään nuorten henkirikosten keskeisimpiä piirteitä, vertailuaineistona on käytetty kaikkia 2002–2004 henkirikostietokantaan kirjattuja henkirikoksia.¹⁴ Nuoria koskeva aineisto ja vertailuaineisto kattavat ajallisesti toisensa vain ajanjakson lopussa (2002–2004), mikä on syytä huomioida tuloksia arvioitaessa. Toisaalta henkirikollisuutemme peruspiirteet ovat olleet vakaat jo useamman vuosikymmenen, joten aineistojen ajallisella eriävyydellä tuskin on olennaista merkitystä tietojen vertailtavuuden kannalta (Kivivuori 1996; Pajuoja 1995; Viljanen 1983).

4.1 Aika ja paikka

Tekoajatiedot oli nuorten henkirikoksista saatavissa 79 prosentista aineiston epäiltyjä.¹⁵

¹³ Suomi 1980–2004: tutkimusaineisto; Suomi 1996–2004: Tilastokeskus; Ruotsi 1990–98: Alle 20-vuotiaiden syylisten määrä ja rikollisuustaso; vastaava suhdeluku Suomessa oli 1990–2004 1,2.

¹⁴ Joissakin tapauksissa 2002–2006 kirjattuja rikoksia.

¹⁵ Tekijäpohjaisesti laskien (N=290).

Taulukko 3 Rikoksen teko aika nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (tekijäpohjaisesti laskien, vain tapaukset joista tieto saatavissa) (tutkimusaineisto)

Aika	alle 18-vuotiaat %	18–20-vuotiaat %	Nuoret syylliset %	Kaikki syylliset ¹⁶ %
06–09	0,0	1,3	0,9	5,6
09–12	1,4	1,3	1,3	3,4
12–15	10,0	5,7	7,0	5,6
15–18	20,0	14,6	16,2	12,0
18–21	10,0	10,8	10,5	12,5
21–24	40,0	29,7	32,9	23,5
00–03	12,9	28,5	23,7	25,0
03–06	5,7	8,2	7,5	12,3
(N)	(70)	(158)	(228)	(408)

Vanhempien ikäryhmien henkirikosten tavoin myös nuorten rikokset painottuivat iltaan ja yön tunteihin. Aineiston alle 18-vuotiaista syyllisistä rikoksensa oli tehnyt kello 18 ja aamukuuden välillä 69 prosenttia, 18–20-vuotiaista 77 prosenttia. Kaikista henkirikokseen syyllistyvistä osuus on tällä hetkellä 73 prosenttia. Yöllä¹⁷ tehtyjä rikoksia oli nuorimmassa ikäryhmässä selvästi vähemmän (19 %) kuin 18–20-vuotiailla (37 %) tai henkirikoksiin syyllistyvillä keskimäärin (37 %).

Nyky-Suomessa miesten henkirikokset ovat keskimäärin enemmän iltaan ja yöhön keskittyviä kuin naisten. Tällä hetkellä henkirikoksiin syyllistyvistä naisista rikoksensa tekee aamulla tai päivällä¹⁸ joka neljäs, miehistä vain joka kymmenes. Illalla ja yöllä¹⁹ naisista tekee rikoksensa kaksi kolmesta, miehistä kolme neljästä. Nuorten kohdalla vastaavaa eroa ei ollut havaittavissa, vaan tyttöjen rikokset keskittyivät iltaan ja yöhön (80 %) jopa enemmän kuin poikien (74 %). Poikien rikosten tekoaikajakauma oli identtinen vanhempien miesten rikosten jakauman kanssa (liitetaulukko 1).

Tekopaikaltaan nuorten henkirikokset erosivat selvästi vanhempien ikäryhmien rikoksista. Kaikista henkirikoksiin syyllistyvistä 70 prosenttia tekee rikoksensa yksityisasunnoissa, aineiston nuorista osuus oli vain puolet. Nuoret olivat tappaneet myös huomattavasti harvemmin kotonaan kuin henkirikolliset keskimäärin (17 % vs. 29 %). Puolijulkisissa tiloissa (pihoissa, kellareissa, työpaikoilla, laitoksissa) tehtyjen rikosten osuus oli nuorilla samaa luokkaa kuin vanhemmissa ikäryhmissä, julkisissa tiloissa

¹⁶ Vertailuaineistona on käytetty henkirikostietokantaan kesäkuun loppuun 2006 mennessä kirjattuja rikoksia (niinkään tekijäpohjaisesti laskien) (N=439; tieto puuttuu 7,1 %).

¹⁷ Kello 00.00–06.00.

¹⁸ Kello 06.00–15.00.

¹⁹ Kello 18.00–06.00.

(kaduilla, puistoissa, julkisissa rakennuksissa) tehtyjen sen sijaan huomattavasti keskimääräistä suurempi.

Taulukko 4 Tekopaikka nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (osuus syyllisistä; tutkimusaineisto)

Tekopaikka	1980– 84	1985– 89	1990– 94	1995– 99	2000– 2004	Yh- teensä	Kaikki henki- rikoksiin syyllisty- neet 2002–2004
	%	%	%	%	%	%	%
Tekijän koti/ yhteinen koti	18,8	16,4	15,1	10,9	21,2	16,6	28,7
Uhrin koti	22,9	29,5	28,3	30,9	16,7	25,4	27,8
Muu yksityinen	10,4	21,3	15,1	23,6	22,7	19,1	17,8
Yksityisasunto	8,3	11,5	11,3	16,4	15,2	12,7	15,9
Puolijulkinen	14,6	14,8	7,5	9,1	12,1	11,7	10,5
Julkinen	33,3	18,0	32,1	25,5	27,3	26,9	14,3
Katu	4,2	6,6	13,2	12,7	9,1	9,2	3,8
Ravintola, anniskelu paikka, ravintolajono ym.	2,1	3,3	3,8	1,8	3,0	2,8	4,8
Ei tietoa	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,3	0,6
(N)	(48)	(61)	(53)	(55)	(66)	(283)	(314)

Kaiken kaikkiaan aineiston nuorista 27 prosenttia oli tehnyt rikoksensa julkisella paikalla, henkirikoksissa keskimäärin osuus on tällä hetkellä 14 prosenttia. Toisaalta myös julkisen väkivallan luonne oli nuorilla vanhemmista ikäryhmistä poikkeava. Kun kaikista julkisilla paikoilla tapahtuvista henkirikoksista joka kolmas tehdään anniskelupaikoissa tai niiden edustalla, nuorten julkisesta väkivallasta tällaisten tekojen osuus oli vain 10 prosenttia. Kaduilla, toreilla ja puistoissa tehtyjen rikosten osuus nuorten julkisesta väkivallasta oli sitä vastoin huomattavasti suurempi kuin henkirikoksissa keskimäärin.

Julkisen ja yksityisen väkivallan osuus nuorten rikoksista ei ajanjaksolla ollut vuodesta toiseen vakio, vaan vaihteli rikosten kokonaismäärän mukaan. Julkisen väkivallan osuus oli korkeimmillaan rikosten määrän ollessa alhaisimmillaan ja vastaavasti yksityisen väkivallan osuus kasvoi rikosten kokonaismäärän kasvaessa. Toisin sanoen rikollisuuden määrälliset muutokset keskittyivät ajanjaksolla yksityisissä tiloissa tehtyihin rikoksiin.

Toisaalta julkisen väkivallan osuus ei ollut sama myöskään poikien ja tyttöjen rikoksista. Julkinen väkivalta oli nimenomaan poikien väkivaltaa. Aineiston alle 18-vuotiaista pojista joka kolmas ja 18–20-vuotiaistakin 27 prosenttia oli tehnyt henkirikoksensa julkisella paikalla. Tytöistä osuus oli vain neljä prosenttia. Tyttöjen tekemien henkirikosten tekopaikkajakauma ei itse asiassa eronnut juuri lainkaan vanhempien naisten rikosten jakaumasta, tyttöjen rikoksista 88 prosenttia oli tehty yksityisasunnoissa, kaikista naisten henkirikoksista osuus on tällä hetkellä runsaat 95 prosent-

tia. Lähes 40 prosenttia tytöistä oli tehnyt rikoksensa kotonaan, osuus oli suunnilleen sama kuin naisten henkirikoksissa keskimäärin. Pojista sen sijaan kotonaan oli tappanut vain 15 prosenttia, huomattavasti pienempi osa kuin miehistä keskimäärin (26 %) (liitetaulukko 2).

Nuorten miesten henkirikosten keskimääräistä julkisempi luonne vaikuttaa ajallisesti varsin pysyvältä piirteeltä. Myös 1960–74 poikien henkirikoksista huomattavasti keskimääräistä suurempi osuus tehtiin julkisilla paikoilla. Vastaavasti tyttöjen rikokset keskittyivät yksityisasuntoihin. Julkisilla paikoilla tehtyjen rikosten kokonaisosuus on sekin ollut varsin vakaa jo nelisenkymmentä vuotta niin nuorten henkirikoksista kuin henkirikoksista ylipäätään.²⁰

4.2 Tekoväline

Yleisin ase nuorten rikoksissa oli teräase, jota oli käyttänyt puolet syyllisistä. Myös ilman asetta (hakaten, potkien ja kuristaen) harjoitettua väkivaltaa esiintyi rikoksissa runsaasti, joka kolmannella aineiston syyllisiä. Joka neljäs aineiston syyllisistä oli käyttänyt tylppää lyömäasetta, tekopaikalta käteen sattuneita kiviä, huonekaluja, sisustustarvikkeita; ampuma-asetta oli käyttänyt 17 prosenttia. Poikkeuksellisen paljon ampuma-asetappoja oli 1980-luvun lopun rikollisuuspiikin aikana, vuosina 1998–2002 niitä esiintyi sen sijaan määrällisesti saman verran kuin ajanjaksolla keskimäärin. Koko ajanjaksolla tyypillistä oli se, että rikoksissa oli käytetty usein samanaikaisesti monentyyppistä väkivaltaa ja tekovälineitä: ”...uhria oli ensin potkittu päähän, sen jälkeen lyöty useita kertoja niinikään pään putkipihdeillä ja vasaralla. Pahoinpitelyä jatkettu puukolla ja leikkuuveitsellä. Useita pistoja päähän, kaulaan, kylkeen, selkään ja oikean korvan taakse. Lopuksi tekijä yritti katkaista uhrin kaulan veitsellä nirhaamalla, sen jälkeen lopetti uhrin lohkolämmittimen johdolla kuristamalla...”.

²⁰ Vuosina 1960–74 julkisilla paikoilla tehdyt teot muodostivat poikien henkirikoksista 28 %, kun vastaava osuus kaikista miesten henkirikoksista oli 17 %. Yksityisasunnoissa poikien rikoksista tehtiin 36 %, kaikista miesten henkirikoksista 51 %. Tyttöjen rikoksista yksityisasunnoissa tehdyt muodostivat 64 %, kaikista naisten henkirikoksista 76 %.

Taulukko 5 Tekoväline nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (1980–2004: osuus syyllisistä; useampi väline mahdollinen; tutkimusaineisto)

Tekoväline	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2004	Yhteensä ²¹
	%	%	%	%	%	%
Ilman asetta	25,0	27,9	35,8	32,7	36,4	31,8
Teräase	43,8	54,1	50,9	54,5	47,0	50,2
Käsiase	4,2	13,1	7,5	9,1	3,0	7,4
Muu ampuma-ase	12,5	14,8	3,8	7,3	9,1	9,5
Tylppä ase	27,1	27,9	32,1	18,2	15,2	23,7
Muu	10,4	6,6	7,5	7,3	16,7	9,9
Yhteensä	123,0	144,0	138,0	129,0	127,0	133,0
(N)	(48)	(61)	(53)	(55)	(66)	(283)

Verrattaessa vanhempien ikäryhmien rikoksiin (tappavan aseensa osalta), tekovälinejakauma oli nuorilla suhteellisen samankaltainen kautta koko vuosisadan. Erityisesti vuosisadan alkupuolella nuorten henkirikokset eivät tekovälineiltään eronneet käytännössä lainkaan henkirikosten keskimääräisestä (mikä sinänsä ei ollut yllättävää, sillä nuoret yhdessä nuorten aikuisten kanssa vastasivat tuolloin pääosasta kaikkia henkirikoksia). Toisen maailmansodan jälkeen, kun nuorten osuus syyllisistä pieneni, myös tekovälinejakauma erkani jonkin verran henkirikosten yleisjakaumasta. Selviä pysyviä eroavaisuuksia aineistosta ei kuitenkaan ollut löydettävissä. Vuosisadan lopulla nuorilla oli selvästi vanhempia ikäryhmiä enemmän teräaseella tehtyjä rikoksia ja vastaavasti ilman asetta pahoinpitelemällä tehtyjä rikoksia vähemmän. Kolmekymmentä vuotta aiemmin, 1960-luvulla, tilanne oli päinvastainen: teräaseella tehtyjä rikoksia oli nuorilla tuolloin keskimääräistä vähemmän, ilman asetta tehtyjä keskimääräistä enemmän (liitetaulukko 3).

Kaiken kaikkiaan tekovälineet nuorten rikoksissa ovat noudatelleet muutoksia kokonaihenkirikollisuuden välineistössä. Teräaseella tehtyjen rikosten osuus oli korkeimmillaan vuosisadan alussa ennen itsenäisyyden aikaa ja kohosi jälleen vuosisadan lopulla. Ilman asetta tehtyjen rikosten osuus oli korkeimmillaan 1960-luvulla ja jälleen 2000-luvun alussa. Käsiaseella tehdyt rikokset muodostivat nuortenkin henkirikoksista 1920-luvulla lähes neljäsosan, 1960-luvulta 1990-luvulle niiden osuus on ollut varsin vakaa, alle 10 prosenttia. Metsästysaseella tehtyjen rikosten osuus oli alhaisimmillaan vuosisadan alkupuoliskolla ja jälleen vuosisadan lopulla. Kaiken kaikkiaan nuorten ampuma-aseella tekemien henkirikosten määrä on tällä hetkellä sekä suhteellisesti että määrällisesti alhaisempi kuin koskaan aiemmin viimeiseen sataan vuoteen. Rikosten vuotuinen määrä oli 1910-luvulla kaksi, 1920-luvulla kaksitoista, 1960-luvulla kaksi, 1980-

²¹ Kaikki käytetyt aseet.

luvulla kolme, mutta 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa enää puolitoista (liitetaulukko 4).

Vuosien 1980–2004 aineistosta selvitettiin teräaseella tehtyjen rikosten osalta myös pistohaavojen määrä. Nuorten rikoksista kolmasosassa haavoja oli aiheutettu korkeintaan kaksi, vastaava osuus henkirikostietokantaan kesäkuun 2006 loppuun mennessä kirjatuista henkirikoksista, joissa tekijä oli täyttänyt 21 vuotta, oli 46 prosenttia. Rikoksia, joissa uhria oli lyöty kymmenen kertaa tai useammin oli nuorilla 27 prosenttia. Viime vuosien henkirikoksista, joissa tekijä on ollut 21-vuotias tai vanhempi, osuus on ollut 33 prosenttia. Nuorten teräaseella tehdyistä rikoksista useampia lyön- tejä sisältäviä on siten keskimääräistä enemmän, mutta rikoksia, joissa lyön- tejä on todella runsaasti, ei nuorilla ole enempää kuin vanhemmissa ikäryhmissä (liitetaulukko 5).

Sukupuolten välinen ero lyöntien määrässä oli samankaltainen nuorilla ja vanhemmissa ikäryhmissä. Teräaseella surmanneista tytöistä 67 prosent- tia oli lyönyt uhria korkeintaan kaksi kertaa, pojista 31 prosenttia. Van- hempien ikäryhmien naisista vastaava osuus on viime vuosina ollut niin- ikään 67 prosenttia, miehistä 43 prosenttia. Silmitöntä väkivaltaa teräaseri- koksissa käyttävät miehet naisia useammin ikäryhmästä riippumatta (liite- taulukko 5).

Monilyöntisten teräaserikosten suhteellinen osuus oli aineistossa kor- kein 2000-luvun alkuvuosina. Erityisen korkea aikaisempiin vuosikymme- niin verrattuna oli yli kymmenen lyönnin rikosten osuus (2000–2004 37 % teräasehenkirikoksista; 1980-luvulla ja 1990-luvulla 24 %). Selvää trendiä, että monilyöntisten rikosten osuus nuorilla olisi ajanjaksolla ollut kasvussa ei aineistosta ollut kuitenkaan havaittavissa, rikosten osuus oli 1990-luvulla alhaisempi kuin 1980-luvulla (liitetaulukko 6).

Taulukko 6 Väkivaltatyyppeiden määrä nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (koko ai- neisto; uhrin pohjainen)

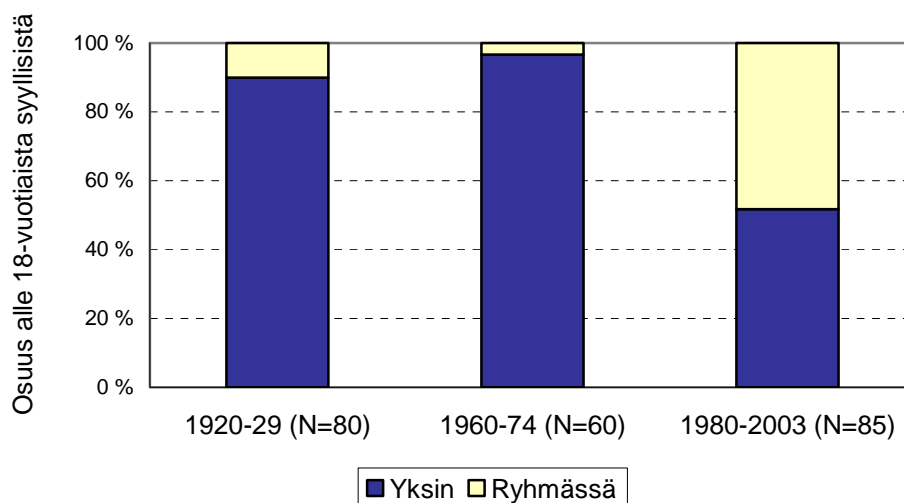
Käytettyjen väkivallan lajien määrä	1980–89	1990–99	2000–04	Koko aineisto
	%	%	%	%
Vain yhdentyypistä väkivaltaa	79,2	68,5	61,8	71,2
Kahdentyypistä väkivaltaa	9,9	12,4	23,5	14,4
Kolmentyyppistä väkivaltaa	5,0	13,5	10,3	9,1
Neljän tai useamman tyyppistä väkivaltaa	5,9	5,6	4,4	5,3
(N)	(101)	(89)	(68)	(264)

Nuorten rikokset eivät eronneet vanhempien ikäryhmien rikoksista käytet- tyjen väkivallan tyyppien määrän suhteen. Rikoksia, joissa oli käytetty vain yhden tyyppistä väkivaltaa (esimerkiksi lyöty teräaseella), oli aineistossa

nuorten henkirikoksista 71 prosenttia, vastaava osuus kaikista henkirikoksista oli 2002–2004 samoin 71 prosenttia (nuorten rikoksista 62 prosenttia). Vaikka useampaa väkivaltatyyppejä sisältäviä rikoksia on nuorilla viime vuosina ollut jonkin verran keskimääräistä enemmän, ero vanhempiin ikäryhmiin ei kuitenkaan ole ollut olennainen. Trendinä aineistossa oli useamman tyyppistä väkivaltaa sisältävien rikosten suhteellisen osuuden kasvu 1980-luvulta 2000-luvun alkuvuosiin.

4.3 Nuorten rikosten erityispiirteitä

Nuorten henkirikokset ovat nykyisin yleismaailmallisesti huomattavalta osin *ryhmärikollisuutta* (Carcach 1997; Dooley 1995; Häkkinen & Hagelstam 2003). Näin on myös Suomessa. Aineiston syyllisistä joka kolmas oli tehnyt rikoksensa ryhmässä, yleensä muiden nuorten tai nuorten aikuisten kanssa. Tilanne ei kuitenkaan aina näyttäisi olleen sama: toisen maailmansodan edellä ja vielä 1960-luvullakin nuorten henkirikokset näyttäisivät olleen pääosin yksin tehtyjä. Tosin ero voi olla osin näennäinenkin, lähteiden koostamistavasta ja osallisuustulkinnan muutoksista johtuva.²²

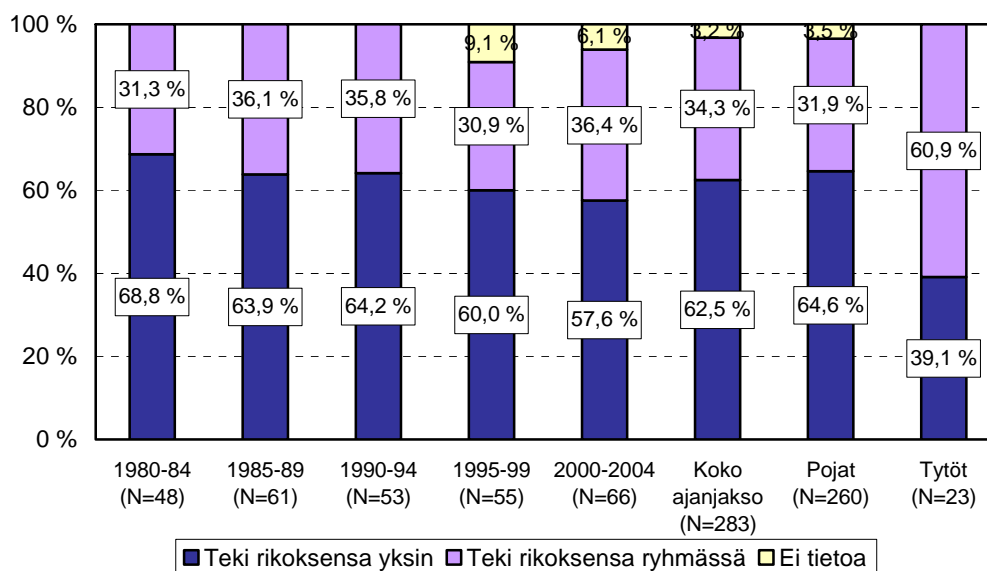
Kuvio 8 Ryhmässä ja yksin rikoksensa tehneiden osuus alle 18-vuotiaista henkirikoksentekijöistä 1920–29, 1960–74 ja 1980–2003 (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; mielentilatutkimusaineisto)

Osin kyse lienee kuitenkin myös todellisesta muutoksesta ainakin vuosien 1960–74 ja 1980–2003 osalta. Taustalla on jäljempänä käsiteltävä muutos nuorten rikosten uhreissa, rikollisuuden suuntautuminen nykyisin 1960-

²² Esimerkiksi 1920-luvun aineistossa keskimääräistä törkeämmät henkirikokset (tappo, murha) olivat käytettyjen lähteiden johdosta yliedustettuina lievempiin henkirikoksiin (kuolemaan johtanut pahoinpitely, tappelu) nähden.

lukua suuremmissa määrin perhe- ja läheispiirin ulkopuolelle. Ongelmallisempi on ero vuosien 1920–29 ja nykyhetken välillä, sillä 1920-luvulla perhepiirin ulkopuolisten rikosten osuus nuorten rikoksissa oli nykyistä tuntuvasti suurempi. Toisaalta, vaikka kaksikymmenluvulla nuorten henkirikoksista huomattava osa tapahtui huvitilaisuuksissa ja rikoksilla oli runsaasti silminnäkijöitä ja vierestä katselijoita, ne liittyivät usein mies miestä vastaan tappeluihin ja voimankoituksiin. On mahdollista että ero on siten myös tältä osin todellinen ja peilaa nuorten miesten väkivaltakulttuurissa tapahtunutta muutosta.

Vuosina 1980–2003 ryhmässä tehtyjen rikosten osuus oli varsin vakaa vuodesta toiseen kasvaen rikosten kokonaismäärän kasvaessa ja vastaavasti pienentyen määrän pienentyessä. Nuorten henkirikollisuuden määrälliset muutokset ovat viime vuosikymmeninä painottuneet ryhmärikollisuuteen.

Kuvio 9 Ryhmärikollisuuden osuus nuorten henkirikollisuudesta 1980–2004 (tutkimusaineisto)

Ryhmässä tehtyjen rikosten osuus oli aineistossa suorassa suhteessa tekijän ikään ja sukupuoleen. Osuus pienentyi tekijän iän lisääntyessä (alle 18-vuotiailla 47 %; 18–20-vuotiailla 29 %; kaikilla henkirikoksiin syyllistyneillä 16 %), toisaalta se oli tuntuvasti korkeampi tytöillä (61 %) kuin pojilla (32 %). Aikuisten naisten ja miesten välillä vastaavaa eroa ei esiinny, vaan ryhmässä tehtyjen rikosten osuus on identtinen kummallakin sukupuolella. Eroa tyttöjen ja poikien välillä ei selittänyt uhrivalikoituminen, sillä ryhmärikosten osuus oli tytöillä suurempi rikososaapuolten suhteesta riippumatta. Ryhmässä tehtyjen tekojen osuus tekijän läheisiin (seurustelukumppani, lapsi, perheenjäsen) kohdistuneista rikoksista oli tytöillä 36 pro-

senttia, pojilla neljä prosenttia. Läheispiirin ulkopuolelle kohdistuneista rikoksista osuus oli tytöillä 79 prosenttia ja pojilla 39 prosenttia.

Ryhmässä tappaneet tytöt olivat yleensä tappaneet yhdessä poikien kanssa (79 %), pojat sen sijaan olivat tehneet rikoksensa lähes aina joukossa, johon oli kuulunut vain poikia (94 %). Tyttöjen henkirikollisuus on siten huomattavassa määrin paitsi ryhmärikollisuutta, nimenomaan tyttöjen ja poikien yhteistä rikollisuutta. Pojat tekevät rikoksensa sen sijaan ikäryhmästä riippumatta yleensä yksin.

*Suunnitelmallisten*²³ tai omaisuusrikoksiin liittyneiden henkirikosten kokonaisuus nuorten henkirikoksista oli koko ajanjakson huomattavasti keskimääräistä suurempi. Lisäksi nuorten henkirikollisuuden määrällinen kasvu 1980-luvun lopulla ja vuosina 1998–2002 painottui tämäntyyppiseen välineelliseen väkivaltaan. Koko ajanjaksolla ennalta harkitut tai omaisuusrikoksiin liittyneet henkirikokset muodostivat 36 prosenttia nuorten henkirikoksista, ajanjakson lopulla peräti 47 prosenttia. Kaikista henkirikoksista vuosina 2002–2004 niiden osuus oli 23 prosenttia.

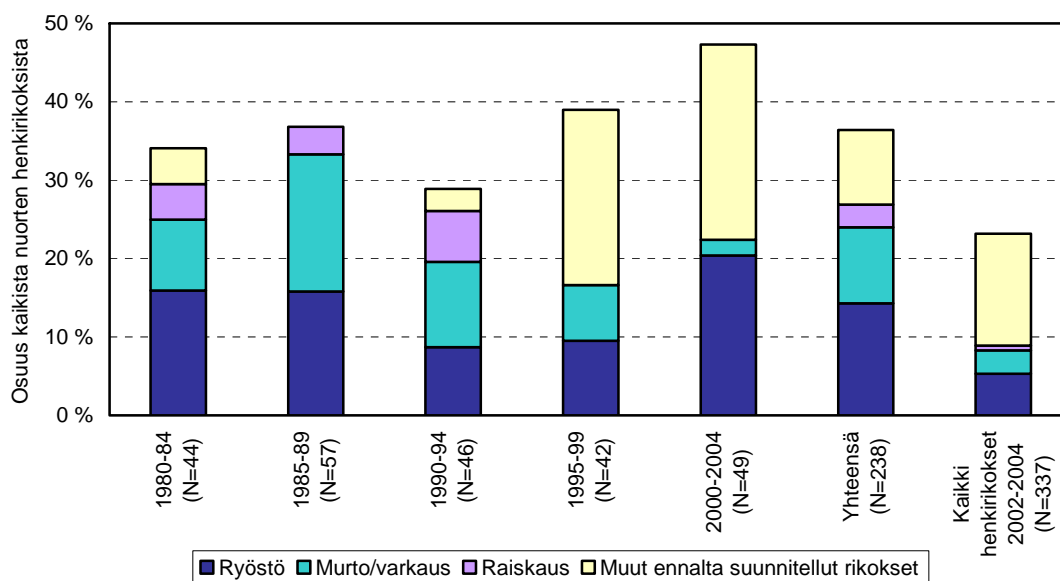
Välineellisten rikosten osuus oli sitä korkeampi mitä nuoremmasta tekijästä oli kyse. Alle 15-vuotiaiden teoista niitä oli puolet, 18–20-vuotiaiden rikoksista runsas kolmasosa. Tekijän sukupuolella ei sen sijaan ollut vaikutusta suunnitelmallisuuden asteeseen. Tyttöjen henkirikoksista välineelliset rikokset muodostivat aineistossa 41 prosenttia, poikien rikoksista 37 prosenttia.²⁴

Välineellisen väkivallan suuri osuus nuorten henkirikoksista johtui pääosin siitä, että huomattava osa nuorten henkirikollisuudesta liittyi omaisuusrikoksiin. Ryöstömurhat muodostivat ajanjaksolla 14 prosenttia nuorten henkirikoksista ja niihin oli syyllistynyt 19 prosenttia syyllisistä. Kaik-

²³ Suunnitelmallisiksi on mielentilatutkimusaineistossa ja henkirikostietokannassa (josta koko henkirikollisuutta koskevat vertailutiedot ovat) luokiteltu rikokset, joissa 1) tappamispäätös on tehty ennen rikostilannetta tai 2) henkirikos on tehty muun ennalta harkitun rikoksen yhteydessä todistajan eliminoimiseksi tai rikoksen loppuun suorittamiseksi (esim. murto mies on surmannut kesken murron yllättäen kotiin palanneen asunnonomistajan tai ryöstäjä on surmannut vastarintaa tehneen ryöstettävän). Jälkimmäisen tyyppisissä henkirikoksissa varsinaista henkirikosta ei aina voi pitää kovinkaan suunnitelmallisena. Tässä kaikki suunnitelmallisiin omaisuusrikoksiin liittyneet henkirikokset on kuitenkin luokiteltu samalla tavoin. Syynä on ollut se, että suunnitelmallisten ryöstömurhien erottelu hetken paniikissa tehdyistä ei aineiston pohjalta ole ollut mahdollista. Valtaosa rikoksista on kuulunut lähinnä kategoriaan, jossa ei ole ennalta varsinaisesti suunniteltu uhrin surmaamista, muttei uhrin surmaamatta jättämistäkään eli henkirikos on ollut osa suunnitelmallisen omaisuusrikoksen suorittamisprosessia joka yksityiskohdisaan on muotoutunut rikoksen suorittamisen aikana. Luokituksen on mielentilatutkimusaineiston osalta tehnyt kirjoittaja, henkirikostietokannan osalta tiedot kulloinkin kirjannut rikostutkija. Luokituksen pohjana on mielentilatutkimusaineistossa ollut pääsääntöisesti syytetyin oma kertomus rikoksesta ja siihen johtaneista syistä.

²⁴ N = 22 ja 240.

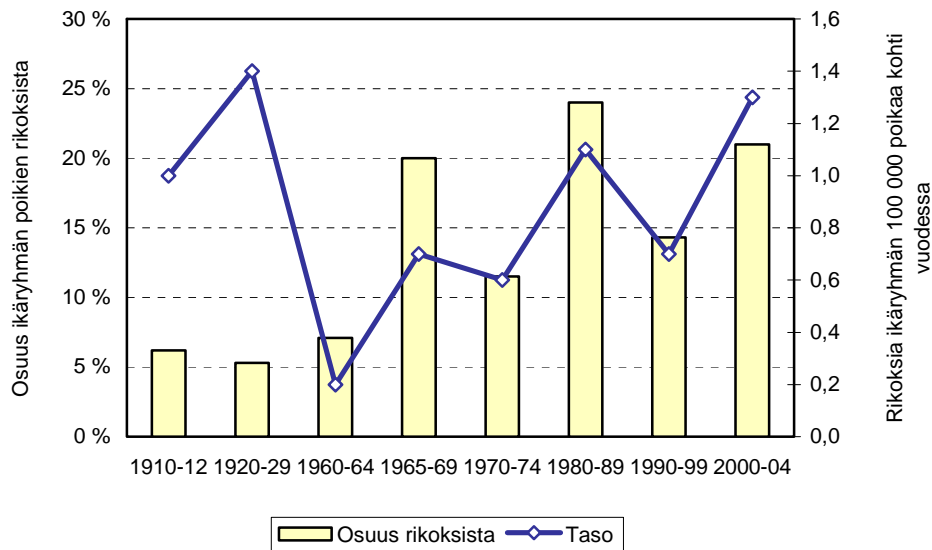
kien omaisuusrikoksiin (ryöstöt, murrot, varkaudet) liittyneiden henkirikosten osuus oli 24 prosenttia rikoksista ja 28 prosenttia syyllisistä. Koko henkirikollisuudesta osuus on tällä hetkellä kahdeksan prosenttia. Omaisuusrikoksiin liittyneiden rikosten suhteellinen osuus oli korkeimmillaan 1980-luvun lopulla ja kohosi jälleen vuosina 2000–2004. Rikostyyppillä oli siten merkittävä osa kummassakin ajanjaksolle osuneessa henkirikollisuuspiikissä.

Kuvio 10 Suunnitelmallisten tai omaisuusrikoksiin liittyneiden tekojen osuus nuorten henkirikoksista 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Aiemmat aineistot eivät mahdollistaneet suunnitelmallisten rikosten kokonaisosuuden tarkastelua, mutta ryöstöihin liittyneet henkirikokset oli selvittävissä suhteellisen luotettavasti myös niistä. Ryöstöjen osuus nuorten henkirikoksista oli 1980–2004 selvästi korkeampi kuin vuosisadan alkupuolella tai 1960-luvun alussa. Myös rikosten vuotuinen ikäluokan kokoon suhteutettu määrä oli 1980–2004 korkeampi kuin 1960–74. 1980-luvun rikollisuustaso vastasi 1910-luvun tasoa ja 2000-luvun alun taso läheni ajanjakson korkeinta, 1920-luvulla saavutettua. Toisaalta sekä rikosten suhteellisessa osuudessa että rikollisuustasossa oli voimakkaita vaihteluita läpi koko ajanjakson. Jos mittarina käytetään ryöstöjen osuutta nuorten tekemistä henkirikoksista, nuorten henkirikollisuus on muuttunut viimeisten sadan vuoden aikana aiempaa välineellisemmäksi. Nuorten tekemien ryöstömurhien asukaslukuun suhteutettu määrä on kuitenkin vaihdellut vuosikymmenestä toiseen voimakkaasti ja oli sotien välisellä ajalla suunnilleen samalla tasolla kuin nykyisinkin. Kaiken kaikkiaan nuorten impul-

siivinen väkivalta on pitkällä aikavälillä selvästi vähentynyt, nuorten välineellisessä väkivallassa kehitys on sen sijaan ollut syklistä.

Kuvio 11 Ryöstöjen (ja murtojen) osuus ja vuotuinen taso 15–20-vuotiaiden poikien henkirikoksista 1910–12, 1920–29, 1960–74 ja 1980–2003

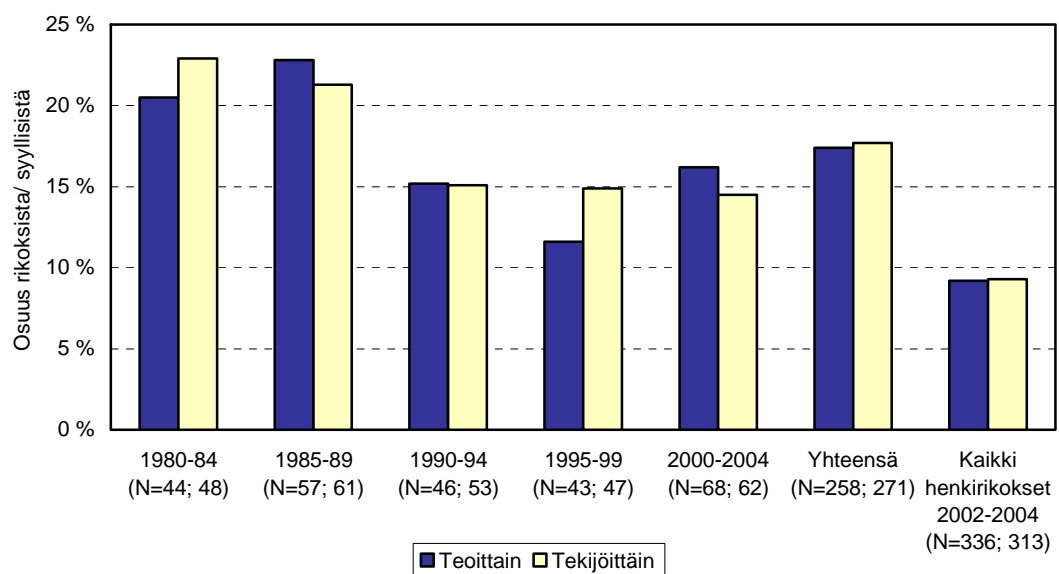
Seksuaalirikoksiin liittyviä henkirikoksia oli 1980–2004 nuorilla suhteellisesti enemmän kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Rikosten kokonaismäärä oli kuitenkin vähäinen: 1980-luvulla keskimäärin kaksi ja 1990-luvun alkupuoliskolla kolme viittä vuotta kohti. Vuoden 1995 jälkeiseltä ajalta rikoksia ei aineistoon sisällynyt. Vuosien 1910–29 aineistoon ei sisällynyt yhtäkään nuorten tekemää seksuaalirikokseen liittyntä henkirikosta, vuosien 1960–74 aineistossa rikoksia oli seitsemän eli kaksi viittä vuotta kohti. Rikosten ikäryhmän kokoon suhteutettu vuotuinen taso pojilla oli 1960–74 kaksi ja 1980–2003 yksi miljoonaa poikaa kohti.

Väkivallan *raakuusaste* on vaikeasti mitattavissa ja myös käsitys siitä, mikä on raakaa ja mikä poikkeuksellisen raakaa, vaihtelee henkilöstä ja aikakaudesta riippuen. Parempien mittareiden puuttuessa henkirikollisuuden raakuusastetta ja sen mahdollisia muutoksia on seuraavassa tarkasteltu toisaalta käytettyjen väkivallan lajien lukumäärän ja toisaalta tekojen rikosoikeudellisen arvioinnin pohjalta.

Kuten edellä todettiin, nuorten rikokset eivät aineistossa eronneet olennaisesti käytettyjen väkivallanlajien lukumäärän osalta vanhempien ikäryhmien rikoksista. Teräaseella tehdyissä rikoksissa aiheutettujen haavojen määrä oli nuorten rikoksissa keskimääräistä suurempi, ero syntyi kuitenkin lähinnä parin kolmen lyönnin rikosten määrässä, yli kymmenen lyönnin rikosten osuus nuorten rikoksista oli suunnilleen sama kuin vanhemmilläkin ikäryhmillä. Tämän mittarin perusteella nuorten rikokset eivät raakuu-

deltaan eroaisi juurikaan muiden ikäryhmien henkirikoksista. Toisaalta väkivallanlajien määrän kehitys on nuorten rikoksissa ollut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana kasvava eli nuorten rikoksien voi katsoa tällä perusteella raaistuneen viime vuosikymmeninä.

Kun mittarina käytetään rikosten oikeudellista arviointia, tulos on toinen. Seuraavassa raakuuden mittarina on käytetty niiden murhiksi²⁵ nimettyjen tekojen, joihin *ei ole* liittynyt ennalta harkintaa tai suunnitelmallisuutta (ja joissa rikosoikeudellisen arvioinnin voi siten olettaa pohjautuneen teon poikkeukselliseen raakuuteen), määrän ja suhteellisen osuuden kehitystä nuorten henkirikollisuudessa 1980–2004.²⁶

Kuvio 12 Raakojen murhien osuus nuorten henkirikoksista 1980–2004 (tutkimusaineisto)

Tämäntyyppisten tekojen osuus aineistossa oli 17 prosenttia, huomattavasti korkeampi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa keskimäärin (9 %). Sen sijaan viitteitä siitä, että nuorten väkivalta olisi ajanjaksolla raaistunut, ei näin mitaten saatu, pikemminkin päin vastoin. Ennalta harkitsemattomien murhien osuus oli 1980-luvulla nuorten rikoksista vielä yli 20 prosenttia, ajanjakson lopulla enää 16 prosenttia. Vieläkin selvemmin osuus pieneni, kun tarkastelun pohjaksi otettiin rikoksista syytettyjen määrä. Kun 1980-

²⁵ Murhana on rikoslain 21:2 mukaan pidettävä tappoa, joka on tehty 1) vakaasti harkiten tai 2) erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen ja tekoa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä. Lisäksi murhasta on kyse jos 4) viranomaisen surmataaan virkatehtävissä tai niiden johdosta.

²⁶ Kyse on tekojen määrittelystä syytteessä.

luvulla mainitun tyyppisistä rikoksista syytettiin kaikkiaan 24 nuorta, oli määrä 1990-luvulla 15 ja vuosina 2000–2004 (syytettyjen kokonaismäärän kasvusta huolimatta) yhdeksän.

Poikien rikokset olivat mainitulla tavalla mitaten selvästi raaempia kuin tyttöjen.²⁷ Sen sijaan tekijän iällä ei raakuusasteeseen ollut vaikutusta, vaan raakojen murhien osuus oli sama alle 18-vuotiailla ja 18–20-vuotiailla.

Kaiken kaikkiaan nuorten henkirikollisuus on viime vuosina ollut selvästi välineellisempää kuin vanhempien ikäryhmien. Suunnitelmallisten tai omaisuusrikoksiin liittyneiden henkirikosten suhteellinen kokonaisuus nuorten henkirikoksista ei tutkimusajanjaksolla ollut kuitenkaan vakaa, vaan kasvoi rikosten kokonaismäärän kasvaessa sekä 1980-luvun lopulla että vuosina 1998–2002 (väheten vastaavasti rikosten kokonaismäärän vähentyessä). Erityisen selvä muutos oli vuosituhannen lopulla. Kyse kasvussa oli niin 1980-luvulla kuin vuosituhannen lopullakin pääosin omaisuusrikoksiin liittyneistä henkirikoksista. 1980-luvun jälkipuoliskolla ne muodostivat kolmanneksen kaikista nuorten henkirikoksista ja 2000-luvun alussa lähes neljäsosan. Pitkällä aikavälillä verrattaessa vuosituhannen lopun tilannetta 1960-luvulla ja vuosisadan alussa vallinneeseen nuorten henkirikollisuudessa oli havaittavissa omaisuusrikoksiin liittyneiden henkirikosten osuuden selvä lisääntyminen. Ryöstörikoksiin liittyneiden henkirikosten suhteellinen osuus nuorten henkirikoksista samoin kuin rikosten ikäryhmän kokoon suhteutettu määräkin oli 1960-luvulla selvästi pienempi kuin vuosisadan lopulla. 1920-luvulla rikosten osuus nuorten henkirikollisuudesta oli vain neljännes siitä mikä se oli 1980–2003, rikosten asukasluvuun suhteutettu määrä oli sotien välisellä ajalla kuitenkin nykyistä suurempi.

Nuorten rikosten raakuusasteesta verrattuna vanhempien ikäryhmien rikoksiin käytetyt mittarit antoivat ristiriitaisen tuloksen: käytettyjen väkivalanlajien määrä oli nuorten rikoksissa keskimäärin sama kuin vanhemmissa ikäryhmissä, syyttämiskäytännön perusteella keskimääräistä raaempien rikosten osuus oli nuorilla kuitenkin vanhempia ikäryhmiä suurempi. Jälkimmäisellä mittarilla mitaten suuntaus nuorten rikollisuuden raakuusasteessa on viime vuosikymmeninä ollut aleneva, ensin mainitun mittarin mukaan sen sijaan lisääntyvä. Syyttämiskäytännössä tapahtunut muutos on tosin saattanut johtua myös viranomaiskäytäntöjen muutoksesta: syyttämiskäytäntö on saattanut lieventyä myös muista kuin tekojen tunnusmerkistöön liittyvistä syistä. Selvää kuvaa nuorten rikosten suhteellisesta raakuudesta vanhempien ikäryhmien rikoksiin verrattuna tai raakuusasteesta tapahtuneesta kehityksestä viime vuosikymmeninä ei siten aineistosta ollut

²⁷ Osuus poikien rikoksista oli 19 %, tyttöjen rikoksista 8 %.

saatavissa. Tulokset viittasivat kuitenkin siihen että nuorten rikokset todennäköisesti ovat keskimääräistä raaempia, mutta rikosten raakuusaste tuskin on juurikaan muuttunut viimeisen neljännesvuosisadan aikana.

4.4 Uhrit

Uhrin valikoituminen nuorten henkirikoksissa poikkeaa vanhempien ikäryhmien rikoksista. Seurustelukumppanit ja omat lapset muodostavat uhreista huomattavasti pienemmän osuuden kuin henkirikoksissa keskimäärin, vastaavasti tekijän sisarusten ja vanhempien osuus uhreista on keskimääräistä suurempi. Ilmiö on yleismaailmallinen ja selittyy suoraan tekijöiden elämänolosuhteista. Huomattava osa nuorista henkirikoksentehtävistä ei vielä ole itsenäistynyt lapsuuden perheestään, harvalla on omia lapsia tai vakituista seurustelukumppania. Toinen yleismaailmallisesti havaittu ilmiö on se, että tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus nuorten rikoksissa on yleensä korkeampi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Osin tätä selittää tiettyjen rikostyyppien (muun muassa omaisuusrikoksiin liittyvien henkirikosten ja satunnaisen katuväkivallan) korkea suhteellinen osuus nuorten rikollisuudesta (Carcach 1997; Dooley 1995; Heide 1999; Häkkinen & Hagelstam 2003).

Taulukko 7 Tekijän ja uhrin suhde nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (tutkimusaineisto)

Uhri oli tekijän	1980–	1985–	1990–	1995–	2000–	Yhteen- sä	Kaikki hen- kirikokset 2002–2004
	84	89	94	99	2004		
	%	%	%	%	%	%	%
Seurustelukumppani/puoliso	8,0	1,5	7,5	8,5	6,0	6,1	19,9
Lapsi	0,0	0,0	3,8	0,0	1,2	1,0	6,8
Vanhempi/puolivanhempi/ ottovanhempi	10,0	10,4	3,8	6,8	4,8	7,1	3,6
Sisarus	4,0	1,5	1,9	1,7	2,4	2,2	0,6
Muu sukulainen	6,0	4,5	0,0	1,7	1,2	2,6	2,4
Tuttava	36,0	58,2	43,4	62,7	57,8	52,9	48,1
Tuntematon	36,0	23,9	39,6	13,6	25,3	26,9	11,9
Ei tietoa	0,0	0,0	0,0	5,1	1,2	1,3	6,8
(N)	(50)	(67)	(53)	(59)	(83)	(312)	(337)

Myös Suomessa tutkimusajanjaksolla nuorten henkirikoksia leimasivat mainitut piirteet: tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus aineistossa oli 27 prosenttia (vuosina 2000–2004 25 %) kun se kaikista henkirikosuhreista on tällä hetkellä 12 prosenttia. Vastaavasti seurustelukumppaneita nuorten uhreista oli vain kuusi prosenttia ja tekijän omia lapsia yksi prosentti, kun vastaavat osuudet kaikista henkirikosuhreista ovat 20 prosenttia ja seitsemän prosenttia. Uhrien valikoitumisessa ei ajanjakson mittaan näyttäisi tapahtuneen olennaisia muutoksia, vaikka vuosittaiset vaihtelut olivatkin huomattavia.

Taulukko 8 Tekijän ja uhrin suhde nuorten henkirikoksissa 1980–2004 syyllisen sukupuolen mukaan (tutkimusaineisto)

Uhri oli tekijän	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
Vaimo, tyttöystävä	12	4,2	0	0,0	12	3,8
Mies, poikaystävä	0	0,0	6	26,1	6	1,9
Homopartneri	1	0,3	0	0,0	1	0,3
Lapsi	0	0,0	3	13,0	3	1,0
Isä	10	3,5	1	4,3	11	3,5
Isäpuoli, ottoisä	5	1,7	0	0,0	5	1,6
Äiti	5	1,7	0	0,0	5	1,6
Äitipuoli, ottoäiti	1	0,3	0	0,0	1	0,3
Sisarus	7	2,4	0	0,0	7	2,2
Isovanhempi	3	1,0	0	0,0	3	1,0
Muu sukulainen	5	1,7	0	0,0	5	1,6
Äidin miesystävä	3	1,0	0	0,0	3	1,0
Isän naisystävä	1	0,3	0	0,0	1	0,3
Tuttava	150	51,9	11	47,8	161	51,6
Tuntematon	82	28,4	2	8,7	84	26,9
Ei tietoa	4	1,4	0	0,0	4	1,3
Yhteensä	289	99,9	23	99,9	312	99,9

Poikien ja tyttöjen rikoksia leimasivat samat uhrin valinnan eriävyydet kuin vanhemmissa ikäryhmissä, joskaan tyttöjen rikokset eivät keskittyneet yhtä suuressa määrin tekijän läheispiiriin kuin vanhemmilla naisilla. Tyttöjen rikoksista seurustelukumppaniin tai tekijän lapseen oli kohdistunut 42 prosenttia (kaikista naisten henkirikoksista vastaava osuus on tällä hetkellä lähes 80 prosenttia). Poikien rikoksista 80 prosenttia oli suuntautunut läheispiirin ulkopuolelle.

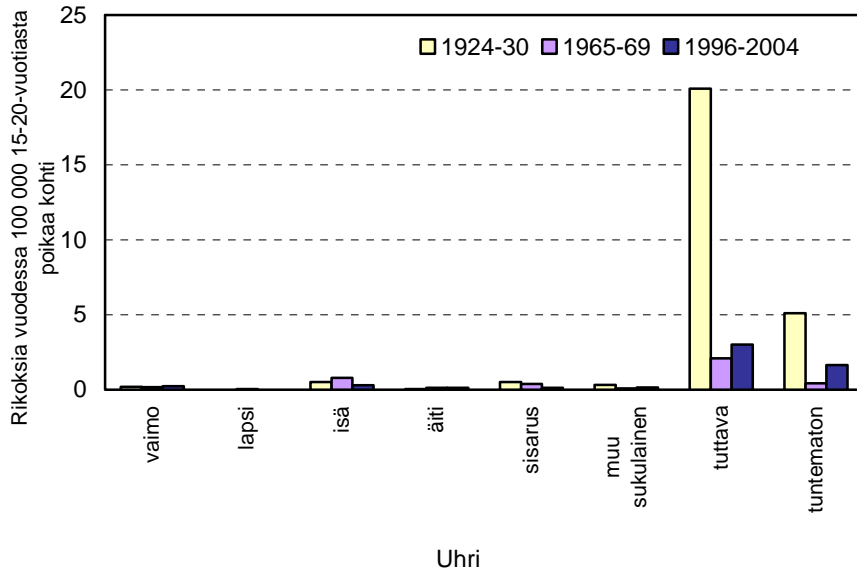
Ikäryhmäkohtaiset erot uhrin valinnassa olivat vähäisiä. Seurustelukumppaneihin ja tekijän lapsiin kohdistuneet rikokset lisääntyivät määrällisesti ja suhteellisesti tekijän iän lisääntyessä (kuten odotettavissa olikin), mutta esimerkiksi ennalta tuntemattomien uhrien suhteellinen osuus oli lähes identtinen alle 18-vuotiailla ja 18–20-vuotiailla ja sisaruksiin ja tekijän vanhempiin kohdistuneet rikokset muodostivat jälkimmäisen ryhmän rikoksista jopa suhteellisesti suuremman osan.

Poikien henkirikollisuudessa uhrin valikoituminen oli läpi koko 1900-luvun pääpiirteissään sama: valtaosa rikoksista suuntautui tekijän läheispiirin ulkopuolella. Tekijän lähiomaisten osuus uhreista oli 1910-luvulla 12 prosenttia ja 1920-luvulla kuusi prosenttia. Toisen maailmansodan jälkeen, nuorten miesten henkirikollisuuden jyrkästi vähentyessä, osuus kasvoi 1960-luvulla lähes 40 prosenttiin, mutta pieneni jälleen vuosisadan lopulla alle 20 prosenttiin (liitetaulukko 7).

Tyttöjen henkirikollisuus oli vuosisadan alkupuolella vielä pääasiassa lapsensurmarikollisuutta. Toisen maailmansodan jälkeen tilanne muuttui. Tosin vielä 1960-luvullakin lähes puolet tyttöjen rikoksista kohdistui tekijän lapsiin, mutta vuosisadan lopulla osuus oli enää 13 prosenttia. Samanaikaisesti tekijän läheispiirin ulkopuolisiin kohdistuvien rikosten osuus nousi vuosisadan alkupuoliskon vajaan 15 prosentista 54 prosenttiin. On syytä huomioida, että kaikissa aineistoissa jakaumien pohjana olevien tyttöjen määrä on ollut hyvin pieni, alle 30. Sattuman vaikutus jakaumiin on ollut merkittävä ajanjaksojen pituudesta huolimatta. Uskoisin, että aineistojen kuvaama perustrendi: lapsensurmarikollisuuden muuttuminen läheispiirin ulkopuolisiin aikuisiin kohdistuvaksi rikollisuudeksi ei ole kuitenkaan sattuman tulosta, vaan vastaa todellisuudessa tapahtunutta kehitystä (liitetaulukko 8).

Suhdeluvut kertovat vain osan muutoksista, koska sekä poikien että tyttöjen henkirikollisuuden kokonaistaso on vaihdellut huomattavasti. Seuraavassa kuviossa poikien tekemien rikosten vuotuiset määrät on suhteutettu 15–20-vuotiaiden poikien määrään. Koska käytettävissä olleet aineistot ovat olleet aukollisia, suhdeluvut on laskettu kertomalla oikeustilastosta saatu poikien kokonaishenkirikollisuuden taso kulloisenkin ajanjakson ai-

neistosta saaduilla rikostyyppien suhteosuuksilla. Tulokset ovat viitteellisiä, mutta kertovat kuitenkin rikostyypeissä tapahtuneen kehityksen suunnan.

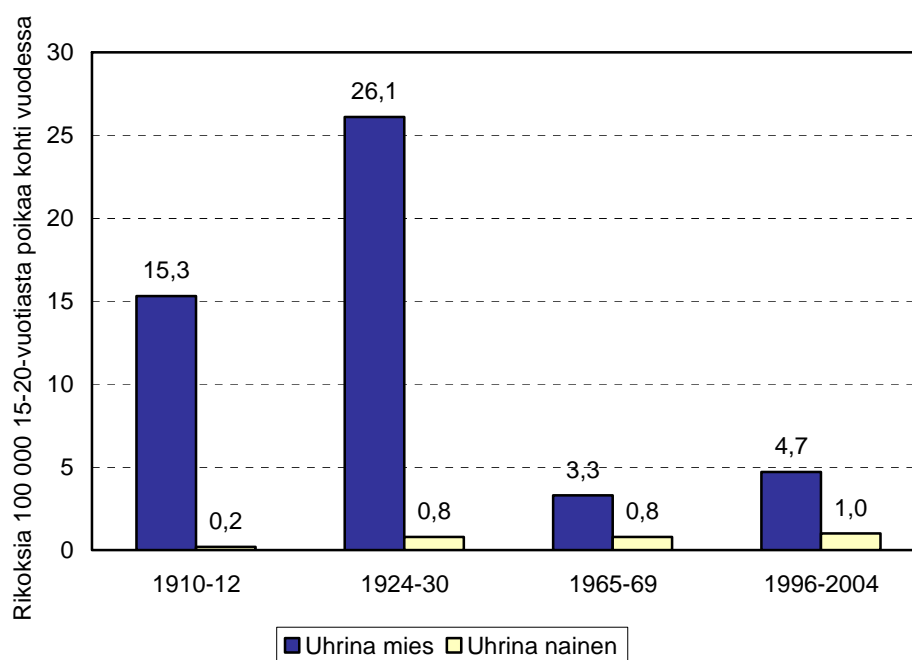

Kuvio 13 Poikien henkirikollisuuden taso 1920–2003 rikostyyppin mukaan (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; mielentilatutkimusaineisto)

Kuviosta on havaittavissa, että tason muutokset poikien henkirikollisuudessa ovat viimeisten sadan vuoden aikana tapahtuneet pääasiassa muihin kuin tekijän lähiomaisiin kohdistuneissa rikoksissa. Kun kokonaishenkirikollisuuden taso oli korkeimmillaan 1920-luvulla johtui se nimenomaan siitä että lähiomaispiirin ulkopuolisiin, niin tuttuihin kuin tuntemattomiinkin kohdistuneiden rikosten määrä oli korkeimmillaan. Toisaalta mainitut rikostyyppit vastasivat pääosin poikien henkirikollisuuden tason jyrkästä laskusta toisen maailmansodan jälkeen. Verrattaessa nykytilannetta 1960-lukuun kumpikin rikostyyppi on jälleen määrällisesti kasvanut, tekijälle ennalta tuntemattomiin uhreihin kohdistuvat rikokset kuitenkin huomattavasti enemmän (290 %) kuin tekijän tuntemiin uhreihin kohdistuvat (43 %).

Läheisiin kohdistuvissa rikoksissa on havaittavissa vastakkaisia trendejä. Sekä isiin että sisaruksiin kohdistuneet rikokset ovat nykyisin huomattavasti harvinaisempia kuin 1920-luvulla tai 1960-luvulla. Isiin kohdistuneita rikoksia pojat tekivät 1990-luvulla väestöön suhteutettuna 65 prosenttia vähemmän kuin 1960-luvulla ja 40 prosenttia vähemmän kuin 1920-luvulla. Sisaruksiin kohdistuneissa rikoksissa muutos oli saman suuntainen ja samaa luokkaa. Syynä lienee ainakin osin se, että perhekokojen pienenemässä ja avioerojen yleistyessä isiä ja sisaruksia, jotka voisivat joutua hen-

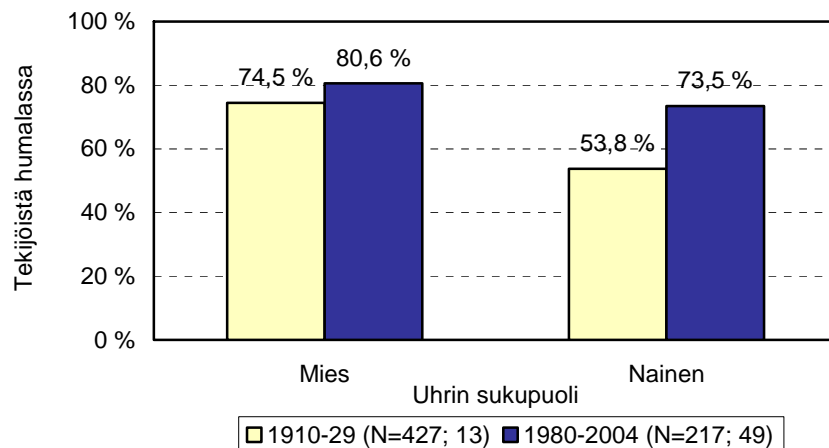
kirikoksen uhreiksi, ei riskinuorten perheissä yksinkertaisesti enää ole. Sitä vastoin poikien seurustelukumppaneihin (ja puolisoihin) kohdistamien henkirikosten määrä on nykyisin viidenneksen korkeampi kuin 1920-luvulla ja kolmanneksen korkeampi kuin 1960-luvulla. Sotaa edeltäneeseen aikaan nähden ovat lisääntyneet myös äitien tapot (kasvua 1920-lukuun nähden 160 prosenttia).

Kuvio 14 Uhrin sukupuoli poikien henkirikoksissa 1910–2004 (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; tutkimusaineisto; Tilastokeskus)²⁸

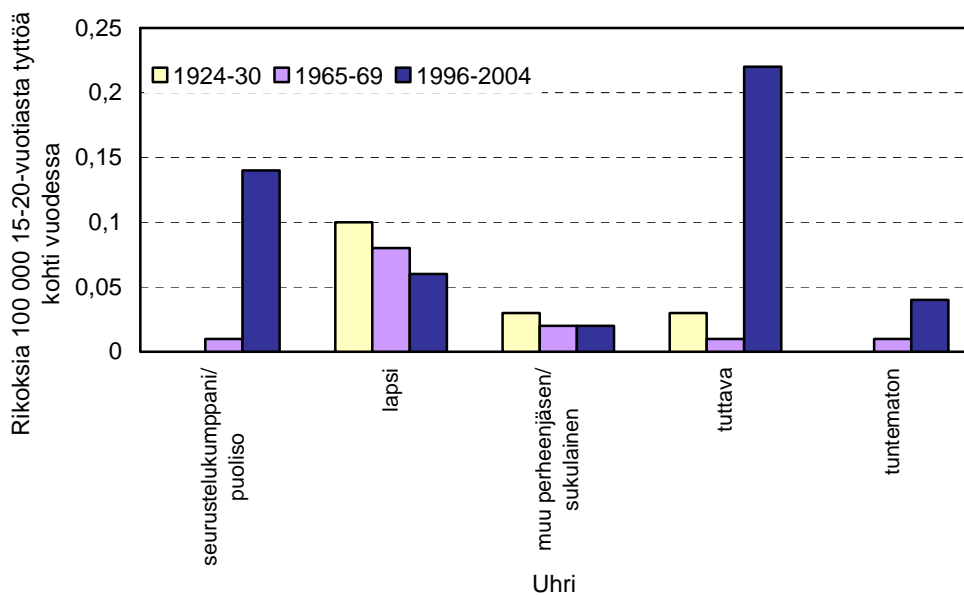
Pojat tappavat ylipäätään naisia nykyään enemmän kuin vielä 1960-luvulla tai vuosisadan alkupuolella. Vaikka poikien kokonaishenkirikollisuuden taso oli 1920-luvulla neljä ja puoli -kertainen nykytasoon verrattuna, naisiin kohdistuvia rikoksia he tekivät viidenneksen vähemmän kuin nykyisin. Ero 1910-luvulla oli vieläkin selvempi. Kehitys on samansuuntainen kuin vanhemmissa miesikäryhmissäkin ja osin syykin lienee sama: miehet ja naiset käyttävät ikäryhmästä riippumatta päihteitä huomattavasti useammin yhdessä kuin vielä neljä vuosikymmentä takaperin.

²⁸ Suhdeluvut on laskettu kertomalla oikeustilastosta saatu poikien kokonaisrikollisuustaso tutkimusaineistoista saaduilla suhdeluilla.

Kuvio 15 Tekijän päihtymys nuorten henkirikoksissa 1910–29 ja 1980–2004 uhrin sukupuolen mukaan (tutkimusaineisto; tekijäpohjainen)

Myös tyttöjen henkirikosten suuntautumisessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuosisadan alkupuolella ja vielä 1960-luvullakin pääosa alle 21-vuotiaiden tyttöjen henkirikoksista kohdistui omiin lapsiin. Käytännössä kyse oli lähes aina lapsensurmarikoksista. 1920-luvun aineiston neljästä tytön surmaamasta lapsesta kolme oli vastasyntyneitä, 1960-luvun aineiston seitsemästä lapsesta kuusi ja 1980–2003 aineistossa kaikki.

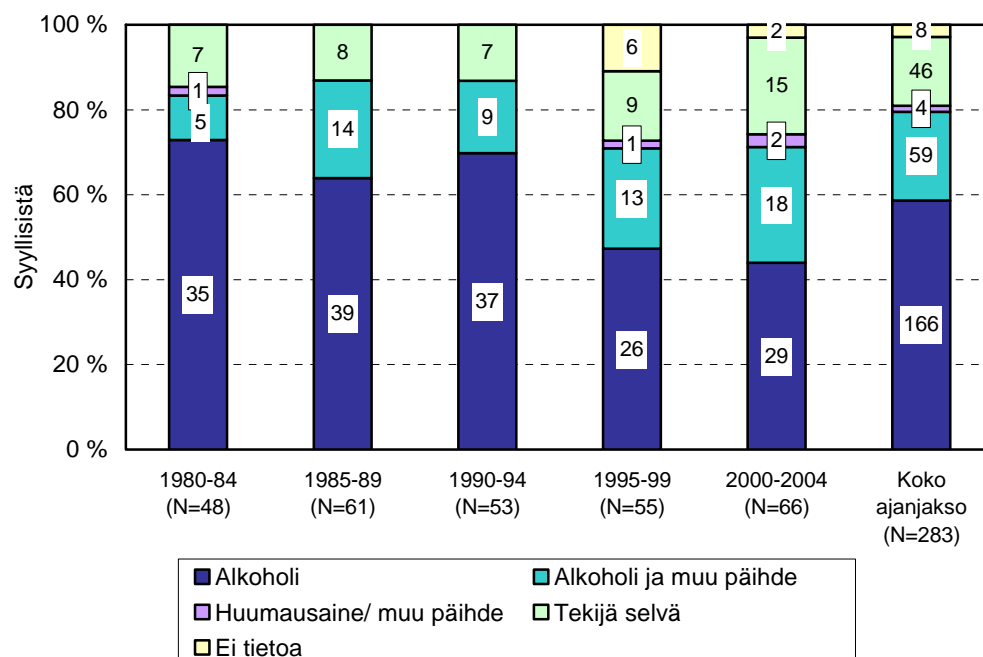
Kuvio 16 Tyttöjen henkirikollisuuden taso 1920–2004 rikostyyppin mukaan (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; mielentilatutkimusaineisto; Tilastokeskus)²⁹

²⁹ Suhdeluvut on laskettu kertomalla oikeustilastosta saatu tyttöjen kokonaisrikollisuustaso tutkimusaineistoista saaduilla suhdeluilla.

Lapsensurmarikosten väkilukuun suhteutettu määrä alle 21-vuotiailla tytöillä on laskenut koko 1900-luvun (kuten lastensurmarikosten määrä ylipäätään). Samanlainen on ollut kehitys myös muihin lähiomaisiin, seurustelukumppaneita lukuun ottamatta, suuntautuneissa rikoksissa. Sen sijaan tyttöjen tekemät seurustelukumppaneiden ja puolisojen surmaamiset ovat lisääntyneet rajusti 1960-luvun jälkeen. Kasvu on vieläkin suurempi kuin poikien rikoksissa, tosin lähtötasokin on ollut paljon alhaisempi. Syy lienee sama kuin pojillakin ja väestössä ylipäätään: miehet ja naiset nauttivat päihteitä nykyisin huomattavasti useammin yhdessä kuin vielä muutama vuosikymmen takaperin. Myös tekijän perhepiirin ulkopuolelle suuntautuneiden rikosten määrä on tytöillä kasvanut olennaisesti 1960-luvulta nyky päivään.

4.5 Päihteet

Kaikista henkirikoksentehtäjistä teki vuosina 2002–2004 rikoksensa päihtyneenä 83 prosenttia. Nuorista henkirikoksentehtäjistä osuus oli vuosina 1980–2004 81 prosenttia ja vuosina 2000–2004 74 prosenttia. Nuorten henkirikollisuus on siten samassa määrin päihteiden ja nimenomaan alkoholin käyttöön sidoksissa kuin vanhempien ikäryhmienkin, joskin viime vuosina päihteiden käyttöön liittymättömien rikosten määrä ja suhteellinen osuus on nuorilla jonkin verran kasvanut.

Kuvio 17 Syyllisen päihtymys nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (%) (tutkimusaineisto)

Selvin päin tappaneiden nuorten vuotuinen määrä oli vakaa vuosina 1980–1999, keskimäärin puolitoista. Rikollisuuden määrällinen vaihtelu (kasvu 1980-luvun jälkipuolella ja vähentyminen 1990-luvun alkupuolella) tapahtui yksinomaaisesti päihtyneiden rikoksissa. Vuosina 2000–2004 tilanne muuttui. Selvänä tappaneiden nuorten määrä kaksinkertaistui aiempaan nähden, päihtyneenä tappaneiden määrässä muutos oli huomattavasti hillitympi (kasvua yhdeksän prosenttia ajanjakson keskitasoon).

Määrällisesti päihtyneenä tappaneita oli vuosina 2000–2004 kuusi enemmän kuin 1990–99 ja kaksi enemmän kuin 1980–89, selvinpäin tappaneita vastaavasti kahdeksan enemmän.³⁰ Nuorten rikollisuuden kasvu 2000-luvun alkuvuosina painottui siten aiemmasta poiketen sekä suhteellisesti että määrällisesti päihteiden käyttöön liittymättömiin rikoksiin. Muutoksesta ei kuitenkaan pidä tehdä toistaiseksi kovin radikaaleja johtopäätöksiä. Se johtui nimittäin pitkälti yhdestä ainoasta rikoksesta, Heinojen pariskunnan ryöstömurhasta Lopella, jossa tekijöitä oli neljä, kaikki selvinpäin. Vaikka selvinpäin toimineiden syyllisten määrä olisi ilman Lopen ryöstömurhaakin ollut aiempia vuosia korkeampi, lisäys olisi ollut ainoastaan kolme syyllistä viittä vuotta kohti, siis varsin pieni.

Nuorten henkirikosten yhteys päihteiden käyttöön on yhteyttä alkoholin käyttöön tai alkoholin ja muiden päihteiden sekakäyttöön. Aineiston syyllisistä 59 prosenttia oli rikoshetkellä ollut alkoholin ja 21 prosenttia alkoholin ja jonkin muun päihteen yhteisvaikutuksen alaisena.³¹ Ainoastaan kolme (1 %) oli toiminut pelkästään joko huumausaineesta päihtyneenä tai tinnerihumalassa.

Nuorten henkirikosten alkoholisidonnaisuus oli kiinteä syyllisen iästä ja sukupuolesta riippumatta. Aineiston tytöistä 64 prosenttia oli tehnyt rikoksensa alkoholi- tai alkoholi- ja lääkehumalassa, pojista 82 prosenttia. Kaikista henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista vastaavat osuudet olivat vuosina 2002–2004 82 prosenttia ja 61 prosenttia. Tyttöjen kohdalla syyllisen iällä ei ollut minkäänlaista vaikutusta humalaisten suhteelliseen osuuteen, poikien kohdalla osuus kasvoi jonkin verran iän myötä.

Poikien osalta tilanne ei myöskään ole juuri muuttunut viimeisten sadan vuoden aikana: 1910-luvulla 63 prosenttia³² ja 1920-luvulla 76 prosenttia alle 21-vuotiaista henkirikokseen syyllistyneistä miehistä oli rikoksen tehdessään humalassa, vuosina 1980–2003 osuus oli siis 82 prosenttia. Kasvua on jonkin verran (ja niin alle 18-vuotiaiden kuin 18–20-vuotiaidenkin

³⁰ Määrät koskevat rikosten keskimäärää viittä vuotta kohti.

³¹ N=283.

³² N=57.

ryhmässä), mutta yleiskuva on sama kuin sata vuotta takaperin. Tyttöjen kohdalla muutos on sitä vastoin ollut raju: 1910- ja 1920-luvun aineistossa ei ollut yhtäkään henkirikokseen syyllistynyttä tyttöä joka olisi tehnyt rikoksensa alkoholia nauttineena, vuosina 1980–2003 syyllisistä humalassa oli 64 prosenttia. Lapsensurmiin syyllistyvät tytöt tekevät tosin edelleenkin rikoksensa poikkeuksetta selvinä (liitetaulukko 9).

Kaiken kaikkiaan vuosina 1980–2003 tehdyistä nuorten henkirikoksista 83 prosentissa joko päätekijä tai uhri tai kumpikin olivat rikoshetkellä humalassa. Suhdeosuus oli sama kuin vanhemmissa ikäryhmissä.³³ Nuorten rikokset olivat kuitenkin keskimääräistä harvemmin osapuolten keskinäistä ryypiskelyväkivaltaa³⁴ ja kohdistuivat vanhempien ikäryhmien rikoksia useammin selviin uhreihin.³⁵

Myös syyllisten humalatilat olivat nuorten rikoksissa yleensä lievempiä kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Mielentilatutkimusaineistoon sisältyneistä syyllisistä 46:lle oli tehty puhallus- tai verikoe välittömästi tai muutamia tunteja rikoksen jälkeen. Keski-vertohumala ryhmässä oli 1,5 promillea,³⁶ korkein mitattu humalatile 2,8 promillea.³⁷ Erittäin syviä, yli kolmen promillen humalatilejoja (jotka vanhempien ikäryhmien syyllisillä ovat suhteellisen yleisiä) ei aineistossa esiintynyt. Toisaalta uhrien (jotka usein olivat rikosentekijöitä iäkkäämpiä) humalatilat olivat samaa tasoa kuin henkirikoksissa yleensä ja normaalisti selvästi korkeampia kuin syyllisillä. Keski-vertohumala uhreilla oli aineistossa 2,2 promillea,³⁸ korkein mitattu arvo 5,2 promillea.

Kaiken kaikkiaan nuorten henkirikokset ovat Suomessa yhtä kiinteästi yhteydessä alkoholin käyttöön kuin vanhempien ikäryhmienkin. Nuorten rikosten alkoholisidonnaisuudessa ei ole myöskään tapahtunut viimeisen neljännesvuosisadan aikana olennaisia muutoksia. Vuosina 2000–2004 selvin päin toimineiden syyllisten ja alkoholinkäyttöön liittymättömien rikosten määrä ja suhteellinen osuus olivat tosin aiempaa korkeammat, mutta tämä johtui pitkälti kahdesta poikkeuksellisesta rikoksesta: Heinojen pariskunnan ryöstömurhasta Lopella ja Myyrmannin kauppakeskukseen

³³ Vuosina 2002–2004 vastaava osuus oli 80 % nuorten rikoksissa ja 82 % kaikissa henkirikoksissa.

³⁴ Eli rikoksia, jotka oli tehty rikosapuolten yhteisen alkoholin käytön yhteydessä.

³⁵ Nuorten rikoksista vain 48 prosentissa kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa (vuosina 2000–2004 41 %), kun osuus kaikissa vuosien 2002–2004 henkirikoksissa oli 69 prosenttia. Rikoksia, joissa kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä selviä, oli nuorten rikoksista 11 prosenttia (vuosina 2000–2004 16 %). Kaikista henkirikoksista vastaava osuus oli vuosina 2002–2004 14 prosenttia.

³⁶ Mediaani 1,48 promillea; keskihajonta 0,677.

³⁷ Kaikkiaan kolmella henkilöllä.

³⁸ Mediaani 2,00 promillea; keskihajonta 0,953; N=34.

tehdystä pommi-iskusta. Muutosta voi siten pitää ainakin toistaiseksi satunnaistekijöistä johtuneena. Valtaosa myös vuosien 2000–2004 nuorten henkirikoksista liittyi entiseen tapaan alkoholin tai alkoholin ja muiden päihteiden sekakäyttöön. Nuorten rikokset erottaa vanhempien ikäryhmien henkirikollisuudesta kuitenkin se, että ryyppyporukoiden keskinäisen väkivallan osuus on pienempi. Nuorten rikosten uhreiksi joutuu selviä henkilöitä huomattavasti useammin kuin iäkkäämpien rikoksissa. Huumeiden käyttäjien osuus henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista on kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana ja tällä hetkellä jo joka toinen nuorista henkirikollisista on luokiteltavissa huumeiden käyttäjäksi. Huumeet esiintyvät rikosten yhteydessä kuitenkin poikkeuksetta yhdessä alkoholin kanssa käytettyinä. Siksi huumeiden ja niiden käytön yleistymisen vaikutuksia nuorten väkivaltakäyttäytymiseen on vaikea arvioida tai tutkia erillään alkoholista. Ylivoimaisesti merkityksellisin päihde nuortenkin henkirikollisuudessa on edelleenkin alkoholi.

4.6 Aiempi väkivalta ja muu oirehtiminen

Aineistosta pyrittiin selvittämään rikosapuolten aiempi väkivalta, samoin kuin muu syyllisen ja uhrin rikosta edeltänyt rikokseen viitannut käyttäytyminen (esimerkiksi vihjailu rikoksen suunnittelemisesta tai kertomukset peloista).

Nuorista henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä oli kohdistanut rikoksensa uhriin fyysistä väkivaltaa jo aiemmin 11 prosenttia.³⁹ Osuus oli huomattavasti pienempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä (joka kolmas). Kun mukaan laskettiin myös tiedossa olleet väkivallalla uhkaamiset osuus kohosi nuorten ryhmässä 19 prosenttiin, mutta ero vanhempiin ikäryhmiin säilyi suurena (44 %).⁴⁰ Myös aineiston tytöillä vastaavat osuudet jäivät vanhempia ikäryhmiä pienemmiksi (18 % ja 21 %⁴¹ vs. 26 % ja 38 %).⁴²

Nuorten rikosten uhreista tekijään oli kohdistanut väkivaltaa poikien rikoksissa 17 prosenttia⁴³ ja tyttöjen rikoksissa 38 prosenttia,⁴⁴ kaikkien miessyöllisten uhreista⁴⁵ osuus on 20 prosenttia ja naissyöllisten uhreista⁴⁶

³⁹ N=231; alle 18-vuotiaista seitsemän prosenttia ja 18–20-vuotiaista 13 prosenttia (N=74 ja 157).

⁴⁰ N=367.

⁴¹ N=22.

⁴² N=39.

⁴³ N=225.

⁴⁴ N=16.

⁴⁵ N=425.

niinikään 20 prosenttia. Jos uhkailut laskettiin mukaan, osuus poikien uhreista oli 20 prosenttia ja tyttöjen uhreista 38 prosenttia. Vanhemmissa ikäryhmissä vastaavasti 28 prosenttia ja 25 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan nuorten henkirikoksissa oli huomattavasti harvemmin kyse pitkään jatkuneista väkivaltasuhteista kuin aikuisten rikoksissa. Tältä osin myös nuorten rikosten ja rikosuhrien ennalta ennustettavuus oli huomompi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Osin syynä oli tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien suuri osuus, mutta myös silloin kuin uhri oli tekijän ennalta tuntema, aiempaa väkivaltaa oli esiintynyt harvemmin kuin vastaavissa vanhempien ikäryhmien rikoksissa.

Rikoksesta oli ulkopuolisille tai uhrille ennalta kertonut tai vihjaillut aineiston pojista yhdeksän prosenttia,⁴⁷ tytöistä ei yksikään.⁴⁸ Kaikista mies-syyllisistä vastaava osuus on viime vuosina ollut 14 prosenttia⁴⁹ ja nais-syyllisistä yhdeksän prosenttia.⁵⁰ Nuoret olivat antaneet siten myös tällä tavoin harvemmin ennakkovaroituksen rikoksestaan kuin vanhemmat ikäryhmät.

5 NUORET HENKIRIKOKSENTEKIJÄT

Syyllisiä koskevat tiedot perustuvat iän, sukupuolen ja tekoajankohdan elämänolosuhteiden osalta koko tutkimusaineistoon, perhetaustan ja tekoajankohtaa edeltäneiden elämänvaiheiden osalta mielentilatutkimusaineistoon.

5.1 Ikä ja sukupuoli

Tutkimusaineistoon sisältyi vuosilta 1980–2004 90 alle 18-vuotiaista ja 193 18–20-vuotiaista henkirikoksentekejää. Poikia heistä oli 260 (92 %), tyttöjä 23 (8 %). Tyttöjen osuus oli hienoisesti suurempi alle 18-vuotiaista (10 %) kuin 18–20-vuotiaista (7 %), ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä.

⁴⁶ N=51.

⁴⁷ N=231.

⁴⁸ Osuus poikien kohdalla oli käytännössä sama sekä 18 vuotta täyttäneiden että alle 18-vuotiaiden ryhmässä.

⁴⁹ N=380.

⁵⁰ N=44.

Taulukko 9 Tutkimusaineiston ikä- ja sukupuolijakauma

Koko aineisto	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2004	Yhteensä	
	N	N	N	N	N	N	%
alle 15 vuotta	1	0	1	3	3	8	2,8
15–17 vuotta	15	17	14	18	18	82	29,0
18–20 vuotta	32	44	38	34	45	193	68,2
Poika	41	59	48	50	62	260	91,9
Tyttö	7	2	5	5	4	23	8,1
N	48	61	53	55	66	283	

Naisia on kaikista henkirikoksentehtävistä tällä hetkellä keskimäärin 10 prosenttia. Osuus on nuorista siten sama kuin vanhemmistakin ikäryhmistä. Määrällisesti tyttöjen rikollisuus oli koko ajanjakson vakaata (syyllisiä oli keskimäärin yksi vuodessa). Nuorten kokonaisen henkirikollisuuden määrälliset muutokset ajanjaksolla aiheutuivat yksin poikien rikollisuudessa tapahtuneista muutoksista.

5.2 Kansallisuus, kansalaisuus ja syntymämaa

Nuorten rikollisuutta leimaavat samat eroavuudet maamme pääkansallisuusryhmien⁵¹ välillä, jotka ovat havaittavissa vanhempien ikäryhmien henkirikollisuudessa. Suomenruotsalaisia oli aineiston syyllisistä selvästi väestöosuuden edellyttämää vähemmän, romaneja puolestaan enemmän. Romanit⁵² muodostivat tutkimusajanjakson nuorista henkirikoksentehtävistä 10 prosenttia, osuus oli vakaa läpi ajanjakson kasvaen rikosten kokonaisuuden laskiessa ja vähentyen rikosten määrän kasvaessa. Romanian korkeaa rikollisuustasoa on perinteisesti selitetty verikostoperinteellä. Tiettyjä viitteitä sellaisesta näkyi aineiston romaninuorten taustoissa, muttei rikoksissa. Useampien henkirikokseen syyllistyneiden romaninuorten suvuista ja perheistä löytyi nimittäin sekä henkirikoksen uhreja että henkirikoksentehtäjiä ja useampi mainitsi myös perheeseensä kohdistuvan verikoston uhan.⁵³ Aineiston romaninuorten rikokset olivat kuitenkin valtavä-

⁵¹ Kansallisuus on määritelty syytetyn äidinkielen ja etnisen taustan pohjalta siltä osin kuin niitä koskevia tietoja on sisällytetty mielentilatutkimuslausuntoon. Henkilöt, joiden etnisestä taustasta ei ole ollut saatavissa tietoja, on luokiteltu suomenkielisiksi suomalaisiksi.

⁵² Romaneiksi on tässä luokiteltu ainoastaan henkilöt, 1) joiden molemmat vanhemmat ovat romaneita ja jotka ovat kasvaneet heidän kanssaan tai 2) joiden molemmat vanhemmat ovat romaneita ja jotka ovat kasvaneet isovanhempiensa tai vanhempiensa sisarusten luona tai 3) jotka ovat aviottomia romaniäitien lapsia ja jotka ovat kasvaneet äitinsä, tämän vanhempien tai sisarusten luona.

⁵³ Tiedot pohjautuvat syytettyjen kertomuksiin mielentilatutkimuksessa.

estön rikosten tavoin kiinteästi sidoksissa pähteiden käyttöön ja syyllisten taustalta löytyi samassa määrin alkoholismia, rikkonaisia perhe- ja ihmisuhteita sekä yhteiskunnallista syrjäytymistä kuin valtaväestöön kuuluneidenkin. Sosiaalisilla muuttujilla mitaten romanisyylliset olivat aineiston huono-osaisin ryhmä. Henkirikoksiin syyllistymistä selittivät heillä mitä ilmeisimmin samat tekijät kuin muilla kansallisuusryhmillä ja korkea rikollisuustaso kuvasi pikemminkin ongelmanuorten keskimääräistä suurempaa suhteellista osuutta kansallisuusryhmän nuorisosta kuin sen kulttuurillisia erityispiirteitä.

Taulukko 10 Syyllisten kansallisuus, kansalaisuus ja syntymämaa nuorten henkirikoksissa 1980–2004 (tutkimusaineisto; kansallisuuden osalta vain kansallisuudeltaan selvitetty)

Syytetty	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2004	Yhteensä
	%	%	%	%	%	%
Suomalainen	89,6	88,5	84,9	84,9	84,9	86,6
Suomenruotsalainen	0,0	1,6	1,9	1,9	3,8	1,9
Romani	10,4	9,8	13,2	9,4	9,4	10,4
Saamelainen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muu	0,0	0,0	0,0	3,8	1,9	1,1
Somali	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	0,7
Venäläinen	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	0,3
(N)	(48)	(61)	(53)	(53)	(53)	(268)
Suomen kansalainen	97,9	100,0	98,1	94,5	98,5	98,9
Syntynyt Suomessa	100,0	98,4	94,3	92,7	93,9	95,8
(N)	(48)	(61)	(53)	(55)	(66)	(283)

Nuorten henkirikoksentehtäjöiden kansallisuustiedot olivat saatavissa myös vuosisadan alkupuolelta. Kaikki henkirikoksiin syyllistyneet tytöt olivat 1910–29 aineistossa suomenkielisiä ja Suomessa syntyneitä, pojista suomenkielisiä oli 94 prosenttia, suomenruotsalaisia neljä prosenttia ja romaneja puoli prosenttia. Vuosisadan alkupuolellakin romaninuorten asukaslukuun suhteutettu rikollisuustaso oli korkea valtaväestöön verrattuna, heidän merkityksensä nuorten henkirikollisuudelle oli kuitenkin murto-osa siitä mikä se on nykyisin.

Vuosina 1980–2003 siirtolaisia ja ulkomaalaisia henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten joukossa oli vain muutama. Syyllisistä 99 prosenttia oli Suomen kansalaisia ja 96 prosenttia oli syntynyt täällä. Jälkimmäinen osuus tosin pieneni 1990-luvun mittaani, mutta oli ajanjakson lopullakin vielä 94 prosenttia.⁵⁴ Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, siirto-

⁵⁴ Vuosina 1910–29 siirtolaiset ja pakolaiset muodostivat vajaan prosentin henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista. Vaikka pakolaisten väestöön suhteutettu määrä Suomessa oli

laisnuorten merkitys henkirikollisuudessamme on toistaiseksi vähäinen. Osin tämä johtuu siirtolaisnuorten alhaisesta osuudesta kokonaisväestöstä, erona muihin Pohjoismaihin ja läntiseen Eurooppaan on kuitenkin myös se, että siirtolaisnuorten suhteellinen osuus syyllisistä vastaa Suomessa suurin piirtein väestöosuutta. Länsi-Euroopassa se on tällä hetkellä useissa maissa huomattavasti väestöosuutta korkeampi.

5.3 Perhetausta ja perheväkivalta

Mielentilatutkimusaineistosta selvitettiin syyllisten perhetausta sekä lapsuudessa että rikoshetkellä. Samoin kokemukset perheväkivallasta, vanhempien päihteiden käyttö, vanhempien ikä ja syytetyn asema perheen lapsista. Pääosa tiedoista pohjautui tutkittujen omiin kertomuksiin ja sosiaali- viranomaisten antamiin lausuntoihin.

Vanhempien iällä saattaa olla teoriassa merkitystä lapsen kasvuolosuhteisiin silloin kun he ovat joko hyvin nuoria tai huomattavan iäkkäitä lapsen syntyessä. Aineiston syyllisistä viidesosalla äiti oli ollut alle 20-vuotias tutkitun syntyessä, iäkkäiden äitien (45 vuotta täyttäneiden) lapsia aineistossa oli kaksi (1,5 %). Aineiston syyllisten äitien keski-ikä tutkittujen syntyessä oli 26 vuotta ja mediaani-ikä 25 vuotta. Ensisynnyttäjien keski-ikä on nykyisin noin 28 vuotta, 1960-luvulla se oli noin 22 vuotta (www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/luku05.html). Jos jakaumaa vertaa tutkittujen syntymääjankohdan (1960–1970-lukujen) naisten keskimääräiseen synnytysikäjakaumaan, se ei siitä juurikaan poikennut. Minkäänlaisia viitteitä siitä, että nuorten tai iäkkäiden vanhempien lapset olisivat olleet henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten parissa yliedustettuina, ei aineistosta löytynyt (liitetaulukko 10).

Aineistosta selvitettiin myös tutkittujen asema perheen lasten joukossa. Pääosalla tutkittuja (89 %) oli biologisia sisaruksia. Sisaruksia omanneista vajaan 40 prosenttia oli esikoisia, runsaat 60 prosenttia perheen nuorempia lapsia. Vuonna 1960 suomalaisten lapsiperheiden keskimääräinen lapsiluku oli 2,27, se on sittemmin vuosikymmenten mittaan laskenut 1,8:aan (www.finland.no/doc/fi/suomiinfo/kansa.html). Esikoisten ja muiden sisarusten osuudet aineistossa vastasivat varsin tarkasti 1960- ja 1970-lukujen perheiden lasten puhdasta satunnaisjakaumaa (44 % vs. 56 %) eli viitteitä siitä, että esikoiset tai nuoremmat lapset olisivat henkirikoksiin syyllisty-

erityisesti 1920-luvun alussa huomattava, ei se tuolloinkaan näkynyt juurikaan nuorten väkivaltarikollisuustilastoissa.

neiden nuorten parissa olleet joko yli- tai aliedustettuina ei aineistosta saatu (liitetaulukko 11).

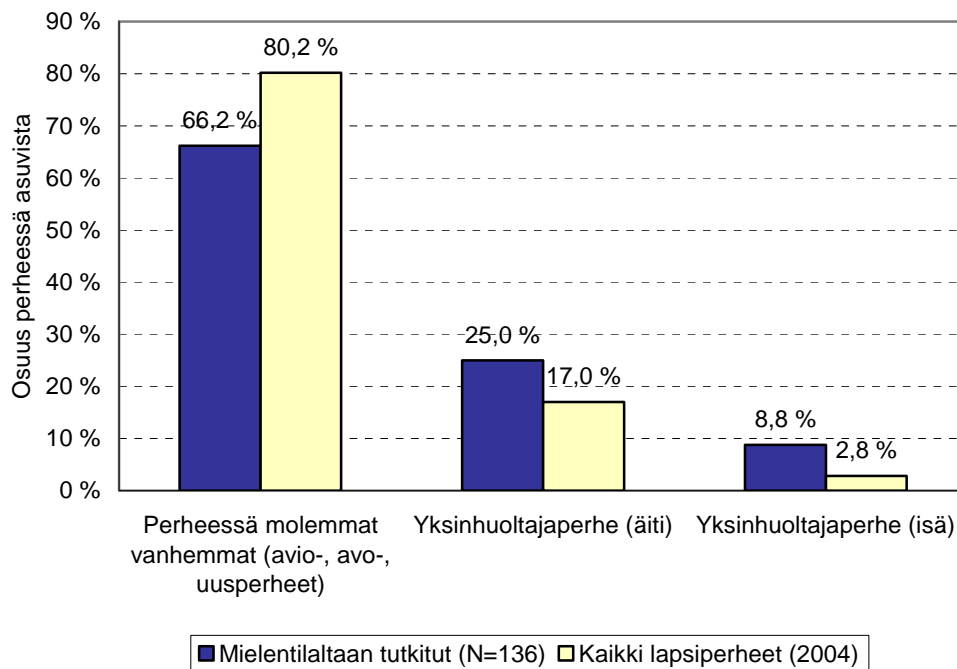
Vajaat 30 prosenttia mielentilaltaan tutkituista aineiston syyllisistä eli rikoshetkellä yhdessä biologisten vanhempiansa kanssa, saman verran oli yksin tai tuttaviansa luona eläneitä. Parisuhteessa syyllisistä eli 10 prosenttia, yksinhuoltajaperheessä 20 prosenttia ja uusperheessä vajaat 10 prosenttia. Laitossijoituksessa rikoshetkellä oli kuusi prosenttia. Kaiken kaikkiaan 53 prosenttia tutkituista eli tekohetkellä lapsena perheessä, jossa oli ainakin yksi vanhempi,⁵⁵ 47 prosenttia eli joko yksin, parisuhteessa, tilapäismajoituksessa tai oli sijoitettuna laitokseen. Yksin asuvien osuus kaikista 18–20-vuotiaista miehistä ja naisista on tällä hetkellä vajaat 15 prosenttia, 1990-luvun alussa osuus oli alle 10 prosenttia. Avioliitossa 15–19-vuotiaista miehistä elää tällä hetkellä 0,1 prosenttia ja naisista 0,5 prosenttia, avoliitossa elävien osuus on suurempi (Tilastokeskus). Avioliitossa elävien osuus aineiston pojista oli 2,4 prosenttia ja tytöistä 4,3 prosenttia. Vuosina 2000–2004 osuus oli pojista 3,4 prosenttia, tytöistä avioliitossa ei ollut yksikään. Kaiken kaikkiaan aineiston nuoria sukupuolesta riippumatta luonnehti huomattavasti varhaisempi itsenäistyminen lapsuuden perheestä kuin ikäryhmän nuoria keskimäärin: yksin asuvien ja perheen perustaneiden osuus henkirikoksenteekijöiden parissa oli koko ikäryhmään nähden korkea.

⁵⁵ Joko biologinen, adoptio-, tai kasvatustai vanhempi tai isä- tai äitipuoli.

Taulukko 11 Mielentilatutkimukseen määrättyjen nuorten henkirikoksentehtäjöiden perhetyyppi tekohetkellä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Perhetyyppi tekohetkellä	1980– 84 %	1985– 89 %	1990– 94 %	1995– 99 %	2000– 2003 %	Yh- teensä %
Elää biologisten vanhempien kanssa	34,0	31,1	17,3	20,5	32,6	27,2
Elää biologisen vanhemman ja isä/äitipuolen kanssa	8,5	6,6	11,5	4,5	6,5	7,6
Elää adoptioperheessä	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,4
Elää kasvattiperheessä	4,3	0,0	3,8	0,0	0,0	1,6
Elää yksinhuoltajaperheessä (äidin kanssa)	21,3	14,8	5,8	13,6	10,9	13,2
Elää yksinhuoltajaperheessä (isän kanssa)	10,6	3,3	1,9	9,1	4,3	5,6
Elää yksin	2,1	19,7	23,1	22,7	21,7	18,0
Elää parisuhteessa	10,6	9,8	15,4	9,1	6,5	10,4
Yksinhuoltaja	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Jakaa asunnon ystävien/sukulaisten/ jonkun muun henkilön kanssa	2,1	4,9	9,6	15,9	10,8	8,4
Laitoksessa (koulukoti, lastenkoti, vankila)	4,3	9,8	5,8	2,3	6,5	6,0
Armeijassa	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,4
Ei tietoa	0,0	0,0	1,9	2,3	0,0	0,8
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

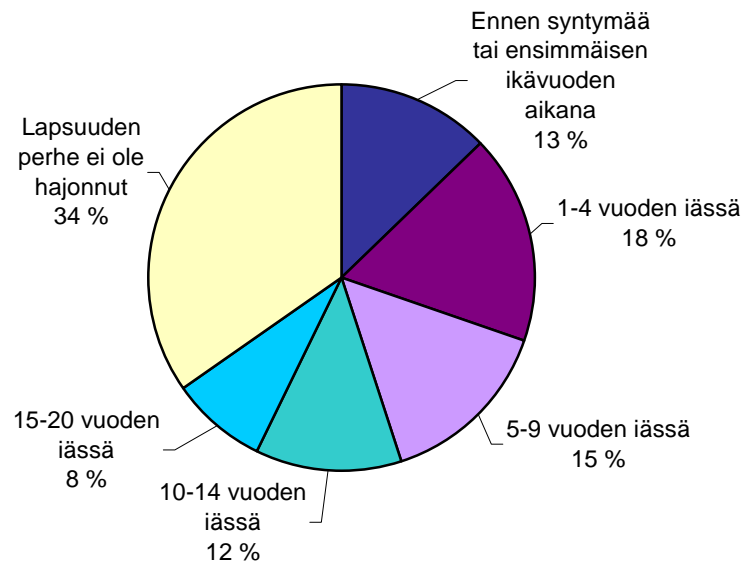
Toisaalta myös perheessä eläneiden perhetyyppijakauma poikkesi keskimääräisestä, yksinhuoltajaperheiden lapset olivat ryhmässä selvästi yliedustettuina. Kaikista alle 18-vuotiaista lapsista elää yksinhuoltajaperheessä tällä hetkellä 20 prosenttia, perheessä eläneistä henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista osuus oli 37 prosenttia.

Kuvio 18 Henkirikoksiin syyllistyneet nuoret 1980–2003: perheessä asuvien perhetyyppi (mielentilaltaan tutkitut; Tilastokeskus)

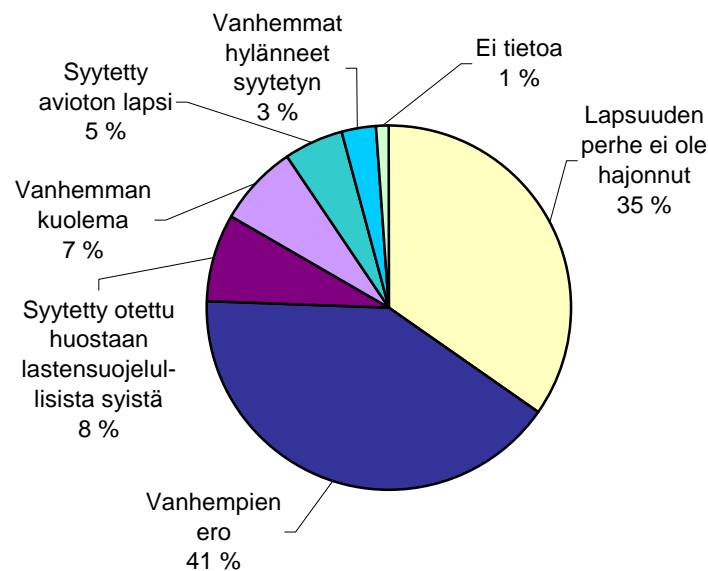
Käytännössä biologisten vanhempiansa kanssa elävä kolmannes muodosti sen osan syytetyistä, joiden lapsuuden perhe ei ollut jossakin lapsuuden tai varhaisnuoruuden vaiheessa hajonnut. Mielentilatutkimukseen määräytyistä nuorista kahdella kolmesta biologisten vanhempien suhde oli päättynyt ennen rikokseen syyllistymistä. Osuus oli suhteellisen vakaa läpi koko tutkimusajanjakson.

Merkille pantavaa oli myös se, että huomattavalla osalla näin oli tapahtunut tekijän varhaislapsuudessa. Joka kymmenennen lapsuuden perhe oli hajonnut ennen tekijän ensimmäisen ikävuoden päättymistä, 26 prosentilla ennen tekijän neljättä ikävuotta ja 47 prosentilla ennen kuin tekijä oli täyttänyt yksitoista. Vaikka tiedoista ei voi suoraan päätellä tekijän lapsuuden kasvuolosuhteita, indikoivat ne, että varsin moni henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista oli varhaislapsuudestaan lähtien kasvanut epävakaissa oloissa.

Kuvio 19 Syyllisen ikä lapsuuden perheen hajotessa (mielentilatutkimusaineisto; N=257)

Yleisimmin lapsuuden perhe oli hajonnut vanhempien eroon, mikä puolestaan viittasi riittäisiin kasvuolosuhteisiin jo ennen perheen hajoamista. Viisi prosenttia syyllisistä oli aviottomia lapsia, kolme prosenttia oli hylätty välittömästi syntymän jälkeen. Kahdeksalla prosentilla syy lapsuuden perheen hajoamiseen oli huostaanotto.

Kuvio 20 Lapsuuden perheen hajoamisen syy (mielentilatutkimusaineisto; N=257)

Joka kolmas henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista olikin jossain elämänsä vaiheessa ollut huostaanotettuna joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Huostaanotettujen osuus oli varsin vakaa läpi ajanjakson kasvaen rikosten kokonaismäärän kasvaessa ja pienentyen määrän pienentyessä. Tällä perusteella arvioiden rikollisuuden kasvusta sekä 1980-luvun lopulla että vuosina 1998–2002 vastasivat keskimääräistä ongelmallisemmän perhe- tai rikollisuustaustan omanneet nuoret. Ensimmäisen huostaanoton tapahtuma-aika oli aineistossa vakaa läpi koko ajanjakson, keskimäärin 10–13 ikävuotta (liitetaulukko 12).⁵⁶

Tutkimusajanjakson nuorista henkirikoksentehtävistä 56 prosenttia oli alkoholistikotien⁵⁷ lapsia, joka viidennellä kumpikin biologisista vanhemmista oli luokiteltu suurkuluttajaksi. Vastaavasti kolmasosa tutkituista tuli perheistä, joista ei ollut tiedossa alkoholin ongelmakäyttöä.

Tutkittujen isistä oli 1980-luvun alkupuolella yli 70 prosenttia luokiteltu suurkuluttajiksi, osuus laski vuosina 1985–1994 runsaaseen 40 prosenttiin ja kohosi jälleen 1995–2003 yli 50 prosenttiin. Selvempi trendi oli havaittavissa tutkittujen äitien alkoholin ongelmakäytössä. Suurkuluttajaksi luokitellun⁵⁸ äidin omaisi 1980-luvun alkupuolella 13 prosenttia syyllisistä, 1990-luvun alussa joka neljäs ja vuosina 2000–2003 jo joka kolmas. FAS-lapseksi diagnosoituja ryhmässä oli kuitenkin ainoastaan yksi. Kaiken kaikkiaan alkoholiperheiden lapsien kokonaisosuus oli ryhmässä 1980-luvulla 57 prosenttia, 1990-luvulla 51 prosenttia ja vuosina 2000–2003 63 prosenttia. Nimenomaan äitien alkoholin ongelmakäytön lisääntymisen voi otaksua vaikuttaneen ryhmän lapsuusajan sosiaalisiin olosuhteisiin, koska pääosa tutkituista oli rikkoutuneista perheistä ja viettänyt lapsuutensa ja nuoruutensa yleensä äidin kasvatettavana. Alkoholisti-isien suora vaikutus

⁵⁶ Keski-ikä 10,8 vuotta; mediaani-ikä 13 vuotta.

⁵⁷ Kotien, joissa jompi kumpi tai kummatkin vanhemmista tai vanhempien uusista elämänkumppaneista olivat alkoholin ongelmakäyttäjää. Tältäkin osin tiedot perustuvat pääasiassa syytettyjen omiin kertomuksiin, joita on täydennetty sosiaaliviranomaisten lausunnoilla. Kyse ei ole lääketieteellisistä diagnooseista. Alkoholista, suurkuluttajaa ja ongelmakäyttäjää käytetään tässä synonyymeinä henkilöistä, joiden alkoholin käyttö on ollut ongelmallista heidän perheidensä kannalta (esim. he ovat alkoholin käyttönsä johdosta olleet kyvyttömiä huolehtimaan lapsistaan ja itsestään tai humalaväkivallallaan terrorisoineet perhettään). Syytettyjen kertomuksissa heitä on yleisimmin luonnehdittu ”juupoiksi”.

⁵⁸ Ks. edellinen viite: kyse ei ole lääketieteellisistä diagnooseista, vaan syytettyjen ja sosiaaliviranomaisten kuvauksista äitien alkoholin käytöstä. On mahdollista, että naisten alkoholin käytön lisääntyessä, sosiaaliviranomaiset ovat alkaneet ajanjakson kuluessa lausunnoissaan kiinnittää siihen aiempaa tarkemmin huomiota. Muutos lienee kuitenkin pääosin todellinen. Äitien alkoholin ongelmakäyttö oli tullut nimittäin koko ajanjaksolla sosiaaliviranomaisten tietoon pääosassa tapauksia vasta vaiheessa, kun se oli jo merkittävästi alkanut vaikuttaa heidän kykyynsä huolehtia lapsistaan. Alkoholisoituminen oli siten yleensä jo pitkälle edennyt.

syllisten elinolosuhteisiin oli päättynyt normaalisti varhaislapsuudessa lapsuuden perheen hajotessa.

Perheväkivaltaa jossakin elämänsä vaiheessa oli kokenut (joko uhrina tai perheenjäsenten keskinäisen väkivallan todistajana) 40 prosenttia mielentilatutkimukseen määrättyistä. Yleisimmin väkivaltainen perheenjäsen oli ollut biologinen isä. Perheväkivaltaa kokemaan joutuneiden osuus laski selvästi ajanjakson mittaan (1980-luku: 53 %; 1990-luku: 33 %; 2000-luvun alku: 28 %) (liitetaulukko 13).

Vanhempien alkoholin käytöllä ja perheväkivallan yleisyydellä oli aineistossa selvä yhteys. Alkoholisti-isien lapsista 56 prosenttia mainitsi isänsä väkivaltaiseksi, lapsista, joiden isällä ei mainittu olevan alkoholiongelmaa, osuus oli yhdeksän prosenttia. Vastaavasti alkoholistiäideistä väkivaltaisiksi mainittiin 20 prosenttia, kun osuus äideistä, joilla alkoholiongelmaa ei ollut, oli yksi prosentti. Aineiston pojista ja tytöistä oli isänsä väkivallan uhriksi tai todistajaksi joutunut käytännössä yhtä suuri osuus. Äidin väkivallan uhriksi tytöistä oli joutunut hieman suurempi osuus (10 %) kuin pojista (6 %) (liitetaulukko 14).

Perheväkivaltakokemusten väheneminen ajanjakson mittaan johtui biologisten isien ja muiden miespuolisten sukulaisten aiheuttaman väkivallan vähenemisestä. Muutos kuvanee miesten perheväkivallan yleistrendiä yhteiskunnassa ja oli havaittavissa sekä alkoholin ongelmakäyttäjiksi mainittujen isien että isien, joilla alkoholiongelmaa ei esiintynyt, käyttäytymisessä. Muutosta ei siten välttämättä voi pitää todisteena siitä, että syytetyt olisivat ajanjakson lopulla tulleet keskimäärin paremmista perheoloista kuin jakson alkupuolella. Muut perhetaustaa kuvaavat muuttajat (muun muassa vanhempien päihteiden käyttö ja perhesuhteiden rikkonaisuus) eivät nimittäin juurikaan ajanjakson mittaan muuttuneet (liitetaulukko 15).

Erityisen selvä muutos oli aineiston tyttöihin kohdistuneessa väkivallassa. Kun vuosina 1980–89 vielä 56 prosenttia heistä oli kokenut tai todistanut biologisen isän taholta tullutta väkivaltaa, vuosina 1990–2003 yksikään tutkituista ei enää kertonut tällaisesta. Tyttöihin biologisen äidin taholta kohdistunut väkivalta oli kokenut samanlaisen kehityksen, sen sijaan isäpuolten ja äitien poikaystävien taholta väkivaltaa kokeneiden osuus oli säilynyt ennallaan. Poikien osalta kehitys oli biologisten isien väkivallan osalta samansuuntainen, murros oli tapahtunut 1990-luvun alkupuolella. Biologisten äitien ja heidän uusien mieskumppaniensa väkivaltaa kokeneiden tai todistaneiden poikien osuus aineistossa sitä vastoin kasvoi ajanjakson mittaan. Osin poikien (ja tyttöjenkin) tilanteessa tapahtunut muutos johtui varmasti siitä, että biologisia isiä oli perheissä 1990-luvulla vähemmän ja lyhyemmän aikaa kuin vielä 1980-luvulla. Toisaalta 2000-luvun

alun aineistossa yhdessä biologisten vanhempinsa kanssa asuneita oli jälleen aineistossa suunnilleen yhtä paljon kuin ajanjakson alussa, joten pelkästään isien puuttumisella heidän väkivaltansa vähenemistä ei voi selittää.

Taulukko 12 Nuorten henkirikoksen tekijöiden kokema perheväkivalta tekijän ja tutkitun sukupuolen mukaan 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980–89		1990–99		2000–03	
	%	N	%	N	%	N
<i>Pojat</i>						
Isä väkivaltainen	35,4	99	23,9	88	24,4	45
Isäpuoli väkivaltainen	7,1	99	4,5	88	11,1	45
Äiti väkivaltainen	5,1	99	4,5	88	8,9	45
<i>Tytöt</i>						
Isä väkivaltainen	55,6	9	0,0	9		
Isäpuoli väkivaltainen	11,1	9	11,1	9		
Äiti väkivaltainen	22,2	9	0,0	9		
<i>Kaikki</i>						
Isä väkivaltainen	37,0	108	21,9	96	23,9	46
Isäpuoli väkivaltainen	7,4	108	5,2	96	10,9	46
Äiti väkivaltainen	6,5	108	4,2	96	8,7	46

Väkivalta ja päihteet lienevät myötävaikuttaneet siihen että varsinkin tutkittavien isien parissa kuolleisuus oli keskimääräistä korkeampi. Isästään jotain tietäneistä tutkituista 16 prosenttia kertoi isänsä olevan kuollut, äideistä vastaava osuus oli neljä prosenttia. Tutkittujen vanhemmista yli 90 prosenttia oli rikosaikaan alle 60-vuotiaita. Kuolleisuus kaikilla 40–59-vuotiailla miehillä on samalla tavalla laskien nykyisin seitsemän prosenttia ja naisilla kolme prosenttia. Kuolleiden osuus isistä oli vakaa koko ajanjakson. Väkivaltainen elämäntapa näkyi kuolemansyistä. Kuolleiksi mainituista isistä yhdeksän prosenttia oli tehnyt itsemurhan ja kuusi prosenttia oli päätenyt henkirikoksen uhriksi.⁵⁹ Äideistä väkivaltaisen kuoleman kokeneiden osuus oli vieläkin korkeampi. Oman käden kautta oli kuollut joka viides ja miehensä surmaamia oli niin ikään viidennes.⁶⁰ Kaikista kuolleiksi mainituista vanhemmista ryhmässä väkivaltaisen kuoleman oli kokenut 20 prosenttia. Suhteelliseksi kumuloituneeksi henkirikoskuolleisuudeksi sekä ryhmän isien että äitien osalta muodostui 778 100 000 kohti. Vastaava luku 45-vuotiailla miehillä⁶¹ on tällä hetkellä 149 ja 55-vuotiailla 210, 45-vuotiailla naisilla 53 ja 55-vuotiailla 70. Henkirikoskuolleisuus sekä tutkittujen isien että äitien parissa oli siten huomattavasti keskimääräistä korkeampi.

⁵⁹ N=35.

⁶⁰ N=10.

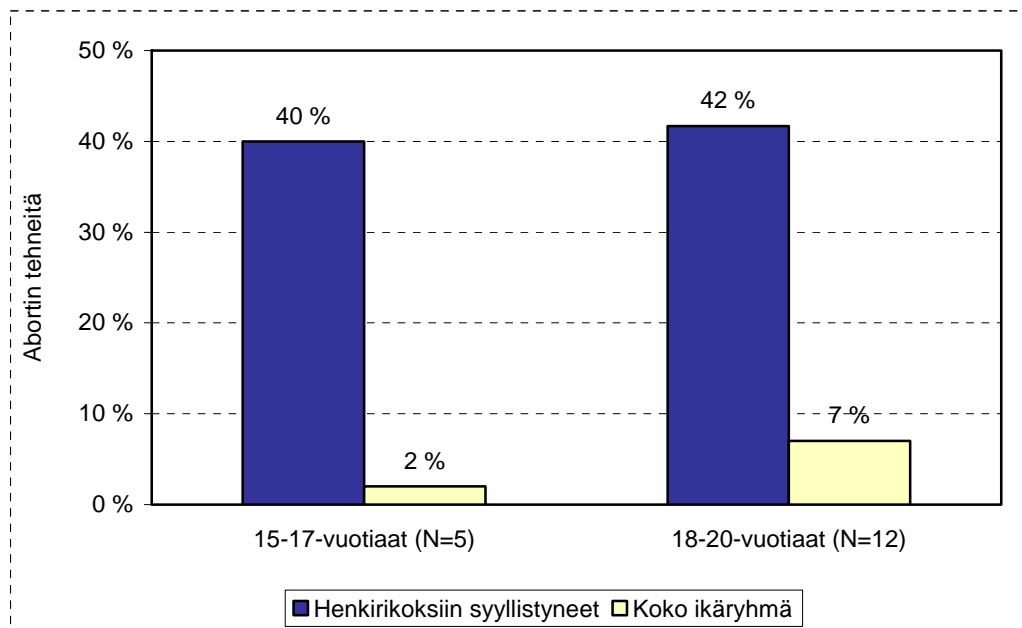
⁶¹ Uhrien määrä ikäluokassa syntymästä 45-vuoden ikään/45-vuotiaiden miesten määrä.

5.4 Sukupuolielämä, seurustelu ja lapset

Mielentilatutkimusaineistosta oli saatavissa tietoja sukupuolielämän aloitusajankohdasta ja tyttöjen osalta aborteista. Ensin mainitut perustuvat tutkittavien omiin kertomuksiin, jälkimmäiset terveydenhoitoviranomaisten rekistereihin.

Aineiston pojista kahdeksalla prosentilla ja tytöistä kuudella prosentilla ei kertomansa mukaan ollut yhdyntäkokemuksia, lisäksi yhdellä ensimmäinen yhdyntä oli tapahtunut tutkitun rikoksen yhteydessä. Ensimmäisen yhdyntän mediaani-ikä oli pojilla 16 vuotta ja tytöillä 14 vuotta. Väestötutkimusten mukaan suomalaisnuorten ensimmäinen yhdyntä tapahtuu nykyisin keskimäärin 17 vuoden iässä. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisista (15–16-vuotiaista) tytöistä 35 prosentilla, pojista 29 prosentilla on vähintään yksi yhdyntäkokemus (www.minedu.fi/opm/nuoriso/nuoruus_suomessa/nuoruus_suomessa.pdf, 18). Aineiston 15–16-vuotiaista tytöistä yhdyntäkokemuksia oli 63 prosentilla, pojista 56 prosentilla. Ennen 14 vuoden ikää aineiston pojista oli yhdyntässä ollut 20 prosenttia ja tytöistä 38 prosenttia. Sukupuolielämän aloitusikä oli valtaosalla aineiston nuoria siten keskimääräistä aikaisempi ja myös yhdyntäkokemuksia oli keskimääräistä useammalla koko ikäryhmään nähden (liitetaulukko 16).

Aineistosta kerättiin myös tiedot syyllisten seksuaalisesta hyväksikäytöstä lapsuudessa. Mainintoja löydettiin vain yhden tytön osalta, jota isä oli käyttänyt seksuaalisesti hyväksi 12 vuoden iästä alkaen. Tämän perusteella kokemukset eivät ryhmässä olleet yleisiä, vaikka on mahdollista, että hyväksikäyttökokemuksia oli useammalla, jotka kuitenkin niistä vaikenivat.

Kuvio 21 Abortin tehneiden osuus henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneistä tytöistä ja koko ikäryhmästä (2000-luvun alku) (mielentilatutkimusaineisto; Luoto 2005, 71)

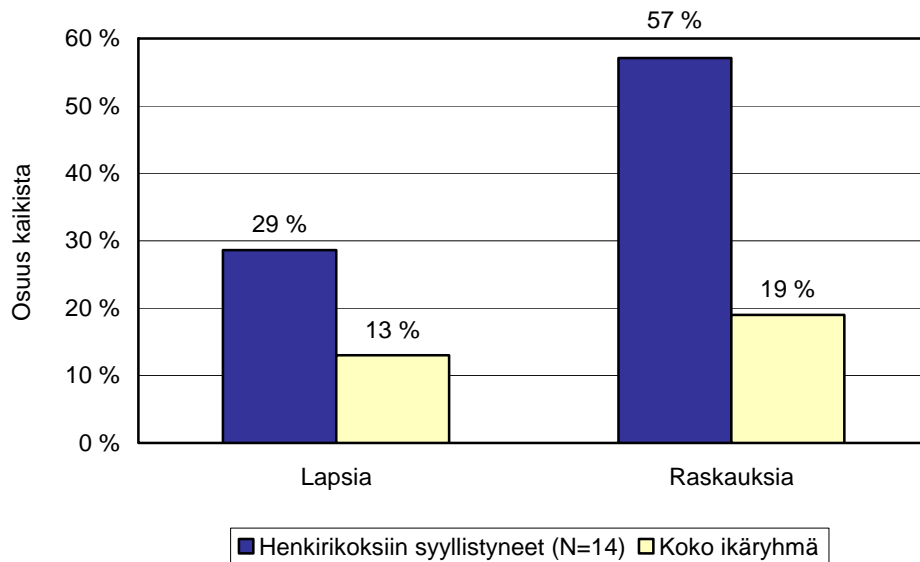
Luotettavimmat tiedot aineiston nuorten seksuaalikäyttäytymisestä oli saatavissa aineiston tytöille tehdyistä aborteista. 15–17-vuotiaista tutkituista 40 prosentille ja 18–20-vuotiaista 42 prosentille oli tehty vähintään yksi abortti. Jälkimmäisessä ikäryhmässä 17 prosentille oli tehty useampia abortteja. Osuutta voi pitää korkeana, sillä 15–17-vuotiaista naisista on Suomessa tehty abortti vajaalle kahdelle prosentille ja 18–24-vuotiaista vajaalle seitsemälle prosentille (Luoto 2005, 71; www.minedu.fi/opm/nuoriso/nuoruus_suomessa/nuoruus_suomessa.pdf, 18) (liitetaulukko 17).

Toisaalta suhteellisen suuri osa nimenomaan aineiston tytöistä eli joko parisuhteessa tai seurusteli vakinaisesti. Pojista⁶² 11 prosenttia ja tytöistä 43 prosenttia oli avio- tai avoliitossa. Lisäksi yksi tytöistä (4 %) oli yksinhuoltaja. Muista kuin parisuhteessa eläneistä vakituinen seurustelusuhde oli 16 prosentilla poikia ja 33 prosentilla tyttöjä (liitetaulukko 18).

Koko aineiston pojista seitsemällä prosentilla ja tytöistä joka viidennellä oli lapsia. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat osuudet olivat yhdeksän prosenttia ja 29 prosenttia. Kaikista 18–24-vuotiaista naisista 13 prosentilla on biologisia lapsia, ikäryhmässä 15–17-vuotiaat osuus on alhaisempi. Synnyttäneiden osuus aineiston tytöistä oli siten huomattavasti keskimääräistä suurempi. Raskauksia aineiston 15–17-vuotiaista tytöistä oli ollut joka kolmannella ja 18–20-vuotiaista tytöistä 57 prosentilla. Koko väestön 18–

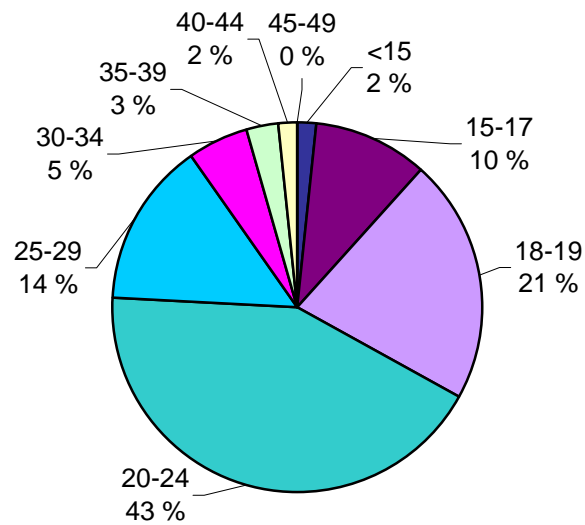
⁶² Koko tutkimusaineisto; mielentilaltaan tutkituista vain 10 prosenttia eli parisuhteessa.

24-vuotiaista naisista raskauksia on ollut 19 prosentilla (Luoto 2005, 71). Myös tämä muuttuja viittasi ryhmän keskimääräistä suurempaan seksuaaliseen aktiivisuuteen ja keskimääräistä heikompaan raskaudenehkäisystä huolehtimiseen (koska pääosa ryhmän tyttöjen raskauksista oli päättynyt aborttiin, ne tuskin olivat olleet useinkaan suunniteltuja) (liitetaulukko 19).

Kuvio 22 Lapset ja raskaudet henkirikoksiin syyllistyneillä 18–20-vuotiailla tytöillä ja kaikilla 18–24-vuotiailla naisilla (tutkimusaineisto; Luoto 2005, 71)

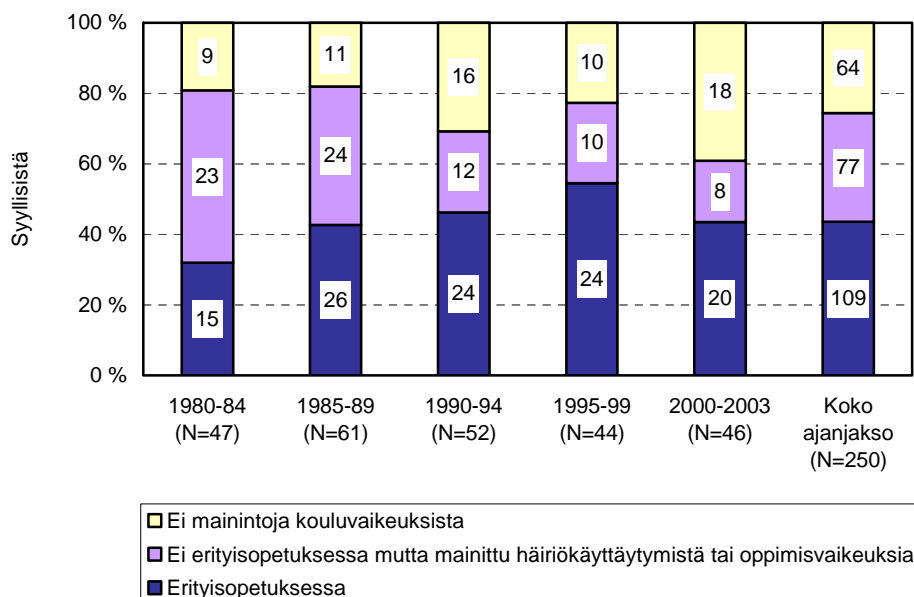
Aineistosta pyrittiin keräämään tietoja myös vanhempien seksuaalikäyttäytymisestä. Käytettynä mittarina oli syytettyjen äitien ikä ensisynnytyksessä. Mittari oli siten varsin karkea. Tieto oli saatavissa 125 äidistä, keski-ikä oli 22 vuotta ja mediaani-ikä 21 vuotta. Kaikkiaan aineiston syyllisten äideistä joka kolmas oli synnyttänyt ensimmäisen lapsensa alle 20-vuotiaana. Osuutta voi pitää varsin korkeana, vaikka ensisynnyttäjien keski-ikä olikin 1960-luvulla (jolloin pääosa tutkittujen äideistä saavutti puberteetin) kuutisen vuotta nykyistä alhaisempi (22 vuotta). Hedelmällisyysluvun pohjalta laskien 1960-luvulla 15 prosentilla 15–19-vuotiaita naisia oli biologisia lapsia (Gissler 2003, 566). Tiettyjä viitteitä oli siten siitä, että keskimääräistä varhemmin aloitettu sukupuolielämä ei ryhmässä rajoittunut vain syyllisiin, vaan luonnehti myös heidän vanhempiaan. Tosin yleisistä hedelmällisyyslukuista eivät käy ilmi sosiaaliryhmien väliset erot.

Kuvio 23 Henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneet nuoret: tutkitun äidin ikä ensimmäisen lapsen syntyessä (mielentilaltaan tutkitut; N=112)

5.5 Koulutus ja koulumenestys

Kahdeksan prosenttia aineiston nuorista oli keskeyttänyt peruskoulun, 13 prosentilla koulu oli tekohetkellä kesken. Lopuilla oli peruskoulun päästötodistus.

Kuvio 24 Peruskoulussa erityisopetusta saaneiden tai käytös- tai oppimisongelmia omanneiden osuus nuorista henkirikoksentehtävistä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Peruskoulun suorittaneidenkin koulunkäynti oli yleensä ollut oppimis- ja käytösongelmien leimaama ala-asteelta alkaen. Erityisopetusta aineiston nuorista oli peruskoulussa saanut 44 prosenttia. Erityisopetusta saavien osuus kaikista peruskoululaisista oli vuonna 1995 kolme prosenttia ja vuonna 2004 seitsemän prosenttia. Osuus peruskoulua käyvistä pojista oli 1990-luvun puolivälissä neljä prosenttia ja vuonna 2004 noin yhdeksän prosenttia.⁶³ Osuus nuorista henkirikoksenteijöistä oli siten huomattavasti keskimääräistä suurempi kautta koko ajanjakson. Kouluongelmaksi mainittujen osuus ryhmän nuorten parissa väheni kuitenkin merkittävästi ajanjakson mittaan: 1980-luvun runsaasta 80 prosentista, vuosien 2000–2003 60 prosenttiin. Siten viime vuosien syyllisistä peräti 40 prosenttia oli sellaisia, joilla koulu oli sujunut saatujen lausuntojen valossa ongelmitta. Vastaava muutos tapahtui myös erityisopetuksessa olleiden osuudessa verrattaessa 1990-luvun jälkipuoliskoa vuosiin 2000–2003, osuus supistui 55 prosentista 43 prosenttiin. Tulos on mielenkiintoinen, kun sitä vertaa jäljempänä esitettäviin tietoihin syyllisten päihdeiden väärinkäytöstä ja psykiatrisesta hoitohistoriasta (joissa vastaavaa muutosta ei tapahtunut) tai tietoihin heidän peruskoulun päästötodistuksen keskiarvostaan (jossa myöskään ei ajanjaksolla tapahtunut muutosta).⁶⁴ On mahdollista, että muutos kuvaa ainakin osin koululaitoksen suhtautumisessa oppimis- ja käytösongelmaisiin oppilaisiin tapahtunutta kehitystä. Esimerkiksi erityisopetuksen lisääntyminen on saattanut johtaa siihen, että oppimis- ja käytösongelmaiset nuoret eivät samalla tavalla leimaudu ongelmaoppilaisiksi kuin aikaisemmin. Koska kuitenkin myös erityisopetuksessa olleiden osuus supistui (ja vieläpä samanaikaisesti kun vastaava osuus kaikista peruskoululaisista oli kasvussa), muutos lienee osin todellinenkin.

Peruskoulun jälkeen hankittua ammattikoulutusta koskevat tiedot olivat niinkään vaikeasti tulkittavia. Vielä 1980-luvulla joka viidennellä 18–20-vuotiaista henkirikoksiin syyllistyneistä oli ammatillinen tutkinto, vuosina 2000–2003 enää kuudella prosentilla. Samanaikaisesti kuitenkin täysin vailla ammattikoulutusta olevien osuus pieneni 1980-luvun 33 prosentista 2000-luvun alun 16 prosenttiin. Muutos ei kuitenkaan näkynyt siis tutkinnon suorittaneiden määrässä tai osuudessa, vaan oppilaitoksissa olevien (9 % vs 32 %) ja opintonsa (päihdeongelmien johdosta) keskeyttäneiden (35 % vs. 45 %). Osuuden muutos ei siten välttämättä kuvaa sitä, että syyllisillä olisi 2000-luvun alussa ollut keskimäärin normaalimpi tausta kuin

⁶³ Tilastokeskus.

⁶⁴ Peruskoulun päättäneiden syytettyjen päästötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvo oli aineistossa 6,7. Keskiarvo oli vakaa läpi koko ajanjakson.

aiemmin, vaan osin myös yleisempiä työmarkkinoilla ja koulutusjärjestelmässä tapahtuneita muutoksia (liitetaulukko 20).

5.6 Asevelvollisuus

Runsas puolet aineiston pojista ei ollut vielä kutsuntaikäisiä. Kutsuntaikäisistä ase- tai siviilipalvelun oli suorittanut vain yhdeksän prosenttia, lisäksi kuusi prosenttia oli rikoksen tehdessään paraikaa palvelusta suorittamassa. Kaksi (2 %) oli saanut lykkäystä muulla kuin psyykkisiin tai päihdeongelmiin liittyvillä perusteilla ja kolmetoista (13 %) odotti palvelukseen astumista. Henkilöiden, jotka oli joko vapautettu palveluksesta, keskeyttäneet sen tai saaneet lykkäystä psyykkisten tai päihdeongelmien johdosta osuus kutsuntaikäisistä pojista aineistossa oli 69 prosenttia. Keskeytys- ja vapautusperusteena olivat yleensä päihdeongelmat tai jatkuvat luvattomat poissaolot ja karkaamiset (liitetaulukko 21).

5.7 Työelämäsuhde

Mielentilatutkimusaineistosta pyrittiin selvittämään sekä tutkittujen vanhempien että tutkittujen oma työelämäsuhde tekoajankohtana. Samoin selvitettiin vanhempien ja tutkittujen ammatti.

Kuten edellä ilmeni tutkittujen äitien keski-ikä tutkittujen syntyessä oli 26 vuotta ja viidellä prosentilla äiti oli ollut tutkitun syntyessä 40-vuotias tai vanhempi. Isien iästä tiedot olivat aukollisemmat, mutta voi olettaa että keski-ikä oli äitien ikää korkeampia ja myös 40-vuotiaiden osuus oli korkeampi. Koska tutkitut olivat 15–20-vuotiaita rikoksen tehdessään, heidän vanhemmistaan pääosa oli rikoksen tekoajanaan vielä työkäisiä (alle 60-vuotiaita). Työelämäsuhdetta koskevat tiedot saatiin tutkittujen äideistä jonkin verran kattavammin kuin isistä. Pääsyy tähän oli se, että perheiden hajottua tutkittujen yhteydet isiin olivat suhteellisen usein katkenneet. Tiedot saatiin sekä vanhempien omista että tutkittujen kertomuksista.

Työelämässä isistä, joista tieto oli saatavissa, oli 58 prosenttia ja äideistä 65 prosenttia. Ajanjakson lopulla, vuosina 2000–2004 vastaavat osuudet olivat 62 prosenttia ja 67 prosenttia (liitetaulukot 22 ja 23). Taulukossa 13 tutkittujen äitien työelämäsuhdetta on verrattu koko väestön 40–59-vuotiaiden naisten vastaavaan vuosina 1990–99 ja 2000–2003. Isien osalta vastaavaa vertailua ei ole pidetty mielekkäänä tietojen aukollisuuden, suuren kuolleisuuden ja sen johdosta, että pääosalla tutkittuja isä ei enää asu-

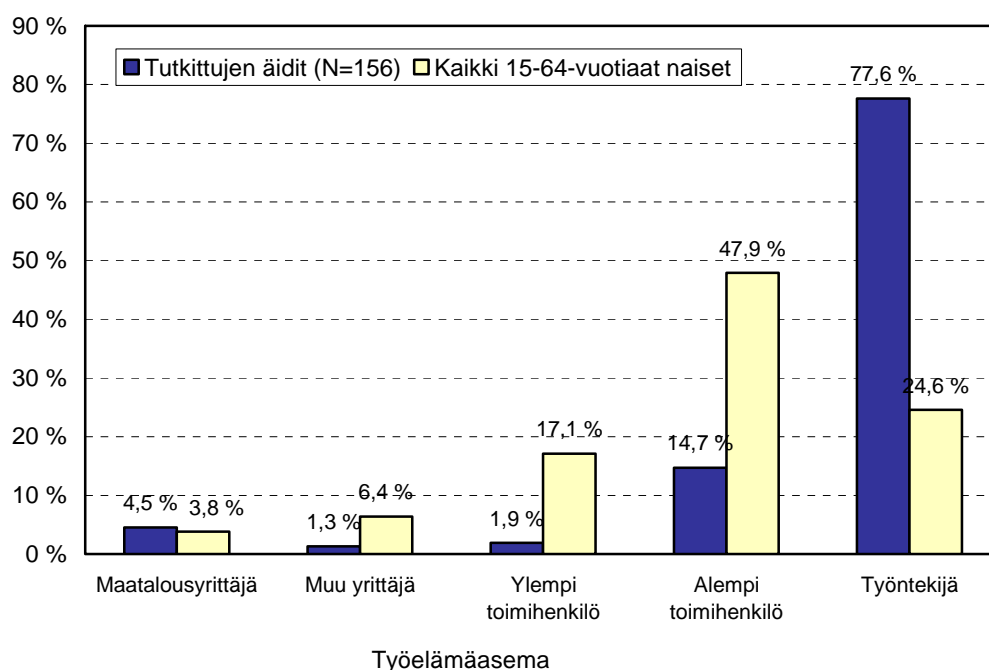
nut samassa perheessä tutkitun kanssa, eikä hänen työelämäasemansa siten vaikuttanut juurikaan tutkitun elinolosuhteisiin. Äitien työelämäasemasta tiedot olivat, paitsi kattavammat, myös merkityksellisemmät siinä mielessä, että niiden saattoi arvioida vaikuttaneen suoraan myös tutkittujen elinolosuhteisiin.

Taulukko 13 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten äitien ja kaikkien 40–59-vuotiaiden naisten työelämäsuhde vuosina 1990–99 ja 2000–2003 (mielentilaltaan tutkitut; Tilastokeskus)

Työelämäasema	1990–99		2000–04	
	Tutkitut %	40–59-vuotiaat naiset %	Tutkitut %	40–59-vuotiaat naiset %
Työssä	63,6	77,1	68,2	78,4
Työtön	23,4	6,4	11,4	5,5
Varhaiseläkkeellä	6,5	1,0	2,3	1,0
Vanhuuseläkkeellä	0,0	3,5	0,0	2,3
Kotiäiti	6,5	8,9	11,4	8,0
Opiskelija	0,0	1,3	2,3	0,9
Muu	0,0	1,8	4,5	3,9
(N)	(77)	(698 000)	(44)	(776 000)

Yleiskuva sekä 1990-luvulla että 2000-luvun alussa oli samanlainen: työelämän ulkopuolella olevien osuus henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten äideistä oli huomattavasti suurempi kuin vastaavan ikäisten naisten parissa keskimäärin. Vaikka sekä 1990-luvulla että 2000-luvun alkuvuosina pääosa henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten äideistä (äideistä jotka olivat elossa ja joista tietoja oli saatavissa) olikin työelämässä, henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten perheiden työmarkkina-asema oli selvästi keskimääräistä heikompi.

Myös työelämässä olleiden vanhempien ammattijakauma poikkesi selvästi väestön keskimääräisestä. Tutkittujen työssä olleista äideistä 78 prosenttia oli työntekijän asemassa, kaikista työikäisistä työssä olevista naisista vuonna 1995 vastaava osuus oli 25 prosenttia. Vastaavasti yrittäjiä ja ylempiä toimihenkilöitä tutkittavien työssä olevista äideistä oli vain kolme prosenttia, kun vastaava osuus kaikista työssä olevista naisista vuonna 1995 oli 24 prosenttia. Yleisimmät ammatit tutkittavien äideillä olivat siivooja (14 % työssä olleista) ja työläinen (7 %).

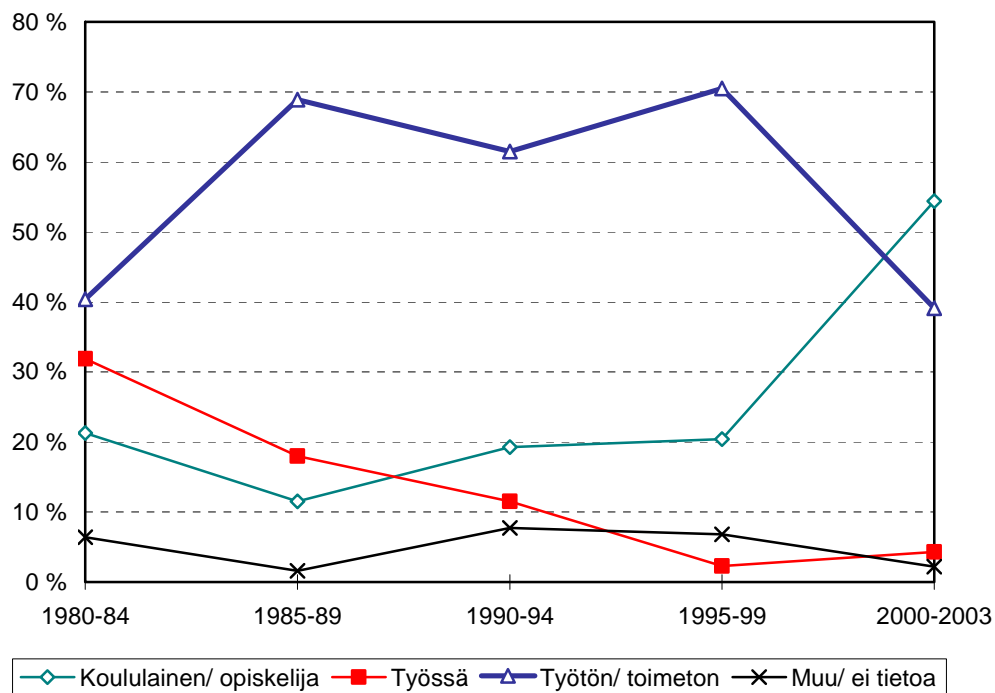

Kuvio 25 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten äitien, jotka työelämässä, sosioekonominen asema verrattuna kaikkien 15–64-vuotiaiden työelämässä olevien naisten sosioekonomiseen asemaan (mielentilaltaan tutkitut; Tilastokeskus: 1995 väestönlaskenta)

Kaiken kaikkiaan henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista ikätovereitaan keskimääräistä suurempi osa oli perheistä, joiden vanhemmat olivat työelämän ulkopuolella tai työskentelivät tehtävissä, jotka eivät vaatineet ammattikoulutusta. Keskimääräistä huomattavasti suurempi osa oli myöskin yksinhuoltajaperheistä. Vaikka tutkittujen perheiden varallisuusasema ei mielentilatutkimusaineistosta selvinnytkään, edellä mainituista tekijöistä johtuen voi olettaa, että köyhistä perheoloista lähtöisin olevien nuorten osuus syyllisten joukossa oli huomattava.

Aineiston syyllisistä joka neljäs oli tekoajankohtana joko koululainen tai opiskelija, ansiotyössä oli 14 prosenttia. Toimettomia⁶⁵ ryhmästä oli 57 prosenttia. Toimettomien osuus oli huomattavasti keskimääräistä pienempi ajanjakson alussa ja lopussa. 1980-luvun alussa joka kolmas syyllisistä oli vielä ansiotyössä. Osuus laski tasaisesti vuosikymmenen mittaan ja romahti lamavuosina. Vuosina 2000–2003 ansiotyöläisiä ryhmässä oli enää neljä prosenttia (liitetaulukko 24).

⁶⁵ Henkilöitä, jotka eivät olleet työelämässä eivätkä opiskelleet.

Kuvio 26 Nuorten henkirikoksenteekijöiden työelämäsuhde tekohetkellä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Sitä vastoin, kuten edellä on mainittu, koululaisten ja opiskelijoiden osuus ryhmässä kasvoi ajanjaksolla, jälkimmäisten nimenomaan lamavuosina ja niiden jälkeen. Vuosina 2000–2003 koululaiseksi tai opiskelijaksi ryhmästä oli luokiteltu jo 54 prosenttia. Ikäjakaumalla muutos ei ole selitettävissä, sillä tutkittujen keski-ikä ei juurikaan muuttunut ajanjakson mittaan.

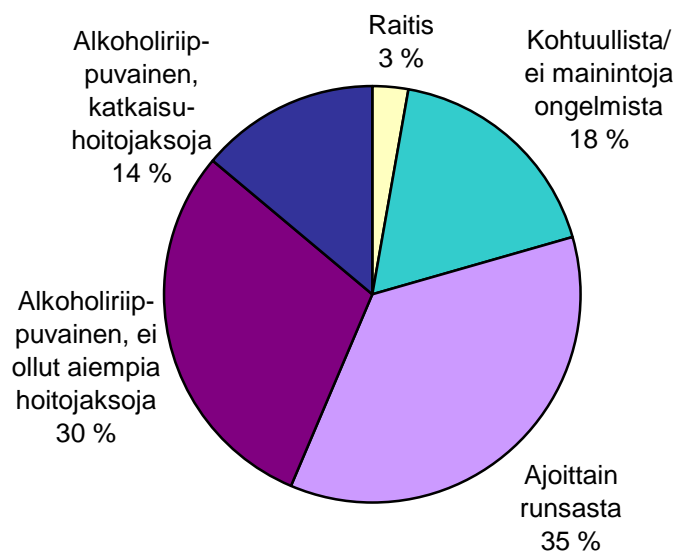
Verrattaessa tutkittujen työelämäsuhdejakaumaa on vuosina 1990–2003 koko ikäluokan vastaavaan erot olivat varsin selvät ja kummankin sukupuolen osalta samankaltaiset. Työelämässä olevia syyllisten ryhmässä oli huomattavasti keskimääräistä vähemmän, samoin opiskelijoita ja koululaisia. Työttömien osalta tilanne oli päinvastainen. Edes työttömien osuuden pientyminen ryhmässä 2000-luvun alussa ei yleiskuvaa olennaisesti muuttanut (liitetaulukko 25).

Ikätovereihinsa verrattuna nuoria henkirikoksenteekijöitä, sekä poikia että tyttöjä, luonnehti koko ajanjaksolla siten sekä työelämän että koulutusjärjestelmän ulkopuolelle oleminen. Varsin usein kyse oli koulutusjärjestelmän ulkopuolelle jättäytymisestä huomioiden ammattikoulutuksensa keskeyttäneiden suuren osuuden. Osasyynä oli usein hallitsemattomaksi muodostunut päihteiden käyttö.

5.8 Päihteiden käyttö

Pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä nuorista on päihteiden väärinkäyttäjiä. Tässä suhteessa tilanne on pysynyt ennallaan viimeisen neljännesvuosisadan. Aineiston nuorista puolet oli diagnosoitu alkoholistiksi,⁶⁶ alkoholin ongelmakäyttäjien osuus oli tuntuvasti korkeampi. Alkoholistien osuus syyllisistä oli vakaa koko ajanjakson ja vain hieman alhaisempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Kaikista vuosina 1987–89 mielentilatutkimukseen määrätystä henkirikoksentehtävistä alkoholistiksi diagnosoitujen osuus oli 54 prosenttia (Pajuoja 1995, 157).

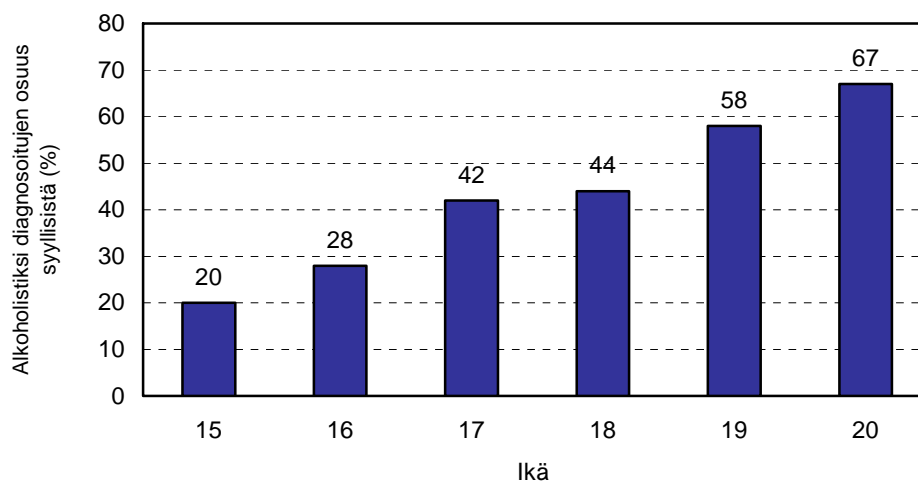
Syyllisten omien kertomusten mukaan 80 prosenttia harrasti humalahaikuista juomista säännöllisesti, raittiita tai kohtuullisesti alkoholia nauttavia oli ryhmässä ainoastaan joka viides.

Kuvio 27 Nuorten henkirikoksentehtävien alkoholin käyttö tutkitun oman kertomuksen mukaan (mielentilatutkimusaineisto; N=257)

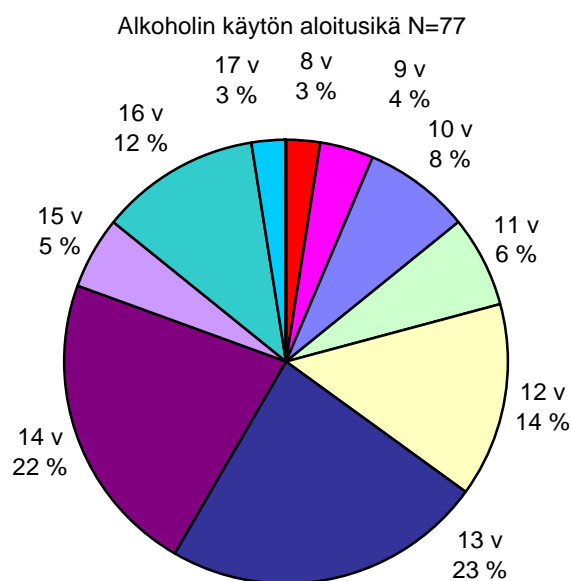
Alkoholinväärinkäyttödiagnoosien suhteellinen määrä oli jonkin verran korkeampi pojilla (50 %) kuin tytöillä (42 %). Kuitenkin myös osuutta tytöistä on pidettävä korkeana syytettyjen ikään nähden. Kuten luonnollista olikin, diagnoosien määrä ja suhteellinen osuus lisääntyivät syytettyjen iän mukana.

⁶⁶ Joko mielentilatutkimuksessa tai aiemmin, alkoholistiksi on luokiteltu myös ne jotka olivat olleet katkaisuhoidossa alkoholiriippuvuuden johdosta, vaikka heitä ei mielentilatutkimuksessa olisikaan diagnosoitu alkoholistiksi.

Kuvio 28 Henkirikoksiin syyllistyneiden poikien diagnosoitu alkoholin väärinkäyttö iän mukaan 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)⁶⁷

Tietoja alkoholin käytön aloitusiästä oli saatavissa 77 tutkitusta. Käytön aloittamisen mediaani-ikä ryhmässä oli 13 vuotta, 81 prosenttia oli aloittanut alkoholin käytön alle 15-vuotiaina.

Kuvio 29 Henkirikoksiin syyllistyneet nuoret alkoholin käytön aloitusikä (mielentilataan tutkitut; N=77)

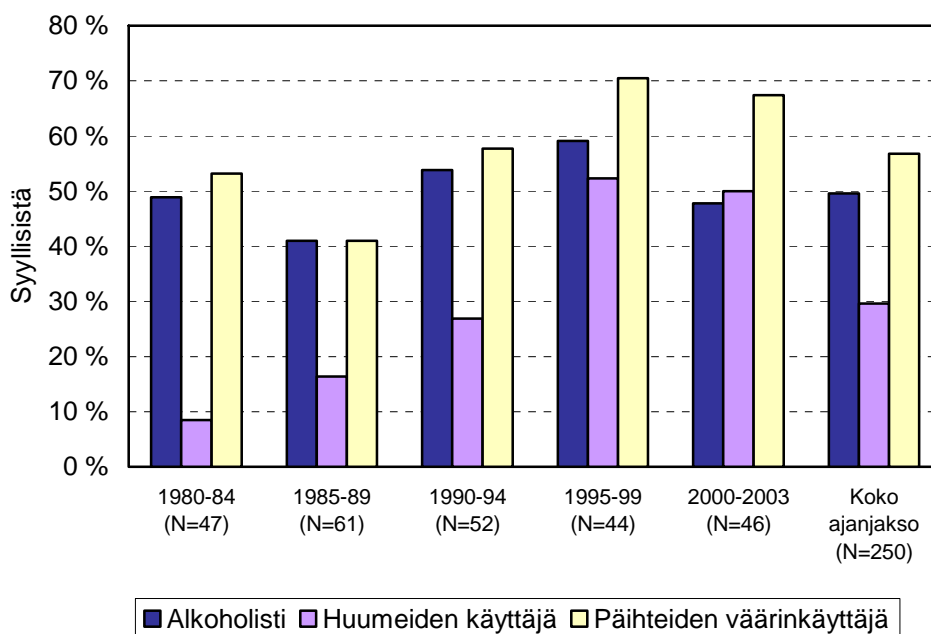
Kaiken kaikkiaan alkoholin ongelmakäyttö oli nuorten henkirikoksentehtäjäiden parissa poikkeuksellisen yleistä ikään ja sukupuoleen katsomatta. Koko väestön 18–24-vuotiaista miehistä 35 prosenttia ja naisista 22 prosenttia täyttää alkoholin ongelmakäyttäjän kriteerit, alkoholiriippuvaisten

⁶⁷ N= 15 v: 10; 16 v: 25; 17 v: 38; 18 v: 55; 19 v: 53; 20 v: 57.

osuus on pienempi. Ikäryhmässä 15–17-vuotiaat kumpikin osuus on alhaisempi kuin 18–24-vuotiailla (Pirkola et al. 2005, 89–90).

Syyllisten huumeiden (toisin kuin alkoholin) käyttöä koskevat mielentilatutkimusten diagnoosit olivat ajanjaksolla pitkään epäyhtenäisiä. Syynä lienee se, että huumeiden käyttö oli ryhmässä ajanjakson alkupuolella vielä harvinaista ja osin tästä johtuen sillä ei ilmeisesti nähty olevan sellaista relevanssia syyntakeisuusarvioinnin kannalta kuin alkoholin käytöllä. Seuraavassa huumeiden käyttäjiksi on luokiteltu kaikki *säännöllisesti tekoajankohtana huumeita tai psyykelääkkeitä ja alkoholia* käyttäneet syylliset.⁶⁸

Huumausaineiden käyttäjien osuus ja absoluuttinen määrä kasvoivat ajanjaksolla 1980-luvun alun yhdeksästä prosentista vuosien 2000–2003 50 prosenttiin. Samalla myös päihteiden väärinkäyttäjien kokonaisosuus kasvoi 53 prosentista 67 prosenttiin.

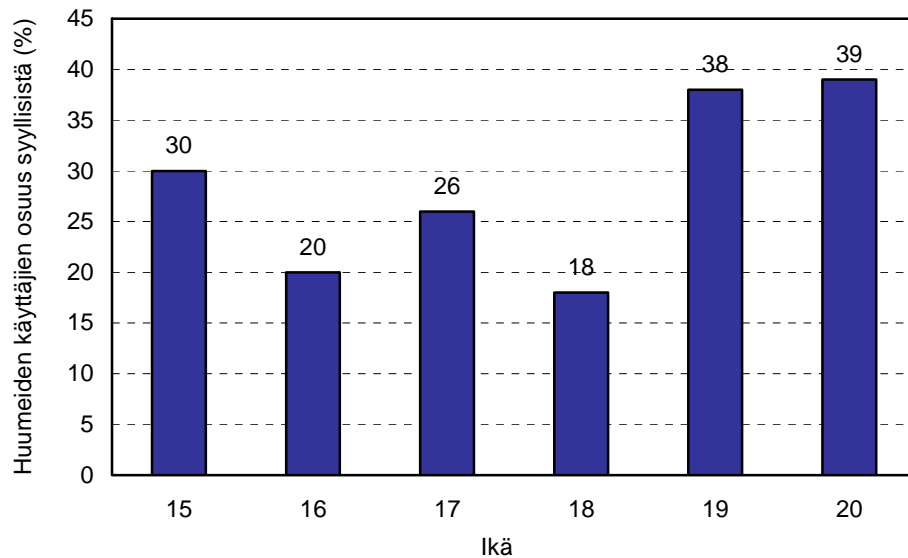

Kuvio 30 Nuorten henkirikoksentehtäjäiden päihteiden käyttö 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Tekijän iällä ei ollut yhtä selvää merkitystä huumausaineiden käyttöön kuin alkoholismidiagnooseissa (osin syynä oli juuri se että luokittelu ei huumausaineiden osalta pohjautunut diagnooseihin). Kuitenkin myös huumeiden käyttäjien osuus oli korkein vanhimmissa ikäryhmissä (19–20-vuotiaat). Tytöistä huumeiden käyttäjiä oli 21 prosenttia, pojista 29 pro-

⁶⁸ Esimerkiksi kerran viikossa amfetamiinia nuuskannut epäilty on luokiteltu huumeiden käyttäjäksi, sen sijaan epäiltyä, joka on kertonut *kokeilleensa* viimeisen vuoden aikana *muutaman kerran* amfetamiinia ei ole katsottu huumeiden käyttäjäksi.

senttia. Pääosa käytti samanaikaisesti hyvin monentyypisiä pähteitä (alkoholin lisäksi).

Kuvio 31 Huumeiden käyttäjien osuus henkirikoksiin syyllystyneistä pojista iän mukaan 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)⁶⁹

Yleisimmin käytetty huume oli koko ajanjakson kannabis, nimenomaan hasis (1980-luvulla 8 %, 2000–2003 39 % syyllisistä). Amfetamiinia käytti säännöllisesti 1980-luvun alkupuolella neljä prosenttia syyllisistä, vuosina 2000–2003 osuus oli 33 prosenttia. Psykelääkkeiden ja alkoholin sekakäyttäjiä oli ryhmässä 1980-luvulla kahdeksan prosenttia, 2000–2003 30 prosenttia. Ainoa päihtymisen muoto, jonka käyttö väheni ajanjaksolla, oli liuottimien ja liimojen imppaus.⁷⁰ Huumeiden käytön kasvu syyllisten parissa 1990-luvun mittaan painottui kovien huumeiden ja kannabiksen käyttöön (liitetaulukko 26).

Kyselytutkimusten mukaan 18–29-vuotiaista miehistä 23 prosenttia ja naisista 19 prosenttia on käyttänyt jotain huumausainetta elämänsä aikana. Pääosalla käyttö on kuitenkin jäänyt lähinnä kokeiluksi. Kuusi kertaa tai useammin kannabistuotteita käyttäneitä miehiä on ikäryhmästä kuusi prosenttia ja naisia neljä prosenttia. Amfetamiinin kohdalla vastaava osuus on sekä miehistä että naisista 0,7 prosenttia. Todelliset osuudet ovat suuremmat, sillä päihdekyselyjen tulokset aliarvioivat säännöllisesti todellista käyttöä. Tästä huolimatta huumausaineiden käyttö henkirikoksiin syyllis-

⁶⁹ N= 15 v: 10; 16 v: 25; 17 v: 38; 18 v: 55; 19 v: 53; 20 v: 57.

⁷⁰ 1980-luvulla 6 %, 2000–2003 2 %.

tyvien nuorten parissa oli huomattavasti keskimääräistä yleisempää (Pirkola & Seppälä 2005, 66).

Anabolisten hormonien käytöstä tietoja saatiin kahden pojan osalta. Suhteelliseksi osuudeksi muodostui 0,8 prosenttia mielentilatutkimusaineiston pojista. Antidopingtoimikunnan tutkimusten mukaan anabolisia hormoneja käyttää muuhun kuin lääketieteelliseen tarkoitukseen puolitoista prosenttia 18–29-vuotiaista pojista. Hormonien käyttäjiä ei aineistossa ollut siten ikäluokan keskimääräiseen verrattuna poikkeuksellisen paljon (www.antidoping.fi).

Kaiken kaikkiaan päihteiden väärinkäyttäjien, alkoholin ja huumausaineiden, suhteellinen osuus oli henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista erittäin korkea, näin oli paitsi tekijän iästä ja sukupuolesta, myös mielentilatutkimuksen diagnoosista riippumatta. Syyntakeettomiksi todetuistakin, yleensä joko skitsofreniasta tai psykooseista kärsivistä, lähes puolet täytti joko alkoholistin tai huumeiden väärinkäyttäjän kriteerit. Merkille pantavaa oli lisäksi se, että väärinkäyttäjien osuus kasvoi ryhmässä ajanjakson mittaan olennaisesti, yli 10 prosenttiyksikköä. Vaikka vuosien 1998–2002 henki-rikollisuuspiikin syylliset työelämäsuhdejakaumaltaan olivat aiempaa lähempänä normaaliväestöä ja vaikka kouluongelmaisiksi mainittujen osuus heistä oli aiempaa pienempi, päihteiden väärinkäyttäjistä heistä oli aiempaa useampi.

5.9 Harrastukset ja maailmankatsomus

Tietoja tutkittujen harrastuksista oli saatavissa suhteellisen vähän mielentilatutkimuslausunnoista, yleensä kirjattu oli lähinnä harrastukset, jotka oli arvioitu syystä tai toisesta merkityksellisiksi syyntakeisuusarvion kannalta. Tietojen tulkinta oli lisäksi ongelmallista myös siinä suhteessa, ettei tietoja harrastusten yleisyydestä koko ikäluokassa ollut saatavissa.

Harrastustietoja oli 96 (40 %) aineiston pojasta ja kolmesta tytöstä (16 %). Yleisimmät poikien mainituista harrastuksista olivat erilaiset itämaiset taistelulajit (6 %) sekä ammunta ja tuliaseet (5 %). Jos näihin lisätään teräaseiden keräily ja nyrkkeily, aseiden ja väkivaltaisten itsepuolustuslajien parissa puuhaili aineiston pojista kaikkiaan 15 prosenttia. Osuus ei ollut kovin korkea. Väkivaltavideot ja -pelit harrastukseksi mainitsi yhdeksän poikaa (4 %). Pieni osuus sekini.⁷¹ Ylipäätään ryhmää, niin poikia kuin tyttöjäkin, luonnehti pikemminkin kaikenlaisen harrastustoiminnan

⁷¹ N= pojat 238, tytöt 19.

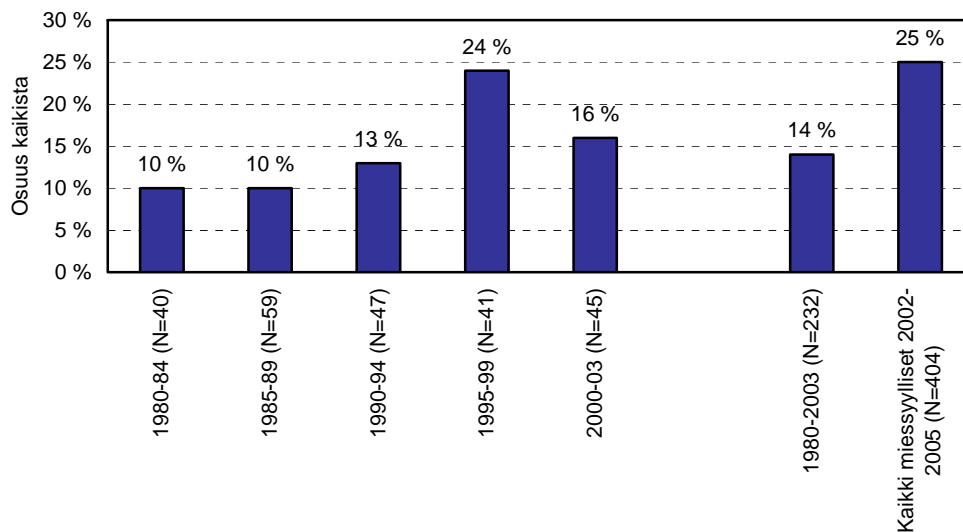
puuttuminen ja passiivinen päihteiden käyttöön keskittynyt ajanvietto kuin mitkään yksittäiset erityisharrastukset.

Syytettyjen maailmankatsomuksista esiin nousi kaksi, natsismi ja satanismi. Tältäkin osin mielentilatutkimuslausuntoihin lienee kirjattu vain maailmankatsomuksellisia suuntauksia, jotka oli arvioitu tekijän rikoksen kannalta merkityksellisiksi. Aineisto oli siten lähtökohtaisesti vääristynyt. Ylipäätään maailmankatsomusten osalta on ongelmallista tulkita, aiheuttaako ja selittääkö maailmankatsomus käyttäytymistä vai tietynlaiseen käyttäytymiseen taipuvainen luonne ja tausta omaksutun maailmankatsomuksen.

Aktiivisiksi kansallissosialisteiksi itsensä mainitsi kuusi tutkittua poikaa, satanisteja mielentilaltaan tutkittujen ryhmässä oli neljä poikaa ja kaksi tyttöä. Pojista kummankin suunnan edustajien osuus jäi pieneksi (3 % ja 2 %), aineiston tytöistä satanistien osuus nousi 10 prosenttiin. Ideologioiden esiintyminen osui ajallisesti eri jaksoihin, kansallissosialisteiksi tunnustautuneita esiintyi lähinnä 1980-luvun syytettyjen parissa, satanisteja puolesta enemmälti 1990-luvun jälkipuoliskolta eteenpäin. Kansallissosialistien osuus 1980-luvun henkirikoksiin syyllistyneistä pojista oli viisi prosenttia, saatananpalvojia vuosien 1995–2003 kaikista syyllisistä oli puolestaan neljä prosenttia.

5.10 Aseistautuminen

Mielentilaltaan tutkituista pojista 34:llä (14 %) oli tapana kulkea ase mukanaan, tytöistä vastaavaa mainintaa ei ollut yhdestäkään. Aseet olivat yleensä teräaseita (27), kuusi poikaa kulki käsituliaseella varustautuneena.

Kuvio 32 Aseistautuneena kulkevien henkirikoksiin syyllistyneiden poikien osuus kaikista henkirikoksiin syyllistyneistä pojista 1980–2003 (mielentilaltaan tutkitut)

Aseistautuneiden osuus kasvoi ajanjaksolla selvästi. Vuosina 1980–89 osuus oli 10 prosenttia, 1990-luvun lopulla runsaat 20 prosenttia ja vuosina 2000–2003 yli 15 prosenttia. Osuus oli kuitenkin jakson lopullakin selvästi pienempi kuin vastaava osuus vanhemmista miessyylisistä. Erityisestä aseistautumisen alakulttuurista väkivaltaisten nuorten parissa ei aineistosta saatu viitteitä. Ylipäätään nuorten aseistautuminen näyttäisi olevan ongelmaryhmässäkin nykyisin huomattavasti vähäisempää kuin vielä puoli vuosisataa takaperin.

Aseistautuneet pojat olivat tehneet 36 rikosta (16 % aineiston poikien rikoksista). Osuus oli jonkin verran suurempi kuin heidän osuutensa syyllisistä, muttei merkittävästi. Merkille pantavaa oli kuitenkin se, että aineiston ennalta tuntemattomiin kohdistuneista rikoksista aseistautuneet pojat olivat tehneet joka neljännen.⁷² Ryhmällä oli huomattava merkitys myös katuväkivallassa (30 % rikoksista) ja ravintolaväkivallassa (63 % rikoksista).⁷³ Vaikka ryhmä nuorten kokonaishenkirikollisuuden kannalta olikin suhteellisen merkityksetön, oli sillä huomattava merkitys nuorten kaikkein yllätyksellisimmässä ja vaikeimmin ennakoitavissa olevassa väkivallassa.

⁷² Ryhmä oli tehnyt 23,1 % mielentilatutkimusaineiston ennalta tuntemattomiin kohdistuneista rikoksista (N=65).

⁷³ N=23 ja 8.

5.11 Aiemmat psyykkiset ongelmat, älykkyyys ja mielentilatutkimuksen diagnoosi

Puolet henkirikoksiin ajanjaksolla syyllistyneistä nuorista oli jossain elämänsä vaiheessa ollut yhteydessä mielenterveyspalveluihin, joka neljäs oli ollut lapsuudessaan tai nuoruudessaan psykiatrisessa laitoshoidossa. Osuus oli vakaa koko ajanjakson 1980-luvun alkua lukuun ottamatta. Pääosa oli saatettu hoitoon kouluterveydenhoitohenkilöstön toimesta. Kouluterveydenhoito näyttäisi siis havaitsevan potentiaalisesti väkivaltaiset nuoret suhteellisen hyvin ja jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa ja myöskin hoitoon ohjaus toimii. Itse hoito oli kuitenkin usein katkennut alkuunsa joko hoidettavan tai hänen huoltajiensa vastustukseen. Toisaalta se ei ollut tehonnut tässä ryhmässä toivotulla tavalla niissäkään tapauksissa, joissa oli jatkunut vuosiakin.

Taulukko 14 Nuorten henkirikoksentehtäjäiden aiempi psykiatrinen hoitohistoria 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980– 84 %	1985– 89 %	1990– 94 %	1995– 99 %	2000– 2003 %	Yhteen- sä %
Laitoshoidossa	14,9	36,1	21,2	25,0	28,3	25,6
Avohoidossa/tutkimuksissa	6,4	24,6	32,7	31,8	21,7	23,6
Pyrkinyt hoitoon ennen rikosta, ei päässyt	0,0	0,0	0,0	2,3	2,2	0,8
Ei aiempaa psykiatrista hoitoa/ tutkimuksia	74,5	34,4	46,2	36,4	47,8	47,2
Ei tietoa	4,3	4,9	0,0	4,5	0,0	2,8
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Tietoja tutkittujen aiemmasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä saatiin sekä koulu- ja sosiaaliviranomaisten lausunnoista, tutkittujen lähiomaisten ja heidän omista kertomuksistaan sekä tutkittujen rikosrekistereistä. Viidenneksellä aineiston pojista ja viidellä prosentilla tytöistä mainittiin esiintyneen poikkeuksellisen väkivaltaista käyttäytymistä⁷⁴ jo lapsuusiässä (alle 10 vuoden iässä). Pääosalla sellaisesta ei kuitenkaan mainintoja ollut.

⁷⁴ Väkivaltaisuutta, johon joko koulu- tai sosiaaliviranomaiset olivat kiinnittäneet huomiota ja josta mainitsivat lausunnoissaan.

Taulukko 15 Nuoret henkirikoksenteekijät 1980–2003: maininnat poikkeuksellisen väkivaltaisesta käyttäytymisestä (mielentilaltaan tutkitut)

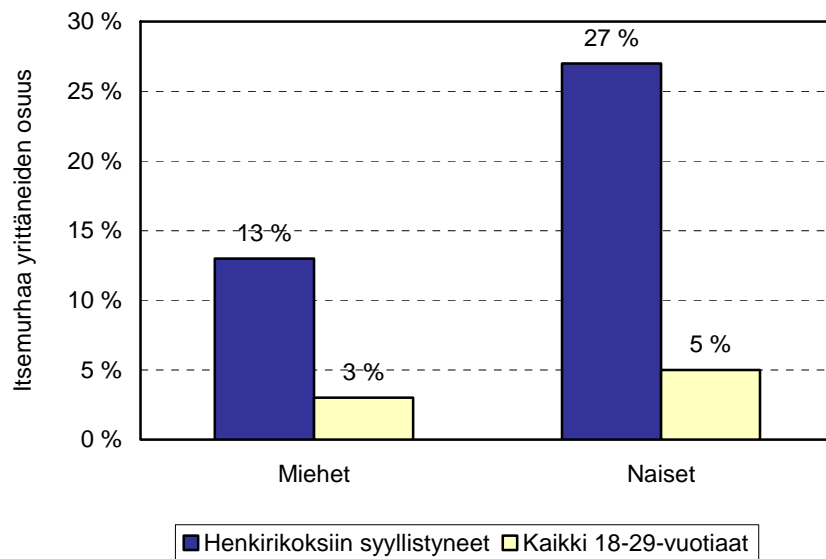
Poikkeuksellista väkivaltaisuutta lapsuusiässä (<10 v)	Mies %	Nainen %
Esiintynyt	20,2	5,3
Ei	72,3	89,5
Ei tietoa	7,6	5,3
(N)	(238)	(19)
Poikkeuksellista väkivaltaisuutta teini-iässä (10–15 v)	Mies %	Nainen %
Esiintynyt	53,4	21,1
Ei	43,7	78,9
Ei tietoa	2,9	0,0
(N)	(238)	(19)

Teini-iässä (10–15 vuoden vanhoina) poikkeuksellisen väkivaltaista käyttäytymistä mainittiin ilmenneen runsaalla puolella tutkituista pojista ja viidenneksellä tytöistä. Jos viranomaisten ja lähiomaisten kertomuksia täydennettiin rikosrekisteritiedoilla aiemmista pahoinpitelyistä ja tutkittujen antamalla omilla tiedoilla aikaisemmista väkivallanteoista, osuus kasvoi pojista 66 prosenttiin ja tytöistä 32 prosenttiin.⁷⁵ Pääosa henkirikoksiin syyllistyneistä pojista oli siten herättänyt ympäristönsä huomion väkivaltaisuudellaan jo ennen rikosta. Kuitenkin kolmannes tutkituista pojista ja kaksi kolmannesta tytöistä ei ennen rikosta ollut syyllistynyt väkivallanteoihin, eikä heitä myöskään heidän lähipiirinsä pitänyt väkivaltaisina.

Mielentilatutkimusaineistosta kerättiin myös tiedot viranomaisten ja lähiomaisten maininnoista syytettyjen keskittymishäiriöistä lapsuudessa ja teini-iässä. Samoin maininnat muusta poikkeavasta käyttäytymisestä. Kolmanneksella pojista ja viidenneksellä tytöistä mainittiin esiintyneen huomiota herättäneitä keskittymishäiriöitä lapsuusiässä. Teini-iässä vastaavat osuudet olivat 35 prosenttia pojista ja 32 prosenttia tytöistä. Vastaavasti runsaalla 60 prosentilla tutkituista tytöistä ja pojista ei ollut esiintynyt huomiota herättäviä keskittymishäiriöitä sen enempää lapsuudessa kuin teini-iässäkään (liitetaulukko 27).

Aineiston pojista 10 prosentilla oli aiempia todistettavia itsemurhayrityksiä, tytöistä 25 prosentilla. Itsemurhaa yrittäneiden osuus oli sekä tytöistä että pojista selvästi suurempi 18–20-vuotiailla kuin 15–17-vuotiailla. Nuorista 18–29-vuotiaista aikuisista itsemurhaa on joskus elämänsä aikana yrittänyt kolme prosenttia miehistä ja viisi prosenttia naisista (Pirkola et al. 2005, 92). Osuudet henkirikoksiin syyllistyneistä olivat kummallakin sukupuolella selvästi keskimääräistä korkeammat (liitetaulukko 28).

⁷⁵ N=238 ja 19.

Kuvio 33 Itsemurhaa yrittäjien osuus henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneistä 18–20-vuotiaista nuorista ja kaikista 18–29-vuotiaista (mielentilaltaan tutkitut)

Mielentilatutkimuksiin liittyy säännönmukaisesti myös tutkittavien älykkyyden mittaaminen (WAIS-R).⁷⁶ Tulokset oli kuitenkin saatavissa vain osasta ryhmää, sillä osa mielisairaaloista jätti ne kirjaamatta lausuntoihin. Koska tutkimussairaalat olivat aineistossa valikoituneet suhteellisen satunnaisesti, näinkin saatuja tuloksia voitaneen pitää kattavina koko ryhmän suhteen.⁷⁷

Taulukko 16 Nuorten henkirikoksentehtäjien kokonaisälykkyydosamäärä (WAIS-R) 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2003	Yhteensä	Mies	Nainen	15–17-vuotiaat	18–20-vuotiaat
Keskiarvo	91,7	98,9	96,1	91,6	94,0	94,7	94,7	94,3	96,7	93,8
Mediaani	95	102	98	92,5	95,5	97	97	101	97	96,5
Keskihajonta	15	13	13	15	14	14	14	15	13	15
Minimi	61	60	76	61	68	60	60	63	63	60
Maksimi	124	123	125	114	111	125	125	108	124	125
(N)	(41)	(50)	(21)	(32)	(28)	(179)	(170)	(9)	(57)	(122)
Heikkolahjaisia	17 %	7 %	8 %	14 %	7 %	10 %	10 %	11 %	9 %	11 %
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)	(238)	(19)	(79)	(178)

⁷⁶ Wechsler Adult Intelligence Scale Revised. Testi koostuu kahdesta osiosta, joista toinen mittaa kielellistä lahjakkuutta ja toinen suorituskyykyä (ks. Nummenmaa 2002, 72–75).

⁷⁷ Valikointiperusteena aineistossa näyttäisi yleensä olleen tutkittavan sijoitus/asuinpaikka (ks. myös Pajuoja 1995, 81–83).

Syylisistä kaikkiaan 10 prosenttia täytti heikkolahjaisen kriteerit, osuus oli käytännössä sama pojista ja tytöistä, samoin 15–17-vuotiaista ja 18–20-vuotiaista. Myös muiden kuin heikkolahjaiseksi diagnosoitujen älykkyydosamäärä jäi keskimäärin normaalitason alapuolelle. Keskiarvokokonaisälykkyydosamäärä oli ryhmässä 95, ollen alhaisimmillaan 1980-luvun alussa ja jakson lopussa 1998–2003.⁷⁸ Syyllisten heikko koulumestys ei siten peilannut ainoastaan huonoa oppimismotivaatiota, vaan ryhmässä oli keskimääräistä alhaisemman kognitiivisen suorituskvyn omaavien yliedustus kautta koko ajanjakson. Sama ilmiö on havaittu myös vanhempien ikäryhmien syyllisillä, ainakin naisilla (Weizmann-Henelius 2004, 26–27). Tyttöjen ja poikien keskimääräinen kokonaisälykkyydosamäärä oli aineistossa identtinen.

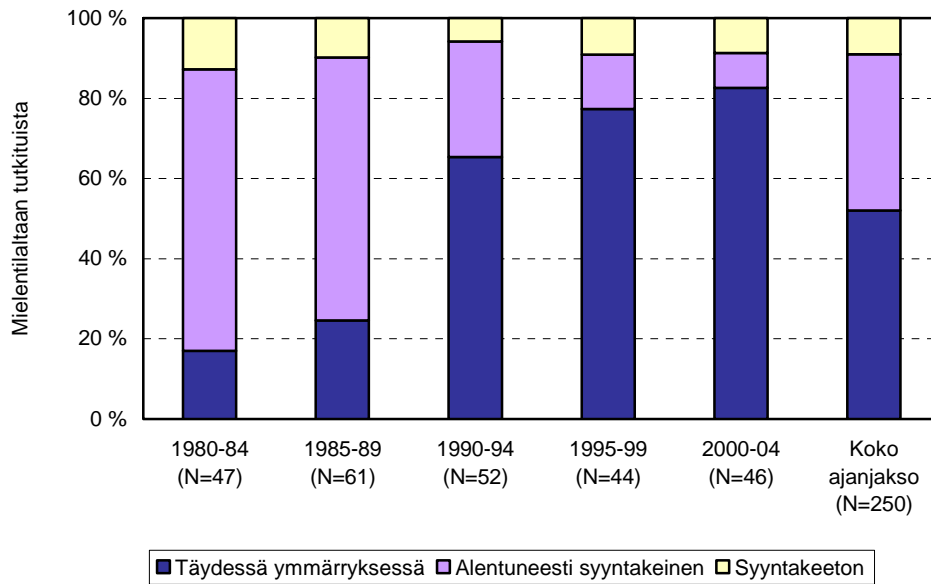
Keskimäärin seitsemälle prosentille syyllisiä ei mielentilatutkimuksessa löydetty diagnosoitavaa mielenterveyden, persoonallisuuden tai käyttöhäiriötä. Osuus oli vakaa jakson loppua lukuun ottamatta; vuosina 2000–2003 diagnosoittomien osuus oli peräti 17 prosenttia.

Taulukko 17 Mielentilatutkimuksen loppudiagnoosi nuorilla henkirikoksenteijöillä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980– 84 %	1985– 89 %	1990– 94 %	1995– 99 %	2000– 2003 %	Yhteensä %
Skitsofrenia	4,3	4,9	3,8	6,8	8,7	5,6
Psykoosi	6,4	1,6	0,0	2,3	0,0	2,0
Persoonallisuushäiriö	74,5	75,4	71,2	65,9	50,0	68,0
Käyttäytymishäiriö	0,0	8,2	13,5	15,9	15,2	10,4
Sopeutumishäiriö	0,0	4,9	9,6	0,0	2,2	3,6
Heikkolahjaisuus	17,0	6,6	7,7	13,6	6,5	10,0
Alkoholiriippuvuus/alkoholin väärinkäyttö	42,6	29,5	53,8	59,1	45,7	45,2
Huumaus/lääkeaineriippuvuus	2,1	11,5	9,6	27,3	37,0	16,8
Kehityshäiriö	4,3	1,6	0,0	2,3	0,0	1,6
Masennustila	12,8	6,6	7,7	2,3	10,9	8,0
Muu	10,6	13,1	15,4	15,9	6,5	12,4
Ei diagnosoitavaa	8,5	4,9	5,8	0,0	17,4	7,2
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Yleisin diagnoosi oli persoonallisuushäiriö (68 %) tai alkoholiriippuvuus (45 %). Vakavista, sairaalahoitoa vaativista mielisairauksista kärsiviä oli ryhmässä suhteellisen vähän: skitsofrenia todettiin kuudella prosentilla (osuus tosin kasvoi ajanjaksolla selvästi), psykoosi kahdella prosentilla.

⁷⁸ Keskiarvotulos WAIS-R testissä on 100 (keskihajonta 15) (ks. Nummenmaa 2002, 72–75).

Kuvio 34 Syyntakeisuusarvio nuorille henkirikoksenteijöille tehdyissä mielentilatutkimuksissa 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Vakavien mielisairauksien vähäisyys näkyi myös mielentilatutkimuksissa annetuista syyntakeisuusarvioista. Syyntakeettomiksi todettuja oli aineistossa yhdeksän prosenttia, osuus oli vuodesta toiseen jokseenkin vakaa. Merkittävä muutos tapahtui ajanjaksolla alentuneesti syyntakeinen -kategorian käytössä. Arvion sai 1980-luvun alussa vielä 70 prosenttia tutkituista, vuosina 2000–2003 enää yhdeksän prosenttia. Muutoksen taustalla oli tulkintakäytännön muutos, eikä siitä voi tehdä päätelmiä tutkittujen mielenterveyden tilasta.

5.12 Aiempi rikollisuus

Mielentilatutkimusaineistosta pyrittiin selvittämään sekä tutkittujen että heidän lähisukulaistensa rikollisuustausta. Tutkituista tiedot oli saatavissa lähes kaikista, lähisukulaisten tiedot olivat aukollisemmat.

Taulukko 18 Henkirikoksiin syyllistyneet nuoret 1980–2003: lähiomaisten rikollisuus (mielentilaltaan tutkitut)

	Isä %	Äiti %	Sisarukset %
Ei rikosrekisteriä	41,0	86,0	51,4
Henkirikostuomioita	10,8	1,8	2,9
Väkivaltarikostuomioita (ml. henkirikokset)	24,1	1,8	10,0
Omaisuusrikostuomioita	14,5	5,3	12,9
Muita tuomioita/tuomioita (ei tietoa rikoksesta)	30,1	7,0	31,4
(N)	(83)	(57)	(70)
Ei tietoa	67,7	77,8	69,8
(N)	(257)	(257)	(232)

Tietoja aiemmasta rikollisuudesta oli saatavissa tutkittujen isistä noin kolmanneksista, sisaruksista ja äideistä vieläkin harvemmasta. Isistä (joista tieto oli saatavissa) 59 prosentilla oli rikosrekisteri, joka neljännellä oli tuomioita väkivaltarikoksista ja 11 prosenttia oli tuomittu henkirikoksesta vähintään kerran. Kun mukaan laskettiin tutkituilta saadut tiedot isien väkivallasta, kaikista aineiston nuorista vähintään joka kolmas omasi väkivaltarikoksiin syyllistyneen isän.⁷⁹ Tutkittujen äideistä (joista tieto oli saatavissa) rikosrekisterin omaisi 14 prosenttia. Sen sijaan joka toisella tutkituista, joilla oli sisaruksia, oli rikosrekisterin omanneita sisaruksia. Kolmella prosentilla heistä oli vähintään yksi henkirikoksesta tuomittu veli (yhtään henkirikoksesta tuomittua sisarta ei aineiston nuorilla ollut).

Väkivaltarikoksista tuomittujen isien suuri osuus aineistossa ei ollut yllättävää, kun huomioi perheväkivaltakokemusten runsauden aineiston nuorten parissa. Sen sijaan henkirikoksesta tuomittujen lähisukulaisten osuus oli suurehko. Joka kymmenennellä aineiston nuoria oli henkirikoksesta tuomittu isä, jos mukaan laskettiin muut henkirikoksista tuomitut lähiomaiset (äidit, veljet, enot ja sedät) osuus nousi 16 prosenttiin.⁸⁰ On tosin todennäköistä, että tiedot lähiomaisten henkirikoksista tulivat mielentilatutkimuksessa kattavammin esiin kuin tiedot lähiomaisten muista rikoksista. Jos henkirikokseen syyllistyneitä lähiomaisia omanneiden määrä suhteutettiin tutkittujen kokonaismäärään, osuudeksi tuli vain viisi prosenttia.⁸¹ Varsin korkea suhdeluku kuitenkin sekä.⁸²

⁷⁹ N=257 (mielentilatutkimusaineisto; osuus on laskettu suhteuttamalla väkivaltaisiksi mainittujen isien määrä syytettyjen kokonaismäärään. Osuus on todennäköisesti tosiasiasta tuntuvasti alhaisempi, sillä tapausten, joista tieto on puuttunut, määrä oli huomattava (vrt. rikosrekisteritiedot)).

⁸⁰ N=83.

⁸¹ N=257 (nuoria, jotka mainitsivat henkirikokseen syyllistyneitä lähiomaisia, oli aineistossa 13, yhdellä heistä henkirikokseen oli syyllistynyt sekä isä että veli).

⁸² Henkirikokseen syyllistyneitä lähiomaisia omasivat sekä kansallisuudeltaan suomalaiset että romanivähemmistöön kuuluneet syylliset suunnilleen samassa suhteessa roma-

Aineiston nuorista henkirikoksentehtävistä rikosrekisteri oli 54 prosentilla⁸³ ja 15 prosenttia oli ollut aiemmin vankilassa ainakin kerran. Joka neljännellä oli aiempia tuomioita pahoinpitelyrikoksista, aineistoon sisältyi lisäksi yksi henkilö joka ehti uusia tutkimusajanjaksolla henkirikoksen. Rikosrekisterin omanneiden osuus oli vakaa koko ajanjakson vuosia 2000–2003 lukuun ottamatta. 2000-luvun alun henkirikospäivien syyllisillä oli aiempaa nuhteettomampi tausta, vain 37 prosenttia omaa rikosrekisterin. Tässä suhteessa he erosivat 1980-luvun lopun rikospäivien syyllisistä, joista keskimääräistä useammalla oli rikosrekisteri.

Taulukko 19 Nuorten henkirikoksentehtävien aiemmat vankeustuomiot ja suoritettavat ehdottomat vankeusrangaistukset 1910–29 ja 1980–2003 (Lehti 2001; mielentilatutkimusaineisto)

	1910– 12 %	1920– 29 %	1980– 84 %	1985– 89 %	1990– 94 %	1995– 99 %	2000– 2003 %	Yh- teensä %
Rikosrekisteri	17,5	23,0	51,1	65,6	53,8	56,8	37,0	53,6
Aiempia väkivalta- rikostuomioita	4,8	4,2	23,4	29,5	32,7	20,5	19,6	25,6
Aiempia suoritettuja ehdot- tomia vankeustuomioita	12,8	27,9	13,5	6,8	8,7	14,8
(N)	(63)	(427)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Viime vuosien henkirikokseen syyllistyneiden nuorten nuhteettomuus saattoi kuitenkin olla osin näennäistä.⁸⁴ Nimittäin aiempaa väkivaltarikollisuutta (ilmi tullutta ja ilmi tulematonta) koskevissa tiedoissa muutos oli huomattavasti vähäisempi. Koko tutkimusajanjakson ajan nuorilla henkirikoksentehtävillä oli henkirikosta edeltänyt yleensä suhteellisen pitkä väkivaltarikosten sarja (josta vain pieni osa oli tullut viranomaisten tietoon tai johta-

nien oletetusta verikostoperinteestä huolimatta (valtaväestö 5 prosenttia kaikista tutkituista, romanit 8 prosenttia kaikista tutkituista), sen sijaan romanisyyllisillä oli muita tutkittuja enemmän henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

⁸³ Rikosrekisteriin kirjataan vain vankeusrangaistukset (ehdoton ja ehdollinen) sekä yhdyskuntapalvelutuomiot. Kyse on siis henkilöistä, jotka ovat syyllistyneet keskimääräistä törkeämpiin rikoksiin. Normaalirangaistus lievemmistä pahoinpitelyrikoksista (ml. pahoinpitely) ja omaisuusrikoksista erityisesti nuorille, joihin tulee soveltaa rikoslain määräätyä rangaistuksen vähentämisperustetta, on sakkorangaistus. Aineiston syytettyjen muusta kuin vankeustuomioihin johtaneesta aiemmasta rikollisuudesta oli saatavissa tietoja heidän omista kertomuksistaan ja sosiaaliviranomaisten lausunnoista ja se oli ollut huomattavasti yleisempää kuin rikosrekisteritietojen pohjalta voisi päätellä. Esimerkiksi pahoinpitelyihin oli syytetyistä syyllistynyt aiemmin 64 % kun aiempia pahoinpitelytuomioita oli vain joka neljännellä. Tilanne omaisuusrikollisuuden osalta lienee ollut suurin piirtein vastaava.

⁸⁴ Ks. edellinen alaviite. Ajanjaksojen väliin osuu rikoslain kokonaisuudistus sekä merkittäviä uudistuksia seuraamusjärjestelmässä. On mahdollista, että ne selittävät osin rikosrekisterin omaavien osuuden pienentymistä.

nut syytteeseen). Syyllisten ja heidän omaistensa kertomusten sekä sosiaaliviranomaisten lausuntojen perusteella kaikkiaan 64 prosenttia aineiston syyllisistä oli syyllistynyt aiemmin (yleensä humalasisidonnaisiin) vakaviin väkivallantekoihin. Vuosina 1998–2003 osuus oli 61 prosenttia, ennen vuotta 1998 64 prosenttia. Muutos oli saman suuntainen kuin tuomiotiedoissa tapahtunut, mutta huomattavasti vähäisempi. Se oli itse asiassa niin pieni, että sen voi katsoa aiheutuneen lähinnä satunnaistekijöistä.

Taulukko 20 Tekijän aiempi väkivaltaisuus (mielentilaltaan tutkitut)

Aiempi väkivalta	Poika %	Tyttö %
Tietoja aiemmista väkivallanteoista	66,4	31,6
Väkivaltaa perheenjäseniä kohtaan	4,3	0,0
(N)	(238)	(19)

Vaikka kaksi kolmannelta aineiston pojista ja kolmannes tytöistä olikin tunnetusti väkivaltaisia, maininnat oman perheen jäseniin kohdistuneesta aiemmasta väkivallasta olivat ryhmässä harvinaisia. Väkivalta oli kohdistunut pääasiassa perhepiirin ulkopuolelle tuttaviiin tai tuntemattomiin.

Verrattaessa nykynuorten rikollisuustaustaa viime vuosisadan alkupuoliskon nuorten henkirikollisten taustaan ero oli selvä. 1910- ja 1920-lukujen nuoret olivat ainakin ilmitulleen rikollisuuden osalta huomattavasti nuhteettomampia, 1910-luvulla vain viidennes ja 1920-luvulla neljäsosa heistä omasi rikosrekisterin (lisäksi 1920-luvun rekisterin omanneistakin pääosa oli tuomittu vain kieltolakirikoksista tai valtiorikosoikeuksien toimesta). Nuorten törkeä väkivalta ei siten ollut vielä sata vuotta sitten samalla tavoin marginalisoitunutta kuin se on nykyisin, mikä on ymmärrettävää jo yksin rikollisuuden tuolloisesta tasosta johtuen.

6 NUORET JA HENKIRIKOLLISUUS

Suomessa on ilmestynyt viime vuosina kaksi suhteellisen perusteellista nuorten väkivaltarikollisuutta käsittelevää tutkimusta: Kaipaisen ”Nuorten vakava väkivalta” vuonna 1996 ja Häkkäsen & Hagelstamin ”Nuoret henkirikosten tekijöinä” vuonna 2003. Kumpikin listaa perinteiset nuorten väkivaltaista käyttäytymistä selittävät ja ennustavat tekijät varsin samalla tavoin.

Markku Kaipainen (14–32) jakaa tekijät 1) sosiaalisiin, 2) perinnöllisiin, 3) päihteiden käyttöön liittyviin, 4) psykodynaamisiin ja 5) mielenterveydellisiin.

Sosiaalisista tekijöistä tärkeimmät liittyvät perhetaustaan. Niitä ovat muun muassa vanhempien psyykinen häiriintyneisyys, perheväkivaltakemukset (sekä uhrina että todistajana), vajaaperheisyys samoin kuin perheen yleisesti heikot sosiaaliset olot. Usein tekijät liittyvät kiinteästi toisiinsa, esimerkiksi köyhyys, vajaaperheisyys, perheväkivalta ja päihteiden runsas käyttö. Niin nuorten kuin aikuistenkin väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä lisää sosiaalisten tekijöiden ohella runsas alkoholin käyttö, sekä vanhempien että tekijän oma alkoholismi.

Perinnöllisistä tekijöistä väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä lisäävät muun muassa tiettytyyppinen aivojen aineenvaihdunta, taipumus matalaan verensokeriin, autonomisen hermoston toiminnan poikkeavuudet ja eräät neurologiset poikkeavuudet.

Väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä lisäävistä psykodynaamisista tekijöistä (vihamielisyys, hallinta, toisten huomioiminen) Kaipainen mainitsee muun muassa isän puutteen ja huonon suhteen isään, asosiaalisen elämäntavan sekä ongelmat psykososiaalisessa hahmotuskyvyssä. Mielenterveydellisistä tekijöistä hän mainitsee käytöshäiriöt, vihamielisyystaipumuksen ja heikkolahjaisuuden, mutta myös vakavan masentuneisuuden ja itsetuhoisuuden. Muita väkivallalle potentiaalisesti altistavia tekijöitä on Kaipaisen mukaan väkivaltaviihteen suurimittainen kulutus.

Kaipaisen omat tutkimukset perustuvat (79–80) HYKS:n Psykiatrian klinikalla tutkittuihin 15–22-vuotiaisiin törkeisiin väkivaltarikoksiin 1980- ja 1990-luvuilla syyllistyneisiin miehiin. Hänen mukaansa voimakkain ja yksiselitteisin väkivaltarikollisuutta ja vihamielisyystaipumusta ennustava tekijä ryhmässä oli alkoholiriippuvuus.

Väkivaltarikollisuuteen oli hänen tulostensa mukaan yhteydessä myös isän väkivaltaisuus sekä poikkeava kolmen tunnin sokerirasituskokeen tulos (mikä viittasi mahdolliseen aivojen serotonienergisestä toiminnasta poikkeavuuteen). Kaipainen tiivistää tutkimuksensa tulokset seuraavasti: ”Vaka-

van väkivallan taustalla ei välttämättä ole taipumus ulospäin suuntautuvaan vihamieliseen käytökseen. Vaan siihen liittyy nuorillakin --- alkoholismi ja biologinen poikkeavuus (aivojen serotonienergiseen toimintaan liittyvä). Väkiältä myös kasvattaa väkivaltaa, niin isä- kuin äitisuhdekin on ryhmän jäsenillä usein ollut vakavia pettymyksiä ja turvattomuutta aiheuttanut.”

Kaipaisen havaintojen mukaan väkivaltarikoksiin syyllistyneiden nuorten tausta ja yksilölliset piirteet olivat hyvin samankaltaiset muihin rikoksiin syyllistyneiden nuorten taustatekijöiden kanssa. Väkiältä rikoksiin syyllistyneillä nuorilla olikin taustallaan yleensä runsaasti kaiken tyyppistä rikollisuutta. Väkiältä rikoksiin syyllistyneiden nuorten ongelmat olivat hänen mukaansa yleensä nähtävissä selvästi jo lapsuudessa, viimeistään kouluiässä.

Häkkäsen ja Hagelstamin (36–37) listaamat perinteiset nuorten väkivaltaa ennustavat ja selittävät tekijät ovat pääosin samat kuin Kaipaisella:

Taulukko 21 Väkiältä ennustavat ja selittävät tekijät Kaipaisen sekä Häkkäsen ja Hagelstamin tutkimusten mukaan verrattuna tutkimusaineistoon

	Kaipainen	Häkkänen & Hagelstam	Tutkimus- aineisto
1. lapsuus- ja nuoruusiän käyttäytymisongelmat	x	x	x
2. päihteiden käyttö	x	x	x
3. kotiolojen ongelmat (ml. köyhyys)	x	x	x
4. antisosiaalinen käyttäytyminen	x	x	x
5. käytöshäiriö	x	x	x
6. väkivaltaiset kotiolot	x	x	x
7. vanhempien mielenterveysongelmat	x	x	.
8. vanhempien päihteiden käyttö	x	x	x
9. vanhempien antisosiaalinen käytös	x	x	x
10. epäjohdonmukainen kasvatus		x	.
11. heikko impulssikontrolli/päätöksentekotaidot	x	x	x
12. yhteiskunnalliset muutokset ⁸⁵		x	
13. väkivaltaviihde	x	x	
14. vajaaperheisyys	x		x
15. perintötekijät	x		.
16. isän puute	x		x
17. heikkolahjaisuus	x		x
18. masentuneisuus/itsetuhoisuus	x		x
19. vihamielisyys	x		x

Heidän tutkimuksensa kohteena olivat 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa henkirikoksiin syyllistyneet alle 18-vuotiaat. Päätuloksena Häkkäsen ja

⁸⁵ Mm. perherakenteen ja työelämän muutokset, nuorten/lasten kasvattamiselle vähemmän aikaa.

Hagelstamin tutkimuksessa oli, ettei perinteinen väkivallan periytymistä koskeva malli enää pitänyt paikkaansa, vaan henkirikoksiin oli 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen syyllistynyt enenevässä määrin nuoria, jotka eivät olleet kokeneet väkivaltaa perheissään tai tulleet laiminlyödyiksi. Nuoret käyttivät myös väkivaltaa aikaisempaa enemmän aineellisten päämäärien saavuttamiseksi.

Yhdysvaltojen terveysministeriön nuorisoväkivaltaselvityksessä 2001 (Youth violence (2001)) nuorisoväkivallan riskitekijät jaetaan yksilöllisiin, perhekohtaisiin, koulukohtaisiin, toveripiirikohtaisiin ja paikallisyhteisökohtaisiin. Sisällöltään ne ovat kuitenkin hyvin saman tapaiset kuin suomalaisissakin tutkimuksissa mainitut. Yksilöllisiä väkivallalle altistavia tekijöitä ovat muun muassa päihteiden käyttö, sukupuoli (mies), antisosiaalinen käyttäytyminen, hyperaktiivisuus, altistuminen tv-väkivallalle, alhainen älykkyysosamäärä, epärehellisyys, keskittymisvaikeudet, riskien ottaminen, aggressiivisuus ja muun tyyppinen rikollisuus. Myös perhekohtaiset tekijät ovat lähes samat kuin Kaipaisen, Häkkäsen ja Hagelstamin mainitsemat: alhainen sosioekonominen asema, vanhempien antisosiaalinen käyttäytyminen, huonot suhteet vanhempien ja lasten välillä, perheen rikkoutuminen, väkivaltaiset/välinpitämättömät vanhemmat ja ristiriitojen kyllästäminen ilmapiiri. Väkivallan riskiä lisäävät niin ikään heikko koulumenestys ja käytöshäiriöt koulussa, antisosiaaliset ystävät, löyhät sosiaaliset siteet ja jengin jäsenyys. Paikallisyhteisössä puolestaan riskitekijöitä ovat korkea rikollisuustaso, löyhät sosiaaliset siteet jäsenten kesken ja huumeiden käytön yleisyys (57–67).

Useimmilla väkivaltarikollisilla esiintyy samanaikaisesti useita riskitekijöitä. Myös yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa on kuitenkin todettu, että varhain aloitettu päihteiden käyttö ja muu rikollisuus ovat väkivaltaista käyttäytymistä ennustavista riskitekijöistä voimakkaimmat. Huumeiden ja väkivallan välinen linkki on heikko, alkoholin käytön ja väkivallan välinen sen sijaan selvä (68–69). Väkivaltaan syyllistyvät nuoret on jaettavissa kahteen tyyppiin: pienempi ryhmä oirehtii jo varhaislapsuudesta tai kouluikästä alkaen ja heidän väkivaltainen uransa jatkuu läpi teini-iän rikosten vakavoituessa. Pääosa väkivaltarikoksiin syyllistyvistä nuorista väkivaltaistuu sen sijaan vasta teini-iässä (71). Teini-iässä perhetekijöiden vaikutus vähenee ja toveripiirin vaikutus lisääntyy. Riskitekijöistä vahvimmit muodostuu antisosiaalinen ja rikollinen toveripiiri (71). Selvityksen kantana on että väkivallan biologisesta periytyvyydestä on vain vähän ja vaikeasti tulkittavia todisteita. Sen mukaan esimerkiksi aivojen välittäjäaineiden (mm. serotonin) vaikutuksista aggressiiviseen käyttäytymiseen ei ole sel-

vää näyttöä (73). Käsittääkseni yhdysvaltalaisienkin tutkijoiden parissa esiintyy kuitenkin toisenkinlaisia käsityksiä.

Yhdysvaltain terveysministeriön selvityksessä on listattu myös väkivaltaalta suojaavia tekijöitä (74–75). Ainoat merkittävät ovat sen mukaan kielteinen suhtautuminen väkivaltaan ja normien rikkomiseen sekä sitoutuminen koulunkäyntiin, samoin kuin sukupuoli: väkivallan riski on huomattavasti suurempi pojilla kuin tytöillä ja riski kasvaa voimakkaasti teini-ikässä 15–20-vuotiaana (77).

Samana tapaiseen tulokseen kuin Häkkänen ja Hagelstam nuorisoväkivallan taustaryhmässä tapahtuneesta muutoksesta on Ruotsin osalta päätynt Hagerman (1995). Hänen selityksensä muutokselle on lähinnä kulttuurisidonnainen, nykylänsimainen mieskulttuuri on hänen mukaansa muuttanut voimaa, maskuliinisuutta ja väkivaltaa ihannoivaksi, mikä näkyy normaalinuorten väkivaltaisen käytöksen lisääntymisenä (5–7). Myös Häkkänen ja Hagelstam esittävät havaitsemaansa muutokseen hypoteettisena selityksenä yhteiskunnallisia muutoksia, mutta lähinnä perherakenteissa ja perhearvoissa tapahtuneita. Nyky-yhteiskunnassa lapsille jää aiempaa vähemmän aikaa ja huolenpitoa. Myös väkivaltaviihteen yleistymisen on heidän mukaansa yksi mahdollinen ns. normaalinuorten väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymistä selittävä tekijä (39–40).

Tutkimusaineiston antama yleiskuva vuosina 1980–2004 henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten taustasta oli hyvin samankaltainen kuin aiemmista tutkimuksista saatu. Valtaosa nuorista henkirikoksenteijöistä oli erottautunut jo varhaislapsuudessaan ikätovereistaan. Huomattavalla osalla lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista juontuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa syyllisistä oli ollut joka toinen, joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-ikässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Pääosa oli aloittanut päihteiden käytön hyvin nuorena ja myös alkoholisoitunut poikkeuksellisen nopeasti. Nuorista henkirikoksenteijöistä puolet oli diagnosoitu alkoholisteiksi, puolet oli huumausaineiden käyttäjiä ja 80 prosenttia alkoholin riskikäyttäjiä. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä perinnöllistä, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjä. Kaiken kaikkiaan nuoret henkirikoksen tekijät olivat pääsääntöisesti oirehtineet pitkään ennen rikostaan ja myös heidän väkivaltaisuutensa oli ilmennyt jo aiemmin useaan otteeseen. Ainoat aiemman tutkimuksen listaamista tekijöistä, joiden vaikutusta aineisto ei juurikaan tukenut (jos ei kiistänytään), olivat väkivaltaviihde ja yhteiskunnalliset muutokset. Toisaalta aineisto ei laatuksa pe-

rusteella mahdollistanut myöskään perinnöllisten tekijöiden, kasvatuksen tai vanhempien mielenterveydellisten ongelmien vaikutuksen kartoittamista. Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuuden taustatekijät ovat Suomessa tällä hetkellä pääpiirteiltään varsin samantyyppiset, ainakin syyllisten sosiaalinen ja päihdetausta ovat hyvin samankaltaiset.

Vuosituhanneen vaihteessa tapahtunut ns. normaalinuorten väkivalta- ja henkirikollisuuden lisääntyminen vaikuttaisi jääneen suhteellisen lyhytaikaiseksi ilmiöksi nuorisoväkivallan yleiskuvassa.⁸⁶ Sinänsä normaalinuorten väkivaltakäyttäytymisen rajutkin äkilliset muutokset eivät ole tuntemattomia Suomen henkirikollisuuden historiassa, vaan niitä on esiintynyt säännöllisin väliajoin. Tarkasteltaessa nuorten henkirikollisuuden kehitystä maassamme sadan vuoden aikajänteellä rikollisuuden määrässä on esiintynyt jyrkkiä ja äkillisiä vaihteluita vuosikymmenestä toiseen saman aikaisesti kuitenkin rikollisuuden sosiaalisessa taustassa on tapahtunut perustava muutos.

Nuorten henkirikollisuuden taso on tällä hetkellä maassamme sama kuin se oli 1800-luvun lopulla, nuorten merkitys kokonaishenkirikollisuudessa on kuitenkin olennaisesti pienempi johtuen heidän väestöosuutensa pienenemisestä. Ikäryhmän osuus henkirikoksiin syyllistyivistä on supistunut 15 prosentista vajaan 10 prosenttiin. Pahimmillaan nuorisoväkivalta rehotti suurlakosta 1940-luvun loppuun, jolloin rikollisuustaso oli korkeimmillaan yli nelinkertainen nykyiseen verrattuna ja joka viides henkirikoksen tekijä kuului ikäryhmään 15–20-vuotiaat. Nuorten henkirikollisuudessa esiintyi syklistä vaihtelua myös toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä, mutta rikollisuustaso jäi korkeimmillaankin murto-osaan vuosisadan alun tasosta. Viimeiset nuorisoväkivallan kasvukaudet ajoittuivat 1980-luvun loppuun ja vuosiin 1998–2002.

Nuorten väkivaltakulttuurissa on tapahtunut viimeisten sadan vuoden aikana selvä muutos, joka ajoittuu toisen maailmansodan jälkeisiin vuosikymmeniin. Vielä 1900-luvun alkupuoliskolla nuorten henkirikollisuuden sosiaalinen tausta oli huomattavasti heterogeenisempi kuin se on nykyisin. Väkivalta oli suurelta osin ns. normaalinuorten väkivaltaa ja osa maaseudun ja kaupunkien nuorten miesten vapaa-ajan viihdekulttuuria. Tämän-

⁸⁶ Henkirikoksiin vuosina 1998–2002 syyllistyneiden nuorten koulutus- ja työelämätaustajakauma oli aiempaa normaalimpi ja diagnosoitavissa olevista persoonallisuus- ja mielenterveyshäiriöistä kärsivien osuus syyllisistä aiempaa pienempi. Toisaalta kahdessa suhteessa minkäänlaista muutosta ei kasvupiikin aikana ollut havaittavissa: syyllisten päihteiden ongelmakäyttö oli pikemminkin kasvussa ja he tulivat yhtä rikkonaisista perheoloista kuin ennenkin. Myös syyllisten koulu- ja työelämätaustassa sekä perheväkivaltakokemuksissa esiintyneet muutokset saattoivat selittyä ainakin osin yleisemmällä yhteiskunnallisilla muutoksilla kuin syyllisten taustassa tapahtuneilla.

tyyppinen väkivalta on viimeisen puolen vuosisadan kuluessa vähentynyt murto-osaan aiemmasta. Nuorten miesten kulttuuriset asenteet väkivaltaan ovat muuttuneet mitä ilmeisimmin radikaalisti aiempaa torjuvammiksi. Samalla törkeä nuorisoväkivalta on vanhempien ikäryhmien väkivaltarikollisuuden tavoin keskittynyt valtaosin pieneen sosiaalisesti syrjäytyneeseen päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään. Tämän kehityksen myötä väkivaltaa selittäviksi tekijöiksi ovat pitkälti muotoutuneet edellä tutkimuksessa mainitut syrjäytymiseen ja päihteiden väärinkäyttöön liittyvät tekijät, väkivalta on myös tullut aiempaa suuremmissa määrin periytyvää, samoihin perheisiin sukupolvesta toiseen keskittyvää. Sen enempää 1980-luvun kuin 1998–2002 kasvukausi eivät nykynuorisoväkivallan perusrakenteita näyttäisi loppujen lopuksi pahemmin järkyttäneen.

Nuorisonväkivallan syklisyys on viimeisen neljännesvuosisadan aikana osin linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin, jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet poikkeuksellisen voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumisiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Voimakkaita ja pitempiaikaisia nuorisoväkivallan aallot ovat viimeisten vuosisatojen aikana olleet yleensä tilanteissa, joihin on liittynyt sekä voimakas yhteiskunnallinen murros että poikkeuksellisen suuren ikäluokan tuleminen itsenäistymisikänsä. Jos historiallisista kokemuksista voi ennustaa tulevaisuutta, riski voimakkaaseen ns. normaalinuorten väkivalta-aaltoon tuntuisi tällä hetkellä olevan suhteellisen pieni (ellei yhteiskunta syystä tai toisesta joudu vakavaan häiriötilaan), pääsyyinä on se, että itsenäistymisikäisten nuorten ikäluokat ovat nykyisin pieniä ja ennemminkin pienentymässä kuin kasvamassa.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta tällä hetkellä muun muassa ryhmäluonteensa, julkisuuteensa ja uhriensa osalta. Nuorten väkivalta on myös muuta henkirikollisuutta välineellisempää ja raaempaa. Rikokset liittyvät huomattavan usein omaisuusrikoksiin ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen, silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien väkivaltaa yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja syyllisten yhteiskunnallinen syrjäytymisen. Alkoholisidonnaisten rikosten osuus nuorten henkirikoksista on sama

kuin vanhemmissakin ikäryhmissä ja yhteistä on myös se, että nuorillakin rikosta on yleensä edeltänyt pitkäkö väkivallantekeiden sarja. Kahdella kolmesta henkirikoksiin syyllistyvistä nuorista on takanaan aiempaa väkivaltarikollisuutta.

Kaiken kaikkiaan nuorten henkirikollisuus maassamme ei yleisolemukseltaan eikä mitä ilmeisimmin perussyiltäänkään eroa olennaisesti vanhempien ikäryhmien henkirikollisuudesta.

LÄHTEET

- Carcach, C. (1997). Youth as Victims and Offenders of Homicide. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice 73. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Det obegripliga våldet. Forskare om ungdomar och våld (1995). Källa 46. Solna: Forskningsrådsnämnden.
- Dooley, E. (1995). Homicide in Ireland 1972–1991. Dublin: Department of Justice.
- Gissler, Mika (2003). Hedelmällisyys Suomessa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. Yhteiskuntapolitiikka 68 (2003): 6, 553–566.
- Hagerman, Maja (1995). ”Jag läser i tidningen...”. Det obegripliga våldet. Forskare om ungdomar och våld (1995). Källa 46. Solna: Forskningsrådsnämnden.
- Harrikari, Timo (1999). Lapsi rikoksesta epäiltynä. Lapsirikollisuus poliisin esitutkinta-aineistossa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 7/99. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Heide, K. M. (1999). Youth Homicide. Studying and Preventing Homicide (toim. M. D. Smith & M. A. Zahn). London: Sage, 175–196.
- Heide, K. M. (2003). Youth Homicide: A Review of the Literature and a Blueprint for Action. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47 (1), 6–36.
- Häkkänen, H. & Hagelstam, C. (2003). Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden tausta. *Rikostutkimus* 2002, 31–40.
- Kaipainen, Markku (1996). Nuorten vakava väkivalta. Vertaileva 15–22-vuotiaita mielentilatutkimuksessa olleita ja psykiatriseen avohoitoon hakeutuneita nuoria miehiä koskeva tutkimus. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 8/96. Vammala: HYKS Psykiatrian klinikka oikeuspsykiatrian yksikkö.
- Kivivuori, J. (1999). Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, J. (2002). Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol 3:1.
- Koskivirta, A. (2001). Sisäinen vihollinen. Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Leistra, G. & Nieuwbeerta, P. (2003). Moord en doodslag in Nederland. Amsterdam: Prometheus.
- Lehti, M. (1997). Viron henkirikollisuus 1990-luvulla. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 148. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, M. (2001). Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

- Lehti, M. (2002). Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Tilastokeskus.
- Luoto, Riitta (2005). Raskaudet ja synnytykset. Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–19-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä (toim. Seppo Koskinen, Laura Kestilä, Tuija Martelin ja Arpo Aromaa). Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Nummenmaa, L. (2002). Psykometriikan perusteet. Psykologian opintomonisteita 3/2002. Turku: Turun yliopiston psykologian laitos.
- Pajuoja, J. (1995). Väkivalta ja mielentila. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 201. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Pirkola, Sami & Seppälä, Timo (2005). Huumausaineiden ja anabolisten hormonien käyttö. Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–19-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä (toim. Seppo Koskinen, Laura Kestilä, Tuija Martelin ja Arpo Aromaa). Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Pirkola, Sami & Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Lönnqvist, Jouko ja mielenterveyden työryhmä (2005). Psykkinen oireilu ja mielenterveyden häiriöt. Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–19-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä (toim. Seppo Koskinen, Laura Kestilä, Tuija Martelin ja Arpo Aromaa). Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Poikolainen, Kari & Pirkola, Sami (2005). Alkoholin käyttö. Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–19-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä (toim. Seppo Koskinen, Laura Kestilä, Tuija Martelin ja Arpo Aromaa). Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Rying, M. (2000). Dödligt våld in Sverige 1990–1998. Lisensiaattityö kriminologiassa, Tukholman yliopisto.
- Santtila, P. & Haapasalo, J. (1997). Neurological and psychological risk factors among young homicidal, violent, and nonviolent offenders in Finland. *Homicide Studies*, 1, 234–253.
- Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (2005). Väkivallan yleiskuva 1980–2003. Teoksessa: Reino Sirén ja Päivi Honkatukia (toim.) Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Toomsoo, Asko (1996). Täisealiste ja alaealiste uritegevus. Sotsioloogiline uuri-mus vanglates karistust kandvate inimeste kohta. Tallinn: Praktika ja teadus.
- Weizmann-Henelius, G. (2004). Violent Female Perpetrators in Finland. Personality and Life Events. Vaasa: Vanhan Vaasan Sairaala.
- WHO. http://www3.who.int/whosis/mort/table1_process.cfm
- Viljanen, Terhi (1983). Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. Helsinki.
- Ylikangas, H. (1976). Puukkojunkkarieitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Keuruu: Otava.

Youth Violence: A Report of the Surgeon General (2001). Rockville (MD): US Department of Health and Human Services.

Internetsivustot:

www.antidoping.fi/view.cfm?page=36582D2B-E3E7-4796-8E30-1A642A1B0

www.finland.no/doc/fi/suomiinfo/kansa.html

www.minedu.fi/opm/nuoriso/nuoruus_suomessa/nuoruus_suomessa.pdf

www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/luku05.html

Liitetaulukko 1 Rikoksen teko aika nuorten henkirikoksissa 1980–2004 sukupuolen mukaan (tekijäpohjaisesti laskien, vain tapaukset joista tieto saatavissa) (tutkimusaineisto)

Aika	Nuoret miessyyliset %	Kaikki miessyyliset %	Nuoret naissyyliset %	Kaikki naissyyliset %
06–09	0,5	5,2	5,0	9,5
09–12	1,4	3,3	0,0	4,8
12–15	7,7	4,9	0,0	11,9
15–18	16,3	12,6	15,0	7,1
18–21	11,5	12,3	0,0	14,3
21–24	31,3	23,0	50,0	28,6
00–03	25,0	26,0	10,0	16,7
03–06	6,3	12,8	20,0	7,1
(N)	(208)	(366)	(20)	(42)

Liitetaulukko 2 Tekopaikka ikäryhmän ja sukupuolen mukaan 1980–2004 (tekijäpohjainen, koko aineisto)

<i>Miehet</i>	Alle 18 v. %	18–20 v. %	Nuoret syylliset %	Kaikki miessyyliset %
Tekijän koti/yhteinen koti	9,8	17,5	15,1	25,5
Uhrin koti	29,3	23,5	25,3	27,6
Muu yksityinen	14,6	20,2	18,5	17,9
Puolijulkinen	12,2	11,5	11,7	12,8
Julkinen	34,1	27,3	29,4	16,3
(N)	(82)	(183)	(265)	(392)
<i>Naiset</i>	Alle 18 v. %	18–20 v. %	Nuoret syylliset %	Kaikki naissyyliset %
Tekijän koti/yhteinen koti	0,0	60,0	37,5	36,4
Uhrin koti	33,3	20,0	25,0	45,5
Muu yksityinen	33,3	20,0	25,0	13,6
Puolijulkinen	22,2	0,0	8,3	4,5
Julkinen	11,1	0,0	4,2	0,0
(N)	(9)	(15)	(24)	(44)

Liitetaulukko 3 Tekoväline (kuoleman aiheuttanut tekoväline) nuorten henkirikoksissa 1910–2004 (osuus rikoksista; 1960–74: Janne Kivivuori; 1980–2004 tutkimusaineisto)

Tekoväline	Nuoret 1910–29 %	Kaikki syylliset 1910–29 %	Nuoret 1960–74 %	Kaikki syylliset 1960–74 %	Nuoret 1980–2004 %	Kaikki hen- kirikoksiin syyllistyneet 2002–2004 ¹ %
Ilman asetta	0,6	1,9	23,1	16,9	14,1	24,8
Teräase	59,9	55,8	37,1	41,1	47,1	39,8
Käsiase	22,0	24,3	7,0	10,0	7,6	6,7
Muu ampuma-ase	4,1	4,8	14,7	11,1	11,8	10,2
Tylppä ase	11,6	10,6	11,2	13,5	10,3	7,0
Muu	1,8	2,7	7,0	7,3	9,1	11,5
(N)	(491)	(2 282)	(143)	(1 507)	(263)	(314)

¹ Kuoleman aiheuttanut väline.

Liitetaulukko 4 Tekoväline (kuoleman aiheuttanut tekoväline) nuorten henkirikoksissa 1910–2004 (osuus rikoksista; 1960–74: Janne Kivivuori; 1980–2004 tutkimusaineisto)

Tekoväline	1910–12	1920–29	1960–74	1980–89	1990–99	2000–04
	%	%	%	%	%	%
Ilman asetta	0,0	0,7	23,1	11,9	11,2	20,3
Teräase	77,8	57,2	37,1	43,6	57,3	43,8
Käsiase	6,3	24,3	7,0	8,9	9,0	3,1
Muu ampuma-ase	3,2	4,2	14,7	18,8	6,7	9,4
Tylppä ase	9,5	11,9	11,2	11,9	11,2	4,7
Muu	3,2	1,6	7,0	5,0	4,5	18,8
(N)	(63)	(428)	(143)	(101)	(89)	(64)

Liitetaulukko 5 Lyöntien määrä nuorten teräasehenkirikoksissa verrattuna vanhempien ikäryhmien rikoksiin (tutkimusaineisto; henkirikostietokanta)

Teräase	Nuoret 1980–2004				21 vuotta täyttäneiden henkirikokset 2002–2006			
	Miehet N	Naiset N	Kaikki N %		Miehet N	Naiset N	Kaikki N %	
1	25	7	32	27	46	16	62	35
2	8	1	9	8	20	0	20	11
3	12	0	12	10	8	0	8	4
4	6	0	6	5	7	1	8	4
5–9	27	1	28	24	21	1	22	12
10–19	12	2	14	12	22	4	26	15
20–49	10	0	10	8	27	2	29	16
50–99	1	1	2	2	0	0	0	0
100–	6	0	6	5	4	0	4	2
N	107	12	119		155	24	179	

Liitetaulukko 6 Lyöntien määrä nuorten teräasehenkirikoksissa 1980–2004 (tutkimusaineisto; henkirikostietokanta)

Lyöntien määrä	1980–89	1990–99	2000–04
	%	%	%
Yksi	24,4	32,0	18,5
2–9	51,2	44,0	44,4
10–49	17,1	20,0	25,9
50–	7,3	4,0	11,1
(N)	(41)	(50)	(27)

Liitetaulukko 7 Tekijän ja uhrin suhde nuorten miesten henkirikoksissa 1910–2003 (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; 1980–2003)

<i>Miehet</i>	1910–12	1920–29	1960–74	1980–2003
Uhri oli tekijän	%	%	%	%
Vaimo, tyttöystävä ym.	0,0	0,7	4,1	4,1
Homopartneri	0,0	0,0	0,0	0,3
Lapsi	0,0	0,0	1,0	0,0
Isä/isäpuoli	8,2	1,9	19,4	5,1
Äiti/äitipuoli	0,0	0,2	3,1	2,3
Sisarus	3,3	1,9	9,2	2,4
Isovanhempi	0,0	0,0	1,0	1,0
Muu sukulainen	0,0	1,2	1,0	1,7
Äidin miesystävä	0,0	0,0	0,0	1,0
Isän naisystävä	0,0	0,0	0,0	0,3
Tuttava	75,4	74,9	51,0	51,5
Tuntematon	13,1	19,1	10,2	28,8
Ei tietoa	1,4
(N)	(61)	(418)	(98)	(295)

Liitetaulukko 8 Tekijän ja uhrin suhde nuorten naisten henkirikoksissa 1910–2003 (Lehti 2001; Kivivuori 1960–74; 1980–2003)

<i>Naiset</i>	1910–29	1960–74	1980–2003
Uhri oli tekijän	%	%	%
Mies, poikaystävä ym.	0,0	8,3	29,2
Homopartneri	0,0	0,0	0,0
Lapsi	71,4	58,3	12,5
Isä/isäpuoli	0,0	8,3	4,2
Äiti/äitipuoli	0,0	0,0	0,0
Sisarus	0,0	8,3	0,0
Isovanhempi	0,0	0,0	0,0
Muu sukulainen	14,3	0,0	0,0
Äidin miesystävä	0,0	0,0	0,0
Isän naisystävä	0,0	0,0	0,0
Tuttava	14,3	8,3	45,8
Tuntematon	0,0	8,3	8,3
Ei tietoa	0,0
(N)	(7)	(12)	(24)

Liitetaulukko 9 Rikoksensa humalassa tehneiden osuus henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista ikäryhmän ja sukupuolen mukaan 1920–29 ja 1980–2003 (Lehti 2001; mielentilatutkimusaineisto)

Humalassa	Pojat				Tytöt			
	1920–29		1980–2003		1920–29		1980–2003	
Ikä, vuotta	%	N	%	N	%	N	%	N
<15	0,0	2	66,7	3	..	0	66,7	3
15–17	67,2	67	74,0	73	0,0	1	66,7	6
18–20	77,9	307	86,1	165	0,0	5	61,5	13
Kaikki	75,5	376	82,2	241	0,0	6	63,6	22

Liitetaulukko 10 Henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneet: äidin ikä syyllisen syntyessä (mielentilaltaan tutkitut)

Äidin ikä	N	%
<15	1	0,8
15–17	6	4,5
18–19	18	13,6
20–24	40	30,3
25–29	25	18,9
30–34	23	17,4
35–39	12	9,1
40–44	5	3,8
45–49	2	1,5
N	132	99,9
Keski-ikä	26,2 v	
Mediaani-ikä	25 v	

Liitetaulukko 11 Henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneet: asema perheen lasten joukossa (mielentilaltaan tutkitut)

	N	%
Ainoa lapsi	27	11,0
Esikoinen	85	34,7
Toinen lapsi	73	29,8
Kolmas lapsi	31	12,7
Neljäs lapsi	15	6,1
Viides lapsi	7	2,9
Kuudes lapsi	2	0,8
Seitsemäs lapsi	2	0,8
Kahdeksas lapsi	2	0,8
Yhdeksäs lapsi	0	0,0
Kymmenes lapsi	1	0,4
N	245	100,0

Liitetaulukko 12 Sijoitukset perheen ulkopuolelle nuorilla henkirikoksentehtäjillä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2003	Yhteensä
	%	%	%	%	%	%
Ei sijoituksia	68,1	54,1	69,2	63,6	58,7	62,4
Huostaanotto	23,4	36,1	25,0	34,1	32,6	30,4
Muu	6,4	9,8	5,8	2,3	8,7	6,8
Ei tietoa	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Liitetaulukko 13 Nuorten henkirikoksenteekijöiden kokema perheväkivalta 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980– 84 %	1985– 89 %	1990– 94 %	1995– 99 %	2000– 2003 %	Yhteensä %
Ei mainintoja perheväkivallasta	36,2	55,7	73,1	59,1	71,7	59,2
Isä väkivaltainen	46,8	29,5	19,2	22,7	23,9	28,8
Äiti väkivaltainen	4,3	8,2	3,8	4,5	8,7	6,4
Isä ja äiti väkivaltainen	2,1	1,6	3,8	2,3	6,5	3,2
Isäpuoli väkivaltainen	4,3	4,9	1,9	4,5	6,5	4,4
Tekijä väkivaltainen	4,3	1,6	3,8	4,5	4,3	3,6
Muu perheenjäsen väkivaltainen	6,4	1,6	1,9	4,5	0,0	2,8
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Liitetaulukko 14 Nuorten henkirikoksenteekijöiden kokema perheväkivalta ja vanhempien alkoholin käyttö 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

<i>Isä väkivaltainen</i>	Pojat		Tytöt		Kaikki	
	%	N	%	N	%	N
Isä alkoholin ongelmakäyttäjä	56,1	98	50,0	6	55,8	104
Isä käyttää ajoittain runsaasti	17,6	17	0,0	2	15,8	19
Isä ei ongelmakäyttäjä	7,5	106	22,2	9	8,7	115
Kaikki	29,0	231	26,3	19	28,8	250
<i>Äiti väkivaltainen</i>						
Äiti alkoholin ongelmakäyttäjä	18,6	43	33,3	3	19,6	46
Äiti käyttää ajoittain runsaasti	18,2	11	100,0	1	25,0	12
Äiti ei ongelmakäyttäjä	1,2	169	0,0	14	1,1	183
Kaikki	6,1	231	10,5	19	6,4	250

Liitetaulukko 15 Nuorten henkirikoksenteekijöiden biologisen isän taholta kokema perheväkivalta ja isän alkoholin käyttö 1980–2003 (vain tapaukset joissa tieto saatu; mielentilatutkimusaineisto)

<i>Isä väkivaltainen</i>	1980–89		1990–99		2000–03	
	%	N	%	N	%	N
Isä alkoholin ongelmakäyttäjä	67,4	46	44,7	38	47,4	19
Isä käyttää ajoittain runsaasti	16,7	6	16,7	6	16,7	6
Isä ei ongelmakäyttäjä	16,3	49	4,8	42	0,0	19
Kaikki	38,8	103	21,3	94	23,9	46

Liitetaulukko 16 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten ensimmäisen yhdynnän ajan-kohta (mielentilatutkimusaineisto)

Ikä	Pojat		Tyttöt	
	N	%	N	%
Ei yhdyntä-kokemuksia	5	8	1	6
8 vuotta	2	3	0	
9 vuotta	1	2	0	
10 vuotta	0		0	
11 vuotta	1	2	0	
12 vuotta	4	6	1	6
13 vuotta	5	8	5	31
14 vuotta	5	8	3	19
15 vuotta	10	15	0	
16 vuotta	11	17	1	6
17 vuotta	8	12	2	13
18 vuotta	6	9	1	6
19 vuotta	7	11	2	13
20 vuotta	1	2	0	
N	66		16	

Liitetaulukko 17 Henkirikoksiin 1980–2003 syyllistyneiden tyttöjen aborttien määrä (mielentilatutkimusaineisto)

Abortit	15–17 vuotta	18–20 vuotta	Yhteensä	
	N	N	N	%
Ei abortteja	3	7	10	59
Yksi	2	3	5	29
Kaksi	0	2	2	12
N	5	12	17	

Liitetaulukko 18 Perheasema ja seurustelu tekohetkellä (tutkimusaineisto)

<i>Miehet</i>	alle 15- vuotta	15–17 vuotta	18–20 vuotta	Kaikki	
	N	N	N	N	%
Avoliitto	0	0	6	6	2,4
Avoliitto	0	3	18	21	8,3
Yksinhuoltaja	0	0	0	0	0,0
Muu perheasema, seurusteli vakinaisesti	0	10	26	36	14,2
Muu perheasema, ei tietoa seurustelusta	3	62	126	191	75,2
N	3	75	176	254	
<i>Naiset</i>					
Avoliitto	0	0	1	1	4,3
Avoliitto	0	1	8	9	39,1
Yksinhuoltaja	0	0	1	1	4,3
Muu perheasema, seurusteli vakinaisesti	1	1	2	4	17,4
Muu perheasema, ei tietoa seurustelusta	1	4	3	8	34,8
N	2	6	15	23	

Liitetaulukko 19 Henkirikoksiin syyllistyneet nuoret, joilla lapsia (osuus kaikista nuorista syyllisistä) 1980–2004 (koko aineisto)

Ikäryhmä	Mies		Nainen		
	Lapsia %	N	Lapsia %	Raskauksia %	N
15–17 vuotta	2,7	75	0,0	33,3	6
18–20 vuotta	9,1	175	28,6	57,1	14
Kaikkiaan	7,2	250	20,0	50,0	20

Liitetaulukko 20 18–20-vuotiaiden henkirikoksen tekijöiden peruskoulun jälkeinen koulutus 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2003	Yhteensä
	%	%	%	%	%	%
Lukion päästötodistus	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0	0,6
Ammattikoulun päästötodistus	22,6	22,7	10,5	0,0	6,5	13,3
Lukiossa	0,0	0,0	0,0	3,6	6,5	1,7
Ammattikoulussa	16,1	4,5	2,6	7,1	19,4	9,3
Opistossa/yliopistossa	0,0	0,0	5,3	3,6	6,5	2,9
Keskeyttänyt	22,6	43,2	31,6	32,1	45,2	35,5
Ei ole	38,7	29,5	47,4	53,6	16,1	36,6
(N)	(31)	(44)	(38)	(28)	(31)	(172)

Liitetaulukko 21 Henkirikoksiin syyllistyneet pojat ja asevelvollisuus

	N	%
Ei vielä kutsuntaikäinen	126	55,5
Ollut kutsunnoissa, ei vielä astunut palvelukseen	13	5,7
Suorittamassa asepalvelusta	5	2,2
Suorittamassa siviilipalvelusta	1	0,4
Suorittanut	9	4,0
Lykkäys opintojen takia	2	0,9
Lykkäys muusta syystä	30	13,2
Keskeyttänyt	24	10,6
Vapautettu	14	6,2
Pakoillut kutsuntoja	2	0,9
Ei asevelvollisuuden alainen	1	0,4
N	227	
Ei tietoa	11	4,6
N	238	

Liitetaulukko 22 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten vanhempien työelämäsuhde rikoksentekoaikaan (mielentilatutkimusaineisto)

Suhde työelämään	Isä %	Äiti %	Yhteensä %
Yrittäjä	8,4	4,8	6,6
Palkkatyöläinen	49,5	60,8	55,3
Työtön	11,2	12,8	12,0
Varhaiseläkkeellä	12,1	6,2	9,1
Vanhuuseläkkeellä	1,9	1,8	1,8
Kotiäiti		7,9	4,1
Opiskelija	0,0	0,4	0,2
Vanki	0,5	0,4	0,5
Muu	0,0	0,4	0,2
Kuollut	16,4	4,4	10,2
(N)	(214)	(227)	(441)
Ei tietoa	26,2	21,7	24,0
(N)	(290)	(290)	(580)

Liitetaulukko 23 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten vanhempien työelämäsuhde rikoksentekoaikaan 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

Isä	1980–	1990–	2000–	Äiti	1980–	1990–	2000–
	89 %	99 %	03 %		89 %	99 %	03 %
Yrittäjä	8,7	12,2	0,0	Yrittäjä	9,6	3,7	2,2
Palkkatyöläinen	47,8	48,6	61,9	Palkkatyöläinen	64,9	56,8	64,4
Työtön	9,8	10,8	14,3	Työtön	6,4	22,2	11,1
Varhaiseläkkeellä	14,1	10,8	7,1	Varhaiseläkkeellä	8,5	6,2	2,2
Vanhuuseläkkeellä	3,3	1,4	0,0	Vanhuuseläkkeellä	2,1	0,0	0,0
				Kotiäiti	7,4	6,2	11,1
Opiskelija	0,0	0,0	0,0	Opiskelija	0,0	0,0	2,2
Vanki	0,0	1,4	0,0	Vanki	0,0	0,0	2,2
Muu	0,0	0,0	0,0	Muu	0,0	0,0	2,2
Kuollut	16,3	14,9	16,7	Kuollut	4,3	8,6	2,2
(N)	(92)	(74)	(42)	(N)	(94)	(81)	(45)
Ei tietoa	15,6	31,5	36,4	Ei tietoa	13,8	25,0	31,8
(N)	(109)	(108)	(66)	(N)	(109)	(108)	(66)

Liitetaulukko 24 Nuorten henkirikoksenteekijöiden työelämäsuhte tekohetkellä 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

	1980–84	1985–89	1990–94	1995–99	2000–2003	Yhteensä
	%	%	%	%	%	%
Koululainen	12,8	8,2	13,5	4,5	26,1	12,8
Opiskelija	8,5	3,3	5,8	15,9	28,3	11,6
Työssä	31,9	18,0	11,5	2,3	4,3	14,0
Työtön/toimeton	40,4	68,9	61,5	70,5	39,1	56,8
Eläkkeellä	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Asevelvollinen	2,1	0,0	3,8	2,3	2,2	2,0
Muu	2,1	1,6	1,9	4,5	0,0	2,0
Ei tietoa	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,4
Keski-ikä	18,0	18,4	18,5	18,2	18,0	18,2
(N)	(47)	(61)	(52)	(44)	(46)	(250)

Liitetaulukko 25 Vuosina 1990–2003 henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten työelämäsuhte verrattuna koko ikäluokkaan (mielentilatutkimusaineisto; Tilastokeskus)

1990–2003	Miehet		Naiset	
	Tutkitut	Ikäluokka	Tutkitut	Ikäluokka
Työelämäasema	%	%	%	%
Työssä	6,8	22,1	0,0	25,2
Työtön	56,1	8,5	77,8	9,1
Opiskelijat/koululaiset	31,8	60,4	22,2	62,1
Kotiäidit			0,0	1,1
Työkyvyttömät	0,8	0,8	0,0	0,8
Muut ²	4,5	8,2	0,0	1,8
(N)	(132)	(164 000)	(9)	(157 000)

² Pääasiassa asevelvollisuutta suorittavia.

Liitetaulukko 26 Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten käyttämät huumeet (useampi maininta mahdollinen syytettyä kohti) (mielentilatutkimusaineisto)

	1980– 84 N	1985– 89 N	1990– 94 N	1995– 99 N	2000– 2003 N	Yhteensä	
						N	%
Kannabis	2	7	9	16	18	52	29
Amfetamiini	0	4	6	15	15	40	22
Opiaatit	0	0	1	4	10	15	8
Heroiini	0	0	0	3	5	8	4
Subutex	0	0	0	0	4	4	2
Morfiini	0	0	1	1	1	3	2
Ekstaasi	0	0	0	1	5	6	3
Kokaiini	0	1	0	1	0	2	1
LSD	0	0	0	0	1	1	1
Psykelääkkeet ym.	1	8	10	11	14	44	24
Diapam	1	1	5	3	6	16	9
Impaus	2	5	1	3	5	16	9
Tinneri, liimat, liuottimet	2	5	1	3	1	12	7
Butaani	0	0	0	0	3	3	2
Helium	0	0	0	0	1	1	1
Kärpässiäiset	0	0	0	2	2	4	2
Anaboliset steroidit	0	0	0	1	0	1	1
N	5	25	27	54	70	181	

Liitetaulukko 27 Henkirikoksiin syyllistyneet nuoret 1980–2003: keskittymishäiriöt lapsuudessa ja teini-iässä (mielentilaltaan tutkitut)

<i>Keskittymishäiriötä lapsuusiässä</i>	Mies %	Nainen %
Kyllä	33,6	21,1
Ei	60,1	68,4
Ei tietoa	6,3	10,5
(N)	(238)	(19)
<i>Keskittymishäiriötä teini-iässä</i>		
Kyllä	35,3	31,6
Ei	59,2	63,2
Ei tietoa	5,5	5,3
(N)	(238)	(19)

Liitetaulukko 28 Nuorten henkirikoksentehtävien itsemurhayritykset ja -suunnitelmat 1980–2003 (mielentilatutkimusaineisto)

<i>Miehet</i>	15–17 v %	18–20 v %	Yhteensä %
Itsemurhayrityksiä	2,8	13,0	9,9
Itsemurhayrityksiä tai -ajatuksia	5,6	18,0	14,2
(N)	(72)	(161)	(233)
<i>Naiset</i>			
Itsemurhayrityksiä	20,0	27,0	25,0
Itsemurhayrityksiä tai -ajatuksia	20,0	27,0	25,0
(N)	(5)	(11)	(16)